

J. Ziółkowski

Mały ceremoniał dla kleryków i kapłanów

Poznań 1957

ZASADY OGÓLNE

Znajomość pewnych ogólnych zasad liturgicznych ułatwia spełnianie służby Bożej, powoduje pewność i zręczność w wykonywaniu funkcji kościelnych.

Pocałunki liturgiczne. Odbierając przedmiot, całuje się wpierw rękę podającego dany przedmiot. Podając przedmiot, całuje się wpierw przedmiot, a następnie rękę tego, któremu się go podaje. Poświęconą świecę i palmę całuje się wpierw, a następnie dopiero rękę celebransa, ponieważ chodzi tutaj nie tylko o odbiór przedmiotu poświęconego, ale także o jego specjalne uczczenie.

W czasie wystawienia Najświętszego Sakramentu odpada całowanie biretu i kadzidła.

Biret. Podczas sprawowania czynności liturgicznych nigdy kapłan nie ma nakrytej głowy (wyjątek stanowi kazanie). Przychodząc do ołtarza celebrans wpierw zdejmuje biret, po Mszy św. wkłada go dopiero wówczas, gdy odchodzi od ołtarza. W czasie Mszy św. z asystą wpierw się siada, a potem nakrywa się głowę. Później, najpierw zdejmuje się biret, a potem dopiero się powstaje.

Chodzenie. Nie chodzi się nigdy wstecz (chyba tylko jeden krok), lecz obraca się, zwykle w prawo i idzie się przodem.

Kłęknięcie. Kłękając na jedno kolano należy mieć na względzie trzy poruszenia: a) opuszczamy prawe kolano, przy kostce lewej nogi; b) głowę i górną część ciała trzymamy prosto; c) podnosimy się niezwłocznie. Gdy podczas przykłonienia odmawiamy szereg słów, jak np. „Et incarnatus est“, wówczas zwalniamy nieco tempo zginania kolan. W innych wypadkach, np. przy słowach „Veni, Sancte Spiritus“ we Mszy św. do Ducha św. (chodzi o cichą Mszę), należy przykłonąć tylko na pierwsze słowa. Gdy chór śpiewa te słowa, wtedy kłękają się na dwa kolana. Na jednym kolanie nie wolno nigdy trwać w pozycji kłęczącej.

Przy kłękaniu na dwa kolana opuszczamy wpierw prawe kolano, następnie lewe; po czym pochylamy się nieco i wstajemy.

Dla wszystkich, z wyjątkiem celebransa, biskupa i kanonika, obowiązkowe jest przyklęknięcie przed krzyżem każdego ołtarza, ale tylko w czasie funkcji liturgicznych.

Celebransa i lewitów obowiązuje następująca reguła: Przyklęka się na posadzce (genuflexio in plano) tylko wtedy, gdy wchodzi się do chóru i opuszcza się go. Podczas pełnienia czynności klęka się na stopniu ołtarza (genuflexio super gradum), np. przy powrocie po Gloria we Mszy z asystą. Jednak asysta niższa przyklęka tutaj in plano.

Przed wystawionym Najświętszym Sakramentem klęka się na dwa kolana tylko wtedy, gdy przychodzi się do chóru albo odchodzi się z niego; tak samo przyklęka się, gdy przechodzi się ze środka ołtarza na stronę Lekcji w celu zmiany paramentów, albo gdy wraca się stamtąd na środek ołtarza. Poza tym klęka się zawsze tylko na jedno kolano.

Podczas klęknięcia przy ołtarzu tylko celebrans kładzie ręce na ołtarzu, nie wolno tego czynić nawet kapłanowi, który zastępuje diakona.

Pokłony. Rozróżniamy następujące pokłony: a) głęboki pokłon ciała, tj. takie pochylenie ciała, że wyciągnięte ramiona sięgają kolan; b) średni pokłon ciała, zachodzi tu umiarkowane pochylenie głowy i niżenie ramion; c) pokłon głowy, (głęboki i zwykły).

Głęboki pokłon głowy wykonuje się zawsze w kierunku krzyża, tylko podczas Ewangelii ku mszałowi. Jeśli wystawiony jest Najświętszy Sakrament (lub po konsekracji), wtedy wszystkie głębokie pokłony głowy wykonuje się ku Najśw. Sakr.

Pokłony głowy na imię Maryi i imiona świętych wykonuje się z reguły do mszału. Jeśli główny obraz ołtarzowy przedstawia NMP czy też odnośnego świętego, wtedy skłania się głowę ku obrazowi.

Na imię Maryi i papieża skłania się głowę w każdej Mszy św. (także żałobnej); na imiona świętych poza Maryją skłania się głowę, jeśli o nich jest formularz mszalny albo przynajmniej komemoracja.

Na imię biskupa ordynariusza skłania się głowę tylko w rocznicę wyboru i konsekracji (w oracji i kanonie). Nie skłania się głowy wówczas, gdy wymienione są tylko tytuły ogólnie (np. Trójca św., Duch św., aniołowie). W czasie klęczenia nie skłania się głowy, chyba że jest skłon wyraźnie przepisany, jak np. przy słowach *Et incarnatus est*.

CZĘŚĆ PIERWSZA

MSZA ŚWIĘTA

I. PODZIAŁ MSZY ŚWIĘTYCH

Pod względem uroczystości zewnętrznej Msze św. dzielą się na Msze uroczyste (*Missae solemnes*) i prywatne. Do Mszy uroczystych zalicza się Msze z asystą i używaniem kadzidła oraz Msze śpiewane bez asysty i kadzidła (pomijając osobne indulty). Do Mszy prywatnych należą Msze ciche bez asysty i kadzidła.

Pod względem prawnym Msze dzielimy na publiczne (parafialna, konwentualna) i prywatne (stypendialne, legatowe).

Wymienić jeszcze należy Msze wotywnie i żałobne.

II. ZMIENNE CZĘŚCI MSZY ŚW.

1. Od początku Mszy św. do Gloria

Psalm *Iudica* opuszcza się w Mszach żałobnych i w Mszach de Tempore od Niedzieli Pasyjnej, odmawia się go w Mszach świątecznych i wotywnych tego okresu.

Introit ma zwykle każda Msza św. *Gloria Patri* odpada wówczas, gdy opuszcza się psalm *Iudica*.

Gloria odmawia się wtedy, gdy w brewiarzu odmawia się *Te Deum*, nie odmawia się nigdy *Gloria* podczas Mszy św. odprawianej w kolorze fioletowym. We Mszy św. z *Gloria* jest zawsze *Ite, Missa est*. Gdy nie ma *Gloria*, wtedy zamiast *Ite, Missa est* występuje *Benedicamus Domino*.

2. Oracje

Według dawnych przepisów niemal codziennie było wiele oracji, nawet w Mszach śpiewanych. Dekret Kongregacji Rytu z dnia 23 marca 1955 roku (z mocą wiążącą od 1 stycznia 1955 r.) zredukował znacznie ilość modlitw mszalnych. Od tego czasu żadna Msza nie może mieć nigdy więcej niż trzy oracje. We Mszy św.

śpiewanej z reguły jest tylko jedna oracja. Wszystkie modlitwy okresowe (orationes pro diversitate temporum zostały zniesione).

W śpiewanych mszach żałobnych występuje tylko jedna oracja. W Mszach żałobnych cichych można odmówić jedną, dwie lub trzy modlitwy. Oracja „Fidelium” została zniesiona.

Modlitwy nakazane przez ordynariusza w sposób zwykły (simpliciter imperatae) opuszcza się według dotychczasowych zasad, a prócz tego jeszcze w niedziele i święta, w Mszach śpiewanych oraz wtedy, gdy modlitwa nakazana miałaby przypaść jako czwarta z kolei.

Nie wolno nigdy opuszczać komemoracji jakiegokolwiek niedzieli, świąt I klasy, dni (feriae) wielkiego postu i adwentu, suchych dni przypadających we wrześniu i wreszcie dni zwane Litaniae maiores. Komemoracje należy tak ułożyć, by liczba ich nie przekraczała, łącznie z pierwszą oracją, trzech.

W niedzielę I klasy i święta I klasy, w tzw. „ferie”, we wigilie uprzywilejowane, w Mszach śpiewanych i uroczystych wotywach nie dopuszczalna jest żadna komemoracja, chyba że chodzi o dni wymienione w ustępie poprzednim. W święta II klasy i pozostałe dni może być tylko jedna komemoracja.

Zachodzić teraz może praktyczne pytanie, kiedy we Mszy śpiewanej — w konkretnym wypadku — mogą być trzy oracje?

Jeśli uroczystość odpustową przenosi się na niedzielę, wtedy drugą orację należy wziąć z formularza niedzielnego. Msze odpustowe odprawia się przed wystawionym Najśw. Sakramentem Ołtarza. Należy więc trzecią orację wziąć ze Mszy św. na Boże Ciało. W tym wypadku, mimo że celebrans odprawia Mszę śpiewaną będzie ona jednak miała trzy oracje.

Orację o Najśw. Sakramencie dodaje się we wszystkich Mszach śpiewanych odprawianych przy ołtarzu wystawienia („oratio Ssmi Sacramenti semper est dicenda in omnibus Missis, quae celebrantur in altari expositionis tantum” — odpowiedź Kongregacji Rytu z dnia 2 czerwca 1955 r.). Chodzi tutaj o wystawienie publiczne (w monstrancji) Eucharystii. Nie dodaje się oczywiście tej oracji, jeśli zachodzi tożsamość tajemnicy (Uroczystość Najśw. Serca Jezusowego, Przenajdroższej Krwi, Męki Pańskiej, Odkupiciela, Krzyża, Najwyższego Kapłana).

W ciągu całego Wielkiego Tygodnia jest tylko jedna oracja, nie wolno w tym czasie w żadnym wypadku brać komemoracji.

3. Od Lekcji do Ewangelii

Zwykle każda Msza św. ma swoją własną Lekcję. Specjalne szczegóły co do używania niekiedy innej Lekcji podają rubryki przed Wspólnym Formularzem Męczennika (Commune unius Martyris). Ponieważ nie mają one praktycznego zastosowania, dlatego pomijamy je tutaj.

Po Lekcji następuje gradual. Odpowiada on mniej więcej responsorium po lekcjach brewiarzowych. Dodaje się zwykle do niego dwa razy Alleluja, werset i znowu Alleluja. W niektórych Mszach odmawia się tylko gradual (np. w adwencie). Od Siedemdziesiątnicy aż do Wielkanocy zamiast Alleluja i wersetu odmawia się traktus. W czasie wielkanocnym w miejsce gradualu mówi się cztery razy Alleluja z dwoma wersetami.

W Mszach Wielkanocy, Zesłania Ducha św., Bożego Ciała i Siedmiu Boleści NMP zachodzi sekwencja (prócz tego w niektórych Mszach żałobnych).

Każda Msza św. ma, podobnie jak i Lekcję, własną Ewangelię.

4. Credo

Przed dekretem z 1955 r. Credo występowało we Mszy św. znacznie częściej. Dziś odmawia się je tylko w niedziele, w święta I klasy, w święta Pańskie, Matki Boskiej, w dzień śmierci apostołów, ewangelistów, doktorów i w Mszach wotywnych uroczystych śpiewanych.

Formularze mszalne od 2—5 stycznia oraz od 7—12 stycznia nie mają Credo.

5. Prefacja

Niektóre Msze św. mają własną prefację (np. Msza św. na Boże Narodzenie, o Sercu Jezusowym). Jeśli jakaś Msza św. nie ma własnej prefacji, wówczas bierze się prefację z danego okresu (de tempore). Jeśli Msza św. nie ma własnej prefacji, ani też nie ma w tym czasie prefacji okresowej, wtedy bierze się prefację wspólną.

Msza św. na Uroczystość Przemienienia Pańskiego nie ma własnej prefacji. Nie ma też w tym czasie prefacji okresowej, a więc bierze się prefację wspólną, a nie jak dawniej z Bożego Narodzenia.

Wszystkie Msze żałobne mają swoją własną prefację.

6. Ostatnia Ewangelia

Dekret z dnia 23 marca 1955 r. mówi, że ostatnią Ewangelię bierze się zawsze z pierwszego rozdziału św. Jana, z wyjątkiem trzeciej Mszy św. na Boże Narodzenie i Niedzieli Palmowej. Nowe przepisy w sprawie liturgii Wielkiego Tygodnia wprowadziły znowu pewne zmiany. Uroczysta Msza św. w Niedzielę Palmową kończy się ostatnim błogosławieństwem (nie ma już Ewangelii według św. Jana). W Mszach prywatnych w Niedzielę Palmową bierze się wyjątek wg św. Mateusza 21, 1—9 (Cum appropinquasset Iesus). We Wielki Czwartek opuszcza się ostatnią Ewangelię, tak samo w wigilię wielkanocną.

III. MSZE WOTYWNE

1. Uroczyste Msze wotywnne

Msze wotywnne dzielą się na uroczyste i prywatne. Msza wotywna uroczysta jest wtedy, gdy 1) chodzi o ważną sprawę dotyczącą dobra publicznego (np. wybór papieża, choroba biskupa, zachowanie od klęsk powszechnych); 2) jeśli w każdym poszczególnym wypadku uzyskano zgodę miejscowego ordynariusza; 3) kiedy zachodzi wielka uroczystość zewnętrzna. Za Msze wotywnne prywatne uważa się wszystkie inne, które są odmienne od formularza danego dnia.

Msze wotywnne śpiewane w sprawie ważnej (pro re gravi) dotyczącej dobra publicznego wolno odprawiać we wszystkie dni z wyjątkiem niżej podanych:

- a) w niedziele I klasy,
- b) w święta I klasy,
- c) w Środę Popielcową i cały Wielki Tydzień,
- d) w Wigilie Bożego Narodzenia i Zesłania Ducha św.,
- e) w Dzień Zaduszny,
- f) w kościołach, w których odprawia się tylko jedną Mszę św., jeśli jest poświęcenie świec (2 luty) albo procesja z litaniami (25 kwietnia i trzy dni krzyżowe przed Wniebowstąpieniem) i wreszcie, gdy chodzi o Mszę konwentualną, której nie może odprawić inny kapłan.

Uroczyste Msze wotywnne, jeśli nie odprawiają się w kolorze fioletowym, mają zawsze Gloria, a gdy są śpiewane, również i Credo (nawet, gdy odprawia się je w kolorze fioletowym).

Mszę wotywną uroczystą śpiewa się zawsze w tonie świątecznym (tonus festivus), odnosi się to również do Mszy w kolorze fioletowym. W Mszy wotywnnej uroczystej należy dodać komemorację niedzieli, ferii adwentowych i Wielkiego Postu oraz dni błagań (dies rogationum — 25 kwietnia i Dni Krzyżowe). Jeśli odprawia się uroczystą Mszę wotywną jako Mszę dziękczynną (pro gratiarum actione), wtedy dodaje się drugą orację „Deus, cuius misericordiae“, ale pod jednym zakończeniem.

Jeśli przypada na dany dzień formularz, komemoracja albo wigilia tej samej tajemnicy co wotywa, wtedy nie wolno brać formularza ze Mszy wotywnnej. Odprawia się wówczas Mszę jaką przepisuje kalendarz liturgiczny. Jeśli np. w pierwszą sobotę miesiąca przypada Officium de Sancta Maria in Sabbato, wtedy nie bierze się jako wotywy Mszy „Adeamus“, ale jedną z pięciu o Matce Bożej.

2. Msze wotywnne o N. S. Jezusowym i Niep. Sercu Maryi

Ojciec św. Leon XIII zezwolił w 1889 roku na odprawianie jednej Mszy wotywnnej do Najśw. Serca Jezusowego w każdy pierwszy piątek miesiąca. Formularz mszalny bierze się wtedy z Uroczystości Najświętszego Serca Jezusowego („Cogitationes“). Msza w pierwszy piątek miesiąca ma charakter uroczystej wotywy. Wotywę o Najśw. Sercu Jezusowym wolno odprawiać w pierwszy piątek w tych kościołach i kaplicach, gdzie za zgodą ordynariusza odprawia się jakieś nabożeństwo ku czci Bożego Serca. Pierwszopiątkowa Msza „Cogitationes“ ma zawsze Gloria (choćby nawet była cicha). Jeśli jest śpiewana ma także Credo (wg dekretu Kongregacji Rytu z dnia 23 marca 1955 r., Tit. V, b, nr 7), dawniej miała Credo także i wówczas, gdy była cicha. Msza wotywna o Sercu Jezusowym z reguły nie ma drugiej oracji. Jeśli jednak przypada „feria maior“, wtedy bierze się z niej komemorację, chyba że inny kapłan używa formularza wg kalendarza liturgicznego albo też odprawia Mszę konwentualną.

Uroczysta Msza wotywna o Sercu Jezusowym ma prefację z Uroczystości Serca Jezusowego. Ponieważ ma Gloria, ma Ite, Missa est.

Te same przepisy z odpowiednimi zmianami (np. co do prefacji) odnoszą się do Mszy o Niepokalanym Sercu Najśw. Maryi Panny. Kolor szat przy obydwóch Mszach jest biały.

3. Msza wotywna o Chrystusie Najwyższym Kapłanie

Na podstawie dekretu Kongregacji Rytu z dnia 11 marca 1936 roku wolno za zgodą ordynariusza (tam gdzie są modlitwy o świętość duchowieństwa) odprawić w każdy pierwszy czwartek wotywną Mszę św. o Chrystusie Najwyższym Kapłanie. Cieszy się ona wszystkimi przywilejami uroczystej wotywy. Szaty liturgiczne są koloru białego. Msza św. ma Gloria, śpiewaną także Credo, prefację o krzyżu św. i *Ite, Missa est*.

4. Msza wotywna za oblubieńców

Mszę wotywną za oblubieńców można odprawiać wtedy, gdy wolno zawierać związek małżeński z uroczystym błogosławieństwem (od Bożego Narodzenia wyłącznie aż do wtorku przed Środą Popielcową włącznie, oraz od Wielkanocy wyłącznie do soboty przed pierwszą niedzielą adwentu). Jeśli w czasie zakazanym ordynariusz zezwoli na udzielenie błogosławieństwa ślubnego, wtedy można odprawić Mszę wotywną za oblubieńców w adwencie czy poście.

Mszę za oblubieńców odprawia się w kolorze białym, bez Gloria i Credo (na końcu Mszy św. *Benedicamus Domino*). Prefację bierze się tę, która przypada na dany okres (*de tempore*) lub wspólną. Dodaje się w tej Mszy oracje z formularza nakazanego przez kalendarz liturgiczny.

Mszy wotywniej za oblubieńców nie wolno odprawiać:

1. w niedziele i święta nakazane, także te, które zostały już zniesione,
2. w święta I i II klasy,
3. w wigilię Bożego Narodzenia i Zesłania Ducha św.,
4. w oktawie Wielkanocy i Zielonych Świąt,
5. w Uroczystość Wszystkich Świętych,
6. w Środę Popielcową i przez cały Wielki Tydzień,
7. w kościołach gdzie jest tylko jedna Msza św. w dni błagań (*dies rogationum*), jeśli jest procesja i jeśli ciąży obowiązek odprawiania Mszy konwentualnej, a nie może odprawić jej inny kapłan.

Jeśli jednak ordynariusz miejscowy zezwoli na wotywę w dni wyżej wymienione lub w czasie zakazanym, wówczas używa się formularza z danego dnia i dodaje się komemorację za oblubień-

ców pod jednym zakończeniem. Pamiętać należy o tym, że w Uroczystość Wszystkich Świętych i przez cały Wielki Tydzień tak wotywa jak i komemoracja jest absolutnie zakazana.

5. Prywatne Msze wotywnie

Prywatne Msze wotywnie mogą być śpiewane lub ciche. Różnica pomiędzy nimi jest taka jak w zwykłe dni pomiędzy żalobną Mszą śpiewaną a cichą.

IV. MSZE ŻALOBNE

1. Uwagi ogólne

Msze żalobne odprawia się w kolorze czarnym. Mają one charakter Mszy wotywnych. Jeśli są śpiewane mają zawsze tylko jedną orację. Jeśli kapłan odprawia cichą Mszę żalobną może użyć trzech oracji.

Sekwencję „*Dies irae*” należy odmówić we Mszy św. „*in die obitus seu depositionis praesente cadavere, vel etiam absente ob rationabilem causam, et de die Commemorationis omnium fidelium defunctorum*”. W Dzień Zaduszny odmawia się Sekwencję „*Dies irae*” tylko raz we Mszy głównej. Jeśli kapłan odprawia np. tylko dwie Msze, wówczas odmawia „*Dies irae*” tylko w czasie pierwszej Mszy św.

We wszystkich innych Mszach św. „*Dies irae*” można opuścić.

2. Trzy Msze św. w Dniu Zadusznym.

Benedykt XV konstytucją „*Incrumentum altaris*” z dnia 10 sierpnia 1915 roku udzielił wszystkim kapłanom prawa odprawiania w Dniu Zadusznym trzech Mszy św. Aby w tym dniu mogły się odbywać oficjalne modlitwy za zmarłych zarządził w 1917 roku, że Dzień Zaduszny nie może być uchylony przez żadne święto I klasy poszczególnych krajów. Tylko wtedy, gdy 2 listopada przypada na niedzielę, przenosi się Dzień Zaduszny z wszystkimi przywilejami w całym Kościele na 3 listopada.

Aplikacja owoców jednej Mszy jest dowolna; z dwóch dalszych jedną należy odprawić za wszystkie dusze w czyśćcu, drugą wg intencji papieża, a mianowicie, by przepadłe fundacje itd. należyście uzupełnić. Kolejność tych intencji jest dowolna, ale nie kolejność formularzy mszalnych.

Kto odprawia tylko jedną Mszę, musi ją odprawić wg pierwszego formularza i może przyjąć za nią stypendium; kto odprawia dwie Msze, musi posługiwać się pierwszym i drugim formularzem. Jedną z nich może odprawić jako stypendialną, a drugą musi ofiarować za wszystkie dusze w czyśćcu.

Za dwie Msze św. odprawiane bez stypendium wolno czasem przyjąć jakąś ofiarę, ale tylko z powodu zewnętrznego, np. późna godzina (can. 824 § 2 i wyjaśnienie z dnia 13 grudnia 1923 r.).

Jeżeli w Dniu Zadusznym odprawia się 40-godzinne nabożeństwo, należy wszystkie Msze odprawić z Dnia Zadusznego w kolorze fioletowym. Żadnej z nich nie wolno jednak odprawić przy ołtarzu wystawienia. Msze żałobne należy w tym wypadku w samym dniu wystawienia odprawić jeszcze przed wystawieniem, a w dniu reperykcji, po niej.

3. Czas odprawiania żałobnej Mszy św.

Zwykle Msze żałobne można odprawiać wówczas, gdy pozwala na to kalendarz liturgiczny. W pewne dni nie wolno odprawiać żadnych Mszy żałobnych. Nie wolno odprawiać jakiegokolwiek Mszy żałobnej w następujących wypadkach:

1. w kościołach, w których jest wystawienie Najśw. Sakramentu,
2. jeśli jest tylko jedna Msza św., a kapłan ma obowiązek odprawić Mszę parafialną czy konwentualną,
3. w kościołach, gdzie jest tylko jedna Msza w następujące dni: 2 lutego, w Popielec, w Niedzielę Palmową, jeśli przypada poświęcenie świec, popiołu albo gałązek palmowych, i w dni zwane „Litaniae maiores et minores“ (jeśli odbywa się procesja) oraz we wigilię Ześłania Ducha św.

V. CEREMONIE CICHEJ MSZY ŚW.

1. Przygotowanie

Liturgiczne „Przygotowanie do Mszy św.“ znajdujące się w mszale i w dodatkowej części brewiarza, nie obowiązuje pod grzechem. Niech jednak kapłan przed Mszą św. poświęci nieco czasu modlitwie i skupieniu (can. 810).

Po modlitwie zaznacza kapłan odpowiednie teksty w mszale (jeśli tego nie uczynił już uprzednio). Następnie umywa ręce, od-

mawiając przy tym modlitwę: „Da, Domine“. Przy wkładaniu paramentów odmawia również odnośne modlitwy. Po ubraniu się przygotowuje kielich. Najpierw wkłada puryfikaterz, potem patenę, hostię, palkę, welon i bursę z korporalem. Na kielichu do ołtarza nie wolno zancsić żadnych przedmiotów, dopuszczalne jest jednak zabranie kluczyka do tabernakulum.

Po ubraniu kielicha kapłan nakłada humerał. Chwyta go za dwa końce, całuje krzyżyk na nim wyszyty, wkłada go na głowę i opuszcza na szyję. Tasiemki jego krzyżuje na piersiach — oraz, jeśli są dostatecznie długie — na plecach i związuje je. Wkładając na siebie albę, nie całuje jej. Wkłada wpierw prawe ramię w rękaw, a potem lewe i zawiązuje tasiemkę alby pod szyją. Z kolei przepasuje się lnianym cingulum, które podtrzymuje albę. Po cingulum bierze kapłan manipularz i wkłada go na lewą rękę, całując uprzednio krzyżyk. Wreszcie bierze stulę (całuje również krzyżyk na niej wyszyty) i kładzie ją na szyi. Krzyżuje ją na piersiach w ten sposób, że prawa jej część przypada nad lewą. Skrzyżowaną stulę przytwierdza cingulum. Tylko biskupi i opaci nie wkładają stulej na krzyż. W końcu celebrans wkłada na siebie ornat (nie całuje go) i wiąże tasiemki, podobnie jak przy humerale. Nakrywszy głowę biretem, bierze lewą ręką kielich, prawą dłoń kładzie na bursę, czyni pokłon przed krzyżem lub obrazem w zakrystii i udaje się do ołtarza.

2. Przy ołtarzu

Przybywszy do ołtarza oddaje kapłan biret i przykleka na posadzce (in plano). Jeśli w ołtarzu nie ma Najśw. Sakramentu, czyni tylko głęboki pokłon, wstępuje na stopnie i ustawia kielich, nieco po stronie Ewangelii. Wyjmuje z bursy korporał i rozkłada go na ołtarzu. Bursę ustawia po stronie Ewangelii. Przy rozkładaniu korporala, rozkłada go wpierw w lewo, potem w prawo, następnie wierzchnią część do tyłu, a spodnią do siebie. Korporał nie powinien dochodzić zupełnie do brzegu płyty ołtarzowej. Na rozłożonym korporale ustawia kapłan kielich i bez pokłonu przed krzyżem idzie na stronę Lekcji. Tutaj otwiera mszał, wraca na środek ołtarza, czyni pokłon przed krzyżem i zstępuje przed najniższy stopień ołtarza.

3. Modlitwy u stopni ołtarza

Kapłan przykleknąwszy na stopniu, powstaje i dużym znakiem krzyża rozpoczyna Najśw. Ofiarę. Na Gloria Patri skłania, jak

zawsze, głęboko głowę. Podczas *Adiutorium nostrum* czyni znak krzyża. Na *Confiteor* głęboko się pochyla. W pochylonej postawie pozostaje aż do chwili, gdy ministrant odmówi *Misereatur*, a on sam odpowie *Amen*. Następnie wyprostowuje się i odmawia po *Confiteor* ministranta *Misereatur* i *Indulgentiam* (znak krzyża). Zaznaczyć tu należy, że na *Vobis* (*Vos*), *Fratres* celebrans nie zwraca się ku ministrantom (czyni to tylko we Mszy z asystą).

Podczas modlitw: *Deus, tu conversus...* aż do *Oremus* włącznie kapłan jest średnio pochylony. Na *Oremus* rozkłada ręce, złącza je, wyprostowuje się i wstępuje na stopnie ołtarza, odmawiając przy tym po cichu *Aufer a nobis*. U góry (średnie pochylenie ciała) niezwłocznie rozpoczyna modlitwę *Oramus*, przy czym kładzie na ołtarzu ręce złożone w ten sposób, że tylko wyciągnięte małe palce dotykają na przodzie ołtarza, a pozostałe palce opierają się na płycie ołtarzowej. Na słowa *quorum reliquiae* kładzie celebrans ręce po obu stronach korporala i całuje na środku ołtarz przed korporalem.

4. Od Introitu do ofiarowania

Żegnając się rozpoczyna celebrans *Introit*. Na *Gloria Patri* czyni głęboki pokłon ku krzyżowi, ale bez podnoszenia oczu (należy zwrócić w stronę krzyża nie tylko głowę, lecz całą górną część ciała). Po *Introicie* udaje się kapłan na środek ołtarza (*Regula*: Nie odchodzi się nigdy od mszału nie poszukawszy wpieryw tego tekstu, który ma się później odmawiać).

Na środku ołtarza odmawia kapłan głośno, na przemian z ministrantem *Kyrie*; następnie sam głośno *Gloria*, przy czym nie podnosząc oczu, rozkłada ręce przed piersią na całą szerokość piersi i wznosi je do wysokości ramion. Na *Deo* schyla głowę głęboko i składa ręce przed piersią. Na *Adoramus te, Gratias agimus, Suscipe deprecationem, Jesu Christe* czyni głęboki pokłon głowy. Pod koniec *Gloria*, na słowa *Cum Sancto Spiritu* żegna się wielkim znakiem krzyża św. Po *Gloria*, albo gdy go nie ma, po *Kyrie* całuje ołtarz, obraca się w prawo do wiernych (oczy spuszczone), rozkłada ręce przed piersią i mówi głośno *Dominus vobiscum*. Potem składa je i udaje się na stronę *Lekcji*.

Na *Oremus* kapłan przed oracją (pierwszą i ewentualnie drugą) rozkłada ręce przed piersią, składa je i skłania równocześnie głowę w stronę krzyża. Znowu rozkłada ręce i odmawia orację. Na

słowa *Per Dominum nostrum Iesum Chr.* składa ręce schylając głowę w stronę krzyża.

Po oracjach celebrans czyta głośno *Lekcję*, przy czym obie ręce dotykają mszału; na zakończenie *Lekcji* ruchem ręki albo skinieniem głowy daje znak ministrantowi. *Graduał* czyta dalej w tej samej postawie. Jeśli w jakimś miejscu *Lekcji* albo po niej należy przyklęknąć, wówczas zsuwa obie ręce z mszału na ołtarz, przyklęka i natychmiast podnosi się.

Po *graduale* kapłan udaje się na środek ołtarza, wznosi oczy na krzyż (pierwsze wzniesienie oczu), pochyla się nisko (nie opierając rąk o płytę ołtarzową) i odmawia w tej postawie *Munda cor*. Potem idzie do mszału na stronę *Ewangelii* i mówi ze złożonymi rękoma *Dominus vobiscum*. W czasie słów *Sequentia sancti* kreśli wielkim palcem prawej ręki znak krzyża na wstępnych słowach *Ewangelii* (lewa ręka spoczywa na mszałe). Potem, trzymając lewą rękę na piersi, kreśli mały znak krzyża na czole, ustach i piersi, wreszcie ze złożonymi rękoma czyta tekst. Po *Ewangelii* ministrant odpowiada *Laus tibi, Christe*, a kapłan unosi nieco mszał i całuje początek *Ewangelii*, mówiąc przy tym *Per evangelica*. Potem posuwa pulpit z mszałem bliżej korporala i udaje się na środek ołtarza (we Mszy żałobnej odpada pocałunek).

Credo intonuje kapłan w podobny sposób jak *Gloria*. Na słowa *in unum Deum* oraz *Iesum Christum* skłania głowę głęboko. W czasie słów *Et incarnatus est* aż do *homo factus est* przyklęka. Na *simul adoratur* skłania znowu głowę. Przy ostatnim zdaniu *Credo* żegna się (nie składając rąk), odwraca się do wiernych, mówi *Dominus vobiscum*, rozkładając i składając przy tym ręce. Zwróciwszy się do ołtarza znowu rozkłada i składa ręce, mówiąc równocześnie *Oremus* (skłon głowy), po którym odmawia wiersz ofertoryjny.

5. Ofiarowanie

Po odmówieniu wiersza ofertoryjnego kapłan odkrywa obu rękoma kielich; kładzie welon na prawej stronie korporala, za nim kielich (lewa ręka spoczywa w tym czasie na ołtarzu), z którego zdejmuje prawą ręką patenę z hostią. W międzyczasie przysuwa lewą rękę do pateny. Patenę trzyma w ten sposób, że podtrzymują ją z przodu wielkie palce obu rąk, z boku wskazujący i środkowy. Pozostałe palce, jak również i dłonie stykają się pod pateną. Kapłan podnosi patenę tylko na wysokość piersi (ramiona przyle-

gają do ciała) i odmawia modlitwę *Suscipe, sancte Pater*. Oczy wznosi na krzyż tylko przy pierwszych słowach, po czym wzrok jego spoczywa na hostii. Po modlitwie bierze kapłan patenę między wielkie i wskazujące palce, opuszcza ją nad korporalem i kreśli nią znak krzyża w rozmiarach tej części korporalu, na której spocznie hostia. Patenę wysuwa do połowy pod korporal z prawej strony.

Następnie udaje się kapłan na stronę Lekcji. Bierze kielich w lewą rękę, wyciera go lekko, wpuszczając puryfikaterz na nim leżący i obracając go w nim raz jeden. Potem chwytą lewą ręką trzon kielicha i nakłada puryfikaterz około wielkiego palca (tak, że jeden koniec zwiesza się na podstawę kielicha). Bierze od ministranta ampulkę z winem i wiewa wystarczającą ilość wina do kielicha. Trzymając kielich w ten sam sposób, kreśli teraz prawą ręką znak krzyża nad wodą i odmawia po cichu *Deus, qui humanae*. Na słowa *da nobis per huius* wpuszcza łyżeczką albo wprost z ampulki ostrożnie kilka albo jedną tylko kroplę wody do wina i ściera potem, gdy zajdzie potrzeba, ewentualne krople wina i wody z wewnętrznej ściany kielicha puryfikaterzem. Gdy dochodzi do słów *Iesus Christus*, kłania się do krzyża. Teraz kapłan stawia lewą ręką kielich nieco bliżej korporalu (co zbyt będzie przy małych ołtarzach). Kładzie puryfikaterz na odkrytej części pateny, albo kładzie go na patenie dopiero wtedy, gdy stanie na środku ołtarza.

Następnie chwytą prawą ręką za trzon kielicha pod czarą. Przykłada lewą rękę do podstawy i podnosi kielich (nie ponad oczy), odmawiając po cichu *Offerimus tibi*. Przy ofiarowaniu kielicha winien kapłan nie tylko na początku, ale podczas całej modlitwy, mieć oczy wzniesione na krzyż. Dlatego też wolno kapłanowi opuścić kielich dopiero po modlitwie. Po czym kreśli nim nad środkową częścią korporalu znak krzyża i stawia kielich na środku. Z kolei nakrywa kielich palką (przy czym celowo z każdym razem kładzie lewą rękę na podstawie kielicha). W dalszym ciągu odmawia kapłan, położywszy ręce na ołtarzu, przy średnim pochyleniu ciała, po cichu *In spiritu*. Po czym się wyprostowuje. Podnosi oczy, rozkłada ręce, podnosząc je (ale nie ponad wysokość ramion) i spuszcza je niezwłocznie. Odmawia w czasie tych czynności po cichu modlitwę *Veni, sanctificator*, kreśląc przy słowach *et benedic* prawą ręką znak krzyża nad hostią i kielichem razem, przy czym lewa ręka spoczywa na ołtarzu (obok korporalu).

Teraz idzie kapłan ze złożonymi rękoma na stronę Lekcji, by umyć ręce. Ministrant nalewa wodę na końce palców, wielkiego i wskazującego (pozostałe palce trzyma kapłan wyprostowane i zdala od wody), wyciera je ręcznikiem, odmawiając równocześnie psalm *Lavabo*. Po umyciu rąk zwraca się kapłan do ołtarza. Na *Gloria Patri* czyni pokłon w stronę krzyża. Potem wraca ze złożonymi rękoma na środek ołtarza. Tu wznosi oczy na krzyż, niebawem je spuszcza i odmawia przy średnim pochyleniu ciała, trzymając ręce złożone (jak zwykle) na ołtarzu, po cichu modlitwę *Suscipe, sancta Trinitas*. Po niej całuje ołtarz, wyprostowuje się, zwraca się w prawo ku ludowi i odmawia, rozkładając ręce i składając je znowu, głosem umiarkowanym słowa *Orate, fratres*, następnie niezwłocznie resztę słów po cichu, i w formie koła zwraca się do ołtarza. Po *Suscipiat* dodaje po cichu *Amen*.

6. Sekreta i prefacja

Przy sekretach postępuje kapłan podobnie jak przy oracjach, odmawia je jednak po cichu i bez *Oremus*. Przed zakończeniem ostatniej komemoracji otwiera prefację. Kładzie ręce po obu stronach korporalu i czyta głośno prefację. Na *Sursum corda* podnosi ręce (nie wznosząc oczu) aż do piersi tak, że dłonie są ku sobie zwrócone. Na *Gratias agamus Domino* składa ręce, na *Deo nostro* wznosi oczy, schylając potem głowę. Po odpowiedzi *Dignum* rozkłada kapłan ponownie ręce, jak przedtem i odmawia głośno prefację. Na *Sanctus* składa ręce, pochyla średnio ciało (nie kładąc rąk na ołtarzu) i mówi średnim głosem *Sanctus*. Na *Benedictus* wyprostowuje się i kreśli na sobie, dalej się modląc, znak krzyża.

7. Kanon

Po przeżegnaniu się otwiera kapłan lewą ręką kanon (opierając prawą rękę na ołtarzu). Następnie składa ręce, rozkłada i podnosi je cokolwiek (tzn. końce dłoni nie sięgają poza ramiona), wznosząc równocześnie oczy (spuszcza je niebawem) składa ręce na ołtarzu i rozpoczyna kanon, odmawiając cicho *Te igitur*.

Przed *uti accepta habeas* całuje kapłan ołtarz (nie wyprostowując się przedtem), wyprostowuje się, składa ręce i błogosławi hostię i kielich (jak wyżej przy *Offertorium*), i to trzykrotnie, na słowa *haec dona, haec munera, haec sancta sacrificia*. Następnie czyta dalej po cichu kanon z rękami

mi rozłożonymi. Do *Papa nostro* dodaje, schylając cokolwiek głowę, imię papieża, do *Antistite nostro* imię biskupa Ordynariusza tej diecezji, w której celebruje. Jeśli niewiadome mu imię, mówi tylko *Antistite nostro*.

Na słowa *Memento*... składa kapłan ręce, podnosząc je aż do twarzy (albo do piersi) przypominając sobie, z głową opuszczoną, tych żyjących wiernych, za których chce się modlić. Na ogół *Memento* nie dłużej ponad jedno *Ojcze nasz*.

Po *Memento* kapłan kontynuuje, jak przedtem, kanon (przy ołtarzu Matki Boskiej na imię *Maria* skłon głowy przed obrazem albo statua). Na *Per eundem* składa ręce i rozkłada je znowu niebawem. Na *hanc igitur* trzyma je nad kielichem i hostią (w ten sposób, że oba duże palce pozostają skrzyżowane jeden na drugim, pozostałe zaś wyprostowane i złożone nad przednią połową palki, nie dotykając jej).

Na *Per Christum* składa ręce. Potem błogosławi trzykrotnie ofiary mszalne, mianowicie na *benedictam, adscriptam i na ratam*, przy ostatnim błogosławieństwie trochę szybciej się modląc i poruszając ręką wolniej. Na *ut nobis corpus* kreśli znak krzyża tylko nad hostią, a następnie na słowa *et sanguis* tylko nad kielichem. Oba te błogosławieństwa można dowolnie albo w równej wysokości wykonać, albo błogosławieństwo nad hostią cokolwiek niżej. Po czym podnosi i składa kapłan znowu ręce przed piersią, modląc się: *fiat dilectissimi*, pochylając głowę na *Iesu Christi*.

Przed *Qui pridie* ociera oba palce, wielki i wskazujący, lekko o korporał (o prawą i lewą część). Chwyta palcem dużym i wskazującym prawej ręki hostię (przy czym lewą ręką naciska lekko jej brzeg), mówiąc *accepit panem*. Trzyma ją również palcem wielkim i wskazującym lewej ręki. Stojąc wyprostowany, mając oczy wzniesione na krzyż, mówi *et elevatis...*, schyla na *tibi gratias agens* nisko głowę i, trzymając w lewej tylko ręce hostię przed sobą, kreśli nad nią prawą ręką krzyż na *benedixit*. Przykłada potem także prawą rękę do hostii (tak, by palce wielki i wskazujący obu rąk były tuż obok siebie, a pozostałe palce i dłonie obu rąk były poza hostią) i mówi *regit, až do omnes*.

Teraz kładzie przedramiona na ołtarzu i wymawia, pochylwszy nisko głowę nad hostią słowa konsekracyjne po cichu, lecz wyraźnie i z uwagą (dosłyszalne wymawianie słów konieczne jest do formy Sakramentu). Po dokonanej konsekracji cofa kapłan ręce

z Hostią św. cokolwiek (jednakże tak, że Hostia pozostaje nad korporalem, sam zaś wyprostowuje się) i przyklękając adoruje Hostię św. Niebawem powstaje, podnosi Hostię możliwie wysoko, ukazując ją wiernym do adoracji (oczy wznosi się za Hostią św.). Ukazawszy Hostię wiernym, opuszcza ją i kładzie prawą rękę na miejscu, na którym poprzednio leżała, gdy tymczasem lewa ręka opiera się na zewnętrznym polu korporалу (i to tylko małym palcem). Wielki i wskazujący palec pozostają złożone. Skoro prawą ręką jest wolna, kładzie ją w ten sam sposób po drugiej stronie na korporale.

Gdy Hostię św. złożył na korporale, przykłęka kapłan (jest to w ogóle regułą i poza Mszą św.: przykłęka się przed i po dotknięciu Najśw. Sakramentu), powstaje, odkrywa kielich (lewą ręką kładzie na podstawę kielicha; palkę zdejmuje jak przy Ofiarowaniu), ściera z palców, wielkiego i wskazującego, przyczepione do nich ewentualne partykułki do kielicha, modląc się równocześnie: *Simili modo postquam coenatum est*. Chwyta też obu rękoma kielich za trzon pod czarą. Podnosi go cokolwiek i stawia, modląc się równocześnie: *accipiens et hunc, na tibi gratias agens* pochyla głowę (ku Najśw. Sakr.). Na *benedixit* czyni znak krzyża nad kielichem prawą ręką, lewa pozostaje pod czarą kielicha. Przy słowach *deditque discipulis* przykłada prawą rękę do kielicha, jak poprzednio, lewą do jego podstawy, (palce wielki i wskazujący nad, pozostałe palce pod podstawą). Gdy kapłan odmówił słowa: *bibite ex es omnes*, kładzie jak przy konsekracji Hostii, przedramiona na ołtarzu i schyla nisko głowę. W tej postawie wymawia nad kielichem uważnie, bez przerw, po cichu słowa konsekracyjne: *Hic est enim...*

Po słowach *in remissionem peccatorum* postawia kielich na korporale, wyprostowuje się, przykłęka, mówiąc równocześnie: *Haec quotiescumque*. Z kolei chwyta kielich, jak poprzednio, i podnosi go.

Ukazawszy kielich na chwilę ludowi, opuszcza go, stawia prawą ręką na korporale i nakrywa go palką (trzy wolne palce lewej ręki kładzie na podstawie kielicha), po czym przykłęka.

Po konsekracji czyta kapłan z rękoma rozłożonymi (palce wielki i wskazujący są złożone) cicho dalszy tekst kanonu: *Unde et memores*. Na słowa *de tuis donis ac datis* składa ręce. Kładzie potem lewą na korporał i kreśli prawą trzykrotnie znak krzyża nad Hostią i kielichem razem. Mówiąc *Panem*

s a n c t u m, czyni osobny znak krzyża nad Hostią, i osobny nad kielichem, mówiąc Calicem salutis.

Po czym rozkłada znowu ręce jak poprzednio (nie złożony ich przedtem) i czyta *Supra quae...* Na początek trzeciej modlitwy po konsekracji pochyla się (cofając się cokolwiek wstecz) głęboko. Na słowa *ex hac altaris participatione* całuje (nie wyprostowawszy się poprzednio) ołtarz. Wyprostowuje się, składa ręce i kreśli prawą ręką znak krzyża nad Hostią św., na słowo *Corpus*, i nad kielichem na *Sanguinem*.

Teraz kładzie lewą rękę na piersi, czyni prawą znak krzyża na sobie, mówiąc: *omni benedictione* (dotyka czoła) *caelesti* (dotyka piersi) *et gratia* (dotyka lewego ramienia) *repleamur* (dotyka prawego ramienia). Złącza ręce na *Per eundem Christum*.

Mówiąc słowa *Memento etiam* rozkłada kapłan ręce; na słowa *in somno pacis* składa je i wznosi złożone aż do twarzy, spuszcza oczy na Najśw. Sakrament i w tej postawie modli się za zmarłych (jak wyżej w *memento* za żyjących). Następnie rozkłada znowu ręce i czyta dalsze słowa: *Ipsis...*, na *Per eundem Christum D. N.* składa ręce i schyla nisko głowę. Jest to jedyne miejsce w całej liturgii, gdzie kapłan na samo imię *Christus* skłania głowę.

Następne słowa: *Nobis quoque peccatoribus* mówi umiarkowanym głosem, uderzając się przy tym w piersi, a opierając lewą rękę na korporale. Po czym modli się dalej z rozłożonymi rękoma po cichu. Na *Per Chr. D. N.* składa ręce i na trzy słowa *sanctificas, vivificas, benedicis*, kreśli (na każde z nich z osobna) znak krzyża nad Hostią i kielichem razem (przy czym lewa ręka spoczywa na korporale). Teraz odkrywa kielich, przyklęka, bierze Hostię św., podnosi ją ponad kielich, przykłada równocześnie lewą rękę do podstawy kielicha. Kreśli na *Per ipsum et cum ipso et in ipso* (na każde ze słów osobno) znak krzyża Hostią, od brzegu do brzegu kielicha, następnie dwa krzyże między kielichem a piersią (nie poza korporal), modląc się przy tym: *est tibi Deo Patri omnipotenti, in unitate Spiritus sancti*. Potem podnosi, trzymając nad kielichem prawą rękę z Hostią, lewą ręką cokolwiek kielich w górę, mówiąc: *omnis honor et gloria* (Jest to małe podniesienie, na które w niektórych okolicach daje się znak dzwonkiem). Po czym natychmiast opuszcza Hostię św., kładąc ją na korporale, ociera nad kielichem palce obu rąk i nakrywa kie-

lich palką, trzymając lewą rękę przy podstawie kielicha, potem przyklęka.

8. Od Pater noster aż do Komunii św.

Po przyklęgnięciu, pozostawiając ręce jeszcze na korporale, mówi kapłan głośno: *Per omnia*, następnie *Oremus*, przy czym składa ręce przed piersią i pochyla głowę ku Najśw. Sakramentowi. Stojąc wyprostowany modli się: *Praeceptis...* Na *Pater noster* rozkłada ręce i odmawia mając oczy zwrócone ku Najśw. Sakramentowi, głośno Modlitwę Pańską. Po słowach ministranta: *Sed libera nos a malo* odpowiada po cichu: *Amen*. Teraz wyciąga kapłan prawą ręką patenę spod korporala. Wyciera ją lekko puryfikaterzem (przy czym pomagać może lewa ręka). Kładzie puryfikaterz z powrotem obok korporala i opiera patenę, trzymając ją między palcem wskazującym i pozostałymi trzema palcami, pionowo, wewnętrzną stroną zwróconą do kielicha, na ołtarzu (według niektórych na korporale), podczas gdy lewa ręka spoczywa na korporale. Odmawia teraz po cichu modlitwę *Libera nos*, skłaniając głowę na imię *Maria* przy ołtarzu *M. B.* albo przed jej statua. Po słowach *et omnibus Sanctis* żegna się kapłan pateną, modląc się równocześnie. Potem całuje patenę (możliwie górny brzeg w miejscu gdzie jest wryty krzyżyk, albo wizerunek) i dalej się modli. Podsuwa patenę pod Hostię, posuwając ją palcem wskazującym lewej ręki na środek pateny (potem posuwa patenę obu rękoma, trzymając palce wielki i wskazujący obu rąk na wewnętrzną jej stronę, pozostałe na jej spodzie, do podstawy kielicha). Odkrywa prawą ręką kielich (lewa przy podstawie kielicha). Przyklęka, bierze Hostię św. w prawą rękę, pomagając sobie lewą ręką. Podnosi ją palcem wielkim i wskazującym prawej ręki nad kielich (lewą rękę unosząc za nią), łamiąc ją, z góry do dołu, albo odwrotnie. Łamiąc ją, mówi: *Per eundem D. N. Jesum Chr.* (tu pokłon głowy); kładzie prawą połowę Hostii na patenę, odłamuje przy słowach: *qui tecum vivit et regnat* małą cząstkę od lewej połowy (u dołu) i przykłada większą część do drugiej połowy na patenie.

Następnie przykłada kapłan lewą rękę znowu do trzonu kielicha. Trzymając w prawej ręce wciąż jeszcze cząstkę nad kielichem, mówi głośno: *Per omnia...* Po czym kreśli małą częścią trzy razy (powoli) znak krzyża od brzegu do brzegu kielicha, mówiąc: *Pax Domini...* Po odpowiedzi ministranta:

Et cum spiritu tuo, spuszcza świętą cząstkę do kielicha, modląc się po cichu: Haec commixtio. Potem (w każdym razie nie przed pokłonem głowy na Jesu Christi) ociera cokolwiek palce nad kielichem, nakrywa kielich i przyklęka.

Po przyklęknięciu składa kapłan ręce i mówi pochylony, głośno i trzykrotnie: Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dodając za pierwszym i drugim razem: miserere nobis, za trzecim razem: dona nobis pacem. Za każdym razem uderza się w piersi, podczas gdy lewa ręka przez całą tę chwilę spoczywa na korporale. Później kładzie złożone ręce na ołtarzu i odmawia przy średnim pochyleniu ciała, po cichu trzy modlitwy przed Komunią św. Odmówiwszy je, przyklęka, powstaje i mówi po cichu: Panem caelestem... Następnie bierze Hostię św. z pateny, wkłada ją między palce wielki i wskazujący lewej ręki, wsuwając patenę między palce, wskazujący i środkowy tejże ręki. Trzymając Hostię św. w lewej ręce nad pateną między kielichem i piersią, schyla się średnio (ale nie kładąc ramion na ołtarzu). Bije się trzykrotnie w piersi, mówiąc przy tym, głosem umiarkowanym: Domine, non sum dignus, dodając po cichu słowa: ut intres...

Teraz (włożywszy jedną połowę Hostii prawą ręką na drugą połowę), chwytając złożone części Hostii prawą ręką i kreśli nią znak krzyża, na szerokość pateny. Równocześnie mówi po cichu: Corpus Domini (na Jesu Chr., jak zwykle, skłon głowy).

Teraz kładzie przedramiona (jak przy konsekracji) na ołtarzu, schyla się średnio i spożywa Hostię. Po czym opiera patenę znowu o kielich (ściera partykułki, gdy je zauważy albo wyczuwa na palcach, raczej teraz nad pateną, aniżeli później dopiero do kielicha), wyprostowuje się cały, składa ręce przy twarzy i trwa przez chwilę w adoracji Najśw. Sakramentu. Pochylenie się nie jest wyraźnie przepisane, zdaje się jednakże być zgodne z rubrykami mszalnymi.

Po czym opuszcza znowu ręce, lewą kładzie na podstawę kielicha, prawą odkrywa kielich. Przyklęka i modli się: Quid retribuam... Bierze patenę w prawą rękę, zbiera nią partykułki. Potem wznosi kapłan patenę (poziomo) nad kielichem, bierze ją w lewą rękę i puryfikuje dokładnie patenę i palce.

Według Rit. cel. mówi dopiero po puryfikacji pateny Calicem salutaris... Przy tym bierze prawą ręką kielich, poniżej trzonu, a lewą rękę kładzie, trzymając w niej patenę, na korporale. Potem kreśli kielichem znak krzyża przed sobą, modląc się równo-

cznie: Sanguis Domini... Następnie spożywa Krew Najśw., trzymając lewą ręką patenę pod kielichem.

9. Puryfikacja i ablucja.

Po spożyciu Krwi św. mówi kapłan po cichu: Quod ore sum psimum... i podaje kielich (podczas gdy lewa ręka z pateną spoczywa na korporale) ministrantowi do nalania wina. Krótka chwila skupienia po spożyciu Krwi św., jak po spożyciu Hostii św., nie jest nakazana.

Potem bierze czarę kielicha między trzy ostatnie palce obu rąk, wkładając wielki i wskazujący palec nieco do wnętrza kielicha. Później idzie, trzymając tak kielich, na stronę Lekcji, by ministrant nalał wino i wodę na jego palce. Następnie stawia kielich na ołtarzu. Bierze lewą ręką puryfikaterz i wyciera palce. Podczas tych czynności odmawia modlitwę: Corpus tuum (wycierania palców może dokonać po stronie Lekcji, albo w drodze powrotnej na środek ołtarza). Podniósłszy kielich do ust, trzymając lewą ręką puryfikaterz pod kielichem, jeśli potrzeba, obraca kielich wpraw na wszystkie strony. Następnie niezwłocznie wyciera usta, potem patenę puryfikaterzem, postawiwszy kielich na korporale.

Wreszcie wyciera kielich. Potem kładzie wyprostowany puryfikaterz na kielichu, na puryfikaterz lewą ręką patenę, na nią prawą ręką palke. Następnie postawia kielich obok korporala, po stronie Ewangelii i składa korporal (najpierw przednią część, potem tylnią, na trzecim miejscu prawą stronę, a na koniec lewą). Po czym bierze prawą albo lewą ręką bursę i wkłada do niej (prawą ręką) korporal. Teraz nakrywa kielich welonem. Wreszcie kładzie bursę, zamkniętą stroną ku sobie i stawia kielich na środku ołtarza.¹⁾

1) Jeśli zachodzi Komunia wiernych, wtedy po spożyciu Krwi Najśw. stawia kapłan kielich cokolwiek po stronie Ewangelii (na korporale), nakrywając go palką (o ile nie chce poczekać z przesunięciem kielicha, aż wyjmie cyborium z tabernakulum). Po czym otwiera tabernakulum, wyjmując cyborium, odkrywa je, przyklęka i zwraca się do wiernych. Staje nieco po stronie Ewangelii i odmawia Misereatur oraz Indulgentiam. Na Indulgentiam kreśli znak krzyża nad komunikującymi. Następnie zwraca się z powrotem ku ołtarzowi, bierze cyborium w lewą rękę, wyjmując z niego prawą ręką jedną Hostię św., przy czym trzy wolne palce albo wciąga albo wyciąga, wznosi ją cokolwiek ponad cyborium, obraca się w prawo do ludu i mówi, nie podnosząc ani znijając Hostii św., głośno: Ecce Agnus Dei, następnie trzy razy Domine, non sum dignus, również słowa ut intres... głośno. Po czym zaczyna — zawsze od strony Lekcji — rozdawać Komunię św., przed każdym komunikującym kreśli Hostię św. znak krzyża nad cyborium, mówiąc Corpus Domini nostri Jesu Christi... Po rozdaniu Komunii św. powraca kapłan, nie recytując O sacrum convivium, do ołtarza, postawia cyborium, przyklęka, wstawia je do tabernakulum, ustawia tablicę kanonu na właściwym miejscu i kończy Mszę św.

10. Zakończenie.

Po nakryciu kielicha idzie kapłan ze złożonymi rękoma do mszału, który ministrant w międzyczasie przeniósł na stronę Lekcji i czyta głośno tak zwaną „Communio”. Otwiera w mszale, jeśli potrzeba, dalsze teksty. Wraca na środek, całuje ołtarz, wyprostowuje się, zwraca się w prawo do ludu i mówi (jak po Gloria): *Dominus vobiscum*; idzie do mszału i czyta tak zwaną „Postcommunio” w ten sam sposób, w tej samej liczbie, i w tej samej kolejności, jak na początku Mszy orację wzgl. oracje.

Jeśli ostatnia Ewangelia ma być z mszału, zostawia mszał otwarty, a ministrant przenosi go niezwłocznie na stronę Ewangelii. W przeciwnym razie zamyka mszał (brzegiem do krzyża) i idzie ze złożonymi rękoma do środka, całuje ołtarz, zwraca się do ludu, mówiąc: *Dominus vobiscum* oraz ze złożonymi rękoma: *Ite, missa est*. Gdy Gloria nie było, nie mówi *Ite, missa est*, lecz obróciwszy się w lewo do ołtarza, mówi wyprostowany *Benedicamus Domino*. Po czym kładzie złożone ręce, jak zawsze na ołtarzu i odmawia po cichu *Placeat*

Teraz całuje ołtarz i wyprostowuje się. Wznosi oczy i ręce do krzyża, łączy rozłożone ręce i mówi równocześnie: *Benedicat vos omnipotens Deus* (na *Deus*, głębokie schylenie głowy), zwraca się, ze złożonymi rękoma i z wzrokiem ku ziemi spuszczonej, w prawo do ludu i udziela mu jednym znakiem krzyża błogosławieństwa.

Następnie idzie ze złożonymi rękoma na stronę Ewangelii. Staje ukośnie (jak przy pierwszej Ewangelii) i mówi głośno: *Dominus vobiscum, Initium (Sequentia) S. Evangelii*, kreśląc przy tym znak krzyża na ołtarzu, wzgl. mszale, potem na sobie trzy krzyżyki. Ostatnią Ewangelię czyta głośno ze złożonymi rękoma. Gdy zachodzi przykłonienie, kładzie ręce na ołtarzu i przykłada w tym kierunku, w którym stoi, po czym podnosi się znowu i składa ręce. Tekstu ostatniej Ewangelii nie całuje się.

Po ostatniej Ewangelii idzie na środek, chwytając kielich od tyłu lewą ręką, zwraca przednią stroną, kładzie prawą ręką na bursę i schodzi przez środek po stopniach ołtarza na dół. Zwraca się znowu do ołtarza i przykłada na posadzce, jeśli Najśw. Sakrament znajduje się w tabernakulum; jeśli nie, to głęboko pochyla ciało. Odbiera od ministranta bilet, wkłada go na głowę i wra-

ca w ten sam sposób, jak przybył do zakrystii. Składanie paramentów odbywa się w odwrotnym porządku, jak wkładanie (i teraz całuje się stulę, manipularz, humerał).

11. Zmiany we Mszy żałobnej.

Msze żałobne różnią się od zwykłych Mszy św. następującymi szczegółami:

1. Psalm *Iudica* odpada; odmawia się więc po *Introibo* zaraz *Aditorium nostrum*...
2. Na *Introit* kreśli kapłan znak krzyża nie na sobie, lecz wyciągniętą prawą ręką nad mszałem, przy czym lewa ręka spoczywa na ołtarzu; *Gloria Patri* opuszcza się.
3. Przed Ewangelią odmawia się *Munda cor*, opuszczając *Iube Domine*, na zakończenie nie całuje się mszału ani nie mówi się *Per evangelica dicta*, jednakże ministrant mówi *Laus tibi, Christe*.
4. Przy Ofiarowaniu nie robi się znaku krzyża nad wcdą, nie dodaje się *Gloria Patri* do psalmu *Lavabo*.
5. Na *Agnus Dei* mówi kapłan ze złożonymi na piersi rękoma i z pochyloną głową, zamiast *miserere nobis* słowa *dona eis requiem* (zamiast *dona nobis pacem* słowa *dona eis requiem sempiternam*, nie uderza się w piersi). Tak samo odpada pierwsza modlitwa przed Komunią św. i udzielenie pocałunku pokoju.
6. Zamiast *Ite, missa est* mówi kapłan i to zwrócony do ołtarza i wyprostowany: *Requiescant in pace* (zawsze w liczbie mnogiej). Potem odmawia *Placeat*, całuje ołtarz i idzie, nie udzieliwszy błogosławieństwa, zaraz w lewo, by odczytać ostatnią Ewangelię.
7. W Kanonie pozostają skłony głowy na imię Maryi i papieża, odpadają natomiast te skłony, które należałoby uczynić na imię świętego we Mszy św., odprawianej w innym kolorze.

VI. MSZA Z ASYSTĄ

1. Celebrans we Mszy z asystą

Celebrans we Mszy z asystą ma zadanie bardzo ułatwione; bowiem nad całością ceremonii czuwa ceremoniarz. Celebrans stosuje się do jego rozkazów (*Adoratio Sanctissimi, Positio incensi* i inne).

Poniżej podajemy w streszczeniu niektóre tylko uwagi odnoszące się do celebransa.

Po przybyciu do ołtarza celebrans na głos ceremoniarza przykłada i od razu rozpoczyna modlitwy u stopni ołtarza. Po ministranturze wstępuje na stopnie ołtarza, odmawiając równocześnie odpowiednią modlitwę. Po pocałowaniu ołtarza odwraca się (na głos ceremoniarza) i nakłada kadzidło. Później następuje okadzenie ołtarza, wreszcie diakon okadza celebransa.

Przy mszale służy celebransowi ceremoniarz (względnie diakon). *Gloria* i *Credo* celebrans odmawia wspólnie z diakonem i subdiakonem. Po Lekcji celebrans błogosławi subdiakona i daje mu rękę do pocałowania; przed śpiewaniem Ewangelii udziela diakonowi błogosławieństwa.

Gdy diakon śpiewa Ewangelię celebrans znajduje się po stronie Lekcji, mając ołtarz po prawej ręce.

Celebrans nie zdejmuje nigdy palki, ani też nie nakrywa kielicha, wszystko to wykonuje diakon (względnie subdiakon). Tabernakulum otwiera i zamyka diakon, on też śpiewa *Ite, Missa est*.

2. Akolici we Mszy św. z asystą ¹⁾

Akolici w zakrystii ubierają się w komże, odmawiając przy tym odpowiednią modlitwę. Pierwszy akolita ubiera diakona, a akolita drugi subdiakona. Ubrawszy lewitów zapalają świece i ustawiają się do wyjścia. Na znak ceremoniarza skłaniają się w kierunku krzyża oraz celebransa, po czym na *Procedant* idą powoli obok siebie, bezpośrednio za turyferem.

Po przyjsciu do ołtarza stają po bokach w jednej linii z resztą asysty. Na głos ceremoniarza klękają. Następnie schodzą się na środku za celebransem, klękają i idą na swoje miejsca do kredensji, gdzie stawiają świece i klęcząc odmawiają ministranturę (przy kredensji klęczą lub stoją bokiem do ołtarza, a równoległe do kredensji).

Po ministranturze powstają. Jeśli celebrans po odmówieniu *Gloria* udaje się *ad sedes*, akolici z ceremoniarzem udają się na środek, tu przykłąkają na jedno kolano równocześnie z wyższą asystą i idą na swoje miejsca. Czekają aż usiądzie wyższa asysta, po czym i oni siadają.

Pod koniec *Gloria* śpiewanego przez chór, na znak ceremoniarza powstają i idą przed środek ołtarza za asystą wyższą,

¹⁾ Ten rozdział i następne (aż do str. 53) wzięty jest z *Introibo ad Altare Dei* (skrypt opracowany przez księdza Tadeusza Perikę).

gdzie równocześnie z nią klękają, a następnie udają się do kredensji. Gdy celebrans zaczyna Ewangelię, zegnają się potrójnym małym znakiem krzyża św., biorą świece i idą przed środek ołtarza, gdzie przykłąknąwszy, powstają czekając na swoim miejscu. Na *Procedant* idą pierwsi na stronę Ewangelii i wpuszczają między siebie subdiakona.

Po Ewangelii ustawiają się do okadzenia celebransa, stojąc za ceremoniarzem i turyferem. Po okadzeniu, na głos ceremoniarza idą na środek, klękają i udają się na swoje miejsce przy kredensji. Jeśli podczas Mszy św. jest kazanie, akolici, postawiwszy świece na swoim miejscu, udają się „*ad sedes*“ (jak przy *Gloria*).

Podczas *Credo* przykłąkają na słowa „*et incarnatus est*“, odmawiane przez celebransa. Jeśli na *Credo* celebrans udaje się „*ad sedes*“, akolici idą również, z tym tylko, że w chwili gdy ceremoniarz powstaje, by podać diakonowi bursę z korporalem, powstają także i oni.

Akolici klękają także na *Et incarnatus est* śpiewane przez chór, gdy czyni to celebrans (klęka na stopniach ołtarza) z diakonem i subdiakonem. Zachodzi to wówczas, gdy celebrans podczas *Credo* pozostaje przy ołtarzu.

Gdy subdiakon przyjdzie do kredensji, akolita drugi okrywa go welonem naramiennym. Na ofiarowanie akolita pierwszy dzwoni i znosi ampułki z tacą, stawiając je na ołtarzu, później odbiera je. Do okadzenia celebransa po ofiarowaniu akolici stają za diakonem i turyferem trzymając już tacę i ampułkę z wodą oraz ręczniczek potrzebny do „*lavabo*“, które następuje zaraz po okadzeniu.

Gdy turyfer okadzi ceremoniarza, podchodzi do każdego z akolitów i okadza go. Przed okadzeniem jak i po okadzeniu turyfer i akolita skłaniają wzajemnie głowy.

Po *Sanctus* akolici zegnają się i ze świecami idą przed środek ołtarza, przykłąkają, rozchodzą się na swoje miejsca i klękają. Po Podniesieniu schodzą się na środku, przykłąkają i wracają na swoje miejsca przy kredensji, gdzie stoją aż do Komunii św. Gdy subdiakon, oddawszy patenę, zbliży się do kredensji, akolita drugi odbiera od niego welon i kładzie go na kredensji.

„*Pax*“ odbiera akolita pierwszy od ceremoniarza i udziela go drugiemu akolicie.

Po Komunii kapłana lub wiernych (jeśli komunikują) akolita drugi znosi ampułki, stawia je na ołtarzu i czeka, by zabrać je z powrotem. Po puryfikacji akolita pierwszy znosi na ołtarz (na

stronę Ewangelii) welon kielichowy i wraca zaraz na swoje miejsce. Na błogosławieństwo akolici klękają. Wstają na Ewangelię, żegnają się potrójnym znakiem krzyża, biorą świece, idą na środek, przyklękają i zajmują te same miejsca co w czasie Kanonu. Gdy celebrans schodzi na dół, akolici dochodzą do stopni, by utworzyć jedną linię wraz z całą asystą. Na słowa ceremoniarza klękają i odchodzą do zakrystii. W procesji idą jako pierwsi. W zakrystii oddają pokłon krzyżowi i celebransowi oraz pomagają przy rozbieraniu się diakona i subdiakona.

3. Msza św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu (Akolici)

Po przyjsciu do ołtarza akolici nie schodzą się zaraz na środku, by udać się do kredensji, lecz odwracają się, postępują nieco na przód i kiękają. Klękają tak długo, dopóki nie skończy się pieśń wystawienia. Po skończonej pieśni schodzą się na środku, klękają i udają się do kredensji.

Na okadzenie Najśw. Sakramentu, po ministranturze klękają, podobnie czynią i podczas okadzenia Najśw. Sakramentu po ofiarowaniu. Zanosząc ampulki czy welon kielichowy, nim wejdą na stopnie ołtarza, klękają „in plano” przed samymi stopniami, tak samo czynią i po zejściu.

4. Akolici we Mszy św. żalobnej.

Na Ewangelię idą bez świec, nie podają welonu subdiakonowi. — Odpada okadzanie akolitów oraz „Pax”, Wszystko inne odbywa się podobnie jak w zwykłej Mszy św. z asystą.

5. Turyfer we Mszy z asystą

W zakrystii turyfer ustawia się na czele procesji. Na głos ceremoniarza *A d o r a t i o c r u c i s* skłania się krzyżowi, na *R e v e r e n t i a c e l e b r a n t i* skłania się celebransowi, a na *P r o c e d a n t* rusza pierwszy do ołtarza, zajmując przy nim miejsce po stronie Ewangelii. Po przyklęknięciu udaje się na swoje stałe miejsce po stronie Ewangelii. Tu klęcząc odmawia wspólnie ministranturę.

Po *I n d u l g e n t i a m* turyfer i ceremoniarz schodzą się na środku (za celebransem), klękają i idą na *s u p p e d a n e u m* celem nałożenia kadzidla. Po nałożeniu turyfer podchodzi do diakona i prawą ręką podaje mu kadzielnicę. Następnie schodzi na dół *i n p l a n u m*, gdzie czeka na niego ceremoniarz, klękają

razem i turyfer chodząc, kryje celebransa okadzającego ołtarz. Pod koniec okadzania ołtarza przechodzi na stronę Lekcji i do okadzania celebransa zajmuje miejsce tuż obok ceremoniarza, stając za subdiakonem, od którego po okadzeniu celebransa, odbiera kadzielnicę. Odebrawszy ją, klęka na środku przed ołtarzem i wraca do zakrystii.

Gdy subdiakon odśpiewa Lekcję, turyfer wraca z zakrystii i zajmuje swoje miejsce po stronie Ewangelii. Gdy celebrans zaczyna czytać Ewangelię, turyfer z ceremoniarzem oraz akolitami schodzą się na środku i przyklękają. Czekają, aż celebrans skończy czytać Ewangelię. Po skończonej Ewangelii czytanej turyfer z ceremoniarzem udają się na *s u p p e d a n e u m* celem nałożenia kadzidla, następnie schodzą na dół. Przyklękają i zajmują miejsce przed akolitami. Na głos ceremoniarza wszyscy przyklękają i w procesji udają się na miejsce śpiewania Ewangelii, gdzie turyfer i ceremoniarz stają w takiej odległości od siebie, by pomiędzy nimi mógł przejść subdiakon, a następnie stanąć między nimi diakon. Na *S e q u e n t i a*... turyfer podaje ceremoniarzowi kadzielnicę za diakonem (Podobnie odbiera ją po okadzeniu ewangeliarza).

Po Ewangelii, gdy subdiakon niesie celebransowi do pocałowania ewangeliarz, turyfer obraca się w stronę celebransa. Wręcza kadzielnicę diakonowi i zmienia miejsce z ceremoniarzem. Gdy diakon okadził celebransa, turyfer odbiera od niego kadzielnicę i na głos ceremoniarza cała procesja rusza do ołtarza. Na środku wszyscy przyklękają i rozchodzą się na swoje miejsca, a turyfer idzie do zakrystii.

Na dzwonek w czasie ofiarowania turyfer wraca do ołtarza i zajmuje swoje miejsce. Podczas modlitwy celebransa do Ducha św. turyfer z ceremoniarzem schodzą się na środku, klękają i udają się na *s u p p e d a n e u m* celem nałożenia kadzidla. Dalsze czynności są takie same, jak po ministranturze, z tym, że przy okadzaniu celebransa i subdiakona, turyfer asystuje diakonowi. Okadziwszy subdiakona, diakon wręcza kadzielnicę turyferowi, a ten czeka, aż diakon uda się na swoje miejsce i odwróci się do niego, wówczas go okadza.

Następnie turyfer udaje się do ceremoniarza i okadza go. Po okadzeniu odwraca się do ołtarza, przyklęka i odchodzi. Przed każdym okadzeniem jak i po okadzeniu turyfer lekko skłania głowę.

Po dzwonku na *Sanctus* schodzi się z ceremoniarzem na środku. Tu klękają. Ceremoniarz nasypuje kadzidło. Następnie turyfer idzie na pierwszy stopień po stronie Ewangelii, skąd przy podniesieniu okadza Najświętszy Sakrament. Po podniesieniu przykłęka na środku wraz z ceremoniarzem i akolitami (tworzą czwórkę jak wyżej przed Ewangelią) i odchodzi do zakrystii.

Gdy asysta przystępuje do Komunii św., turyfer zajmuje miejsce obok akolity po stronie Ewangelii, ale tak, by między niego a ceremoniarza mógł się zmieścić jeszcze diakon (jeśli komunikuje) i subdiakon.

Prawie wszystkie swe czynności sprawuje turyfer z ceremoniarzem mając go po prawej stronie, winien więc zważać na niego i do niego stosować się.

6. Misa św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu (turyfer)

Po przyjściu do ołtarza turyfer zajmuje swoje miejsce, jak we Mszy św. bez wystawienia. Gdy diakon wystawił Najśw. Sakrament, turyfer i ceremoniarz schodzą się na środku celem nałożenia kadzidła. Następnie turyfer udaje się z kadzielnicą na stronę Lekcji, gdzie klęcząc na pierwszym stopniu, podaje ją diakonowi. Po okadzeniu Najśw. Sakramentu odbiera kadzielnicę i udaje się na swoje miejsce.

Dalsze czynności są takie same jak przy Mszy św. bez wystawienia Najśw. Sakramentu, z wyjątkiem:

1. turyfer udając się z ceremoniarzem po nałożeniu kadzidła, zanim wstąpi na stopnie, przykłęka na jedno kolano „in plano“, tuż przed samymi stopniami, podobnie czyni i na ofiarowanie (turyfer przykłęka razem z ceremoniarzem);
2. kadzielnicę wręcza diakonowi nie przy samym ołtarzu, lecz na najwyższym stopniu, klęcząc tuż obok niego; gdy celebrans okadzi Najśw. Sakrament, schodzi razem z ceremoniarzem „in planum“, przykłęka z nim na środku i chodząc kryje celebransa. Natomiast podczas ofiarowania kadzielnicę wręcza przy ołtarzu (jak podczas zwykłej Mszy św. z asystą);
3. jeśli w Ewangelii śpiewanej przez diakona zachodzi imię *Jesus*, wówczas turyfer z diakonem i ceremoniarzem zwracają się w stronę Najśw. Sakramentu, czyniąc zwrot w prawą stronę (do diakona) oraz skłon ku Najśw. Sakramentowi;

4. po ofiarowaniu, gdy celebrans okadziwszy dary ofiarne, klęka na najwyższym stopniu, by okadzić Najśw. Sakrament, wówczas turyfer klęka przed środkiem ołtarza „in plano“ i klęczy tak długo, aż celebrans dokona okadzenia;
5. okadzając lud, nie stoi na środku, lecz nieco z boku po stronie Ewangelii.

Turyfer, przychodząc do ołtarza (z zakrystii) lub odchodząc, klęka na 2 kolana, a przechodząc przy ołtarzu z jednej strony na drugą, przykłęka na środku. Nie klęka natomiast nigdy na „suppedaneum“.

7. Misa żałobna (turyfer)

Turyfer przychodzi dopiero na ofiarowanie. Nałożenie kadzidła i okadzenie odbywa się tak samo, jak w każdej Mszy z asystą, z tym, że po okadzeniu darów i ołtarza, okadza się tylko celebransa.

Na podniesienie przychodzi jak zwykle ceremoniarz nakładając kadzidło, ale turyfer oddaje kadzielnicę subdiakonowi, a sam zajmuje miejsce na najniższym stopniu po stronie Ewangelii. Po podniesieniu zabiera kadzielnicę i odchodzi.

8. Ceremoniarz we Mszy z asystą.

Ceremoniarz w zakrystii przygotowuje paramenty dla asysty, a w prezbiterium po stronie Lekcji kredensję. Ubiera celebransa i ustawia asystę do pochodu.

Gdy nadejdzie czas rozpoczęcia Mszy św., mówi *Adoratio crucis*, *Reverentia celebranti* i *Procedant*. W procesji idzie za celebransem, cokolwiek z lewej strony. Przed ołtarzem staje obok akolity po stronie Lekcji, odbiera od diakona birety: celebransa i diakona, potem mówi *Adoratio SS-mi*, wzgl. *Adoratio crucis*. Następnie zabiera jeszcze bilet subdiakona i wszystkie trzy znosi na swoje miejsca. Potem udaje się do kredensji, zajmuje miejsce między akolitami, klęcząc nieco przed kredensją a równoległe do niej, i odmawia ministranturę.

Po *Indulgentiam* bierze łódkę i idzie przez środek, gdzie dołącza się do niego turyfer; razem przykłękają, a gdy kapłan kończy modlitwę *Oramus Te Domine*, podchodzi na *suppedaneum* celem nałożenia kadzidła. Wszedłszy na *suppedaneum*, ceremoniarz mówi: *Positio incensi*.

Gdy celebrans odwróci się, ceremoniarz i turyfer skłaniają głowy. Ceremoniarz podaje łódkę diakonowi, sam składa ręce

i asystuje przy nakładaniu kadzidla. Następnie odbiera łądkę, schodzi in planum na środek, gdzie czeka na turyfera, by razem z nim klęknąć, uwaŹając przy tym, by uczynić to równocześnie z asystą wyŹszą. Po czym odnosi łądkę na kredensję. Tutaj otwiera mszał w odpowiednim miejscu i gdy celebrans kończy okadzanie ołtarza, bierze mszał razem z pulpitem przed siebie i na okadzenie celebransa zajmuje miejsce za diakonem. Przed, jak i po okadzeniu czyni średni skłón głowy. Podobnie czyni przy wszystkich innych okadzeniach. Z kolei stawia mszał na ołtarzu, wskazuje Introit, skłania się celebransowi i wraca na swoje miejsce przy kredensji.

Podczas odmawiania Gloria przez celebransa stoi. Po skończonym Gloria, jeŹli celebrans udaje się ad sedes, idzie wraz z akolitami na środek i tu razem z nimi przyklęka, uwaŹając, by uczynić to razem z asystą wyŹszą. Potem udaje się na sedilia. Gdy chór kończy Gloria, ceremoniarz mówi: Ad altare i wraz z akolitami idzie przez środek ołtarza. Stając za asystą wyŹszą (kryje celebransa), wypowiada słowa: Adoratio SS-mi, po czym udaje się wraz z akolitami do kredensji.

Gdy celebrans po Dominus vobiscum idzie do mszału, ceremoniarz podchodzi do niego i wskazuje mu orację. JeŹli jest więcej oracji, przewraca karty. Na początku ostatniej oracji skłania się do celebransa, a następnie do diakona, dając mu tym samym znak, by podszedł do mszału, sam zaś idzie do kredensji. Bierze lekcjonarz i podaje go subdiakonowi w ten sposób, by grzbiet lekcjonarza dostał się do prawej ręki subdiakona. Następnie idzie z subdiakonem (po lewej jego stronie) przed środek ołtarza, tu obydwaj przyklękają i udają się na miejsce Lekcji, bacząc przy tym, by ceremoniarz krył celebransa, a subdiakon diakona. Ceremoniarz, stając po lewej stronie subdiakona, trzyma lekcjonarz. Gdy w Lekcji zachodzi imię Jesus, skłania głowę.

Po Lekcji mówi Deo gratias i idzie z subdiakonem przed środek ołtarza, gdzie razem z nim przyklęka i udaje się na stronę Lekcji (z boku), gdzie klęka obok subdiakona, gdy ten otrzymuje błogosławieństwo. Po błogosławieństwie powstają. Ceremoniarz odbiera od subdiakona lekcjonarz i wręcza go diakonowi. Po czym idzie na swoje miejsce przy kredensji. Przed cichą Ewangeli zęga się potrójnym małym znakiem krzyŹa, bierze łądkę i razem z akolitami udaje się przed środek ołtarza, gdzie wysuwając się nieco przed nich, schodzi się z turyferem i teraz wszyscy wspólnie przyklękają.

Gdy celebrans kończy Ewangeli, wchodzi z turyferem na suppedaneum, gdzie mówi Positio incensi (dalej postępuje jak po ministranturze). Po nałożeniu kadzidla schodzi z turyferem na środek („in plano“) przed akolitów, gdzie obaj klękają, po czym ceremoniarz odnosi łądkę i wraca na swoje miejsce. Skoro diakon dołączy się do procesji na Ewangeli, ceremoniarz wydaje odpowiednie polecenia. Wtedy wszyscy udają się na miejsce Ewangeli. Tu ceremoniarz wskazuje diakonowi Ewangeli, następnie odbiera od turyfera kadzielnicę i po słowach Sequentia sancti podaje ją diakonowi. Po okadzeniu ewangeliarza odbiera kadzielnicę i podaje ją turyferowi. Po Ewangeli, gdy subdiakon niesie ewangeliarz do pocałowania celebransowi, ceremoniarz zmienia swe miejsce z turyferem. Po okadzeniu celebransa odbiera ceremoniarz od subdiakona lekcjonarz, daje polecenie: Procedant, na które wszyscy wracają przed ołtarz. Znowu tu ceremoniarz mówi: Adoratio SS-mi wzgl. Crucis, wszyscy klękają i rozchodzą się na swoje miejsca.

JeŹli po Ewangeli następuje kazanie, cała asysta z wyjątkiem turyfera udaje się na sedilia.

JeŹli po Ewangeli nie ma kazania, ceremoniarz wraz z akolitami udaje się na swoje miejsce przy kredensji. W czasie Credo na słowa Et incarnatus est ceremoniarz klęka wraz z akolitami. JeŹli celebrans udaje się ad sedes po odmówionym Credo, wtedy ceremoniarz postępuje jak na Gloria. Gdy chór śpiewa Et incarnatus est, ceremoniarz i akolici schylają głowy, po czym ceremoniarz wstaje, idzie przed stopnie ołtarza, przyklęka i kłania się diakonowi, który przychodzi przed stopnie ołtarza po bursę, którą następnie zanosí na ołtarz, gdzie rozkłada korporał.

Pod koniec Credo, śpiewanego przez chór, wszyscy wstają, idą przed środek ołtarza (ceremoniarz i akolici za wyŹszą asystą), klękają, i ceremoniarz z akolitami idzie do kredensji.

JeŹli na Credo asysta nie udaje się na sedes, wówczas, gdy chór śpiewa Et incarnatus est, a asysta wyŹsza klęka, klękają równieŹ ceremoniarz z akolitami przy kredensji.

Podczas gdy kapłan śpiewa Dominus vobiscum przed ofiarowaniem, zdejmuje ceremoniarz welon z kielicha, a po chwili podaje kielich subdiakonowi. Po ofiarowaniu chleba bierze łądkę i schodzi się przed środkiem ołtarza z turyferem. Tu przyklękają i gdy celebrans skończy modlitwę do Ducha św., idą na suppedaneum celem nałożenia kadzidla (dalej ceremoniarz

postępuje podobnie jak po ministranturze z tym, że zabiera pulpit z mszałem, schodzi *in planum* i stoi na boku tak długo, dopóki celebrans nie okadzi ołtarza po stronie Ewangelii; potem zanosi mszał na ołtarz, schodzi *in planum* i tutaj oczekuje turyfera, który go okadza).

Na okadzenie ceremoniarz zwraca się do turyfera. Po okadzeniu ceremoniarz podchodzi na *suppedaneum* do mszału. Odmawia w postawie wyprostowanej *Suscipiat* i przewraca celebransowi karty mszału. Przy końcu prefacji otwiera mszał w miejscu, gdzie rozpoczyna się Kanon, odsuwa się nieco na bok, by zrobić miejsce dla subdiakona i pochyłony odmawia wspólnie *Sanctus*. Następnie schodzi z subdiakonem przed środek ołtarza, przykłęka i idzie do kredensji.

Na *Hancigitur* schodzi się na środku z turyferem i klęcząc nakłada mu kadzidło. Po nałożeniu kadzidła podchodzą do ołtarza i zajmują miejsce na pierwszym stopniu (po bokach). Na podniesienie ceremoniarz dzwoni. Po podniesieniu schodzi się z turyferem i akolitami na środku, przykłęka i idzie do kredensji. Tu stojąc pozostaje aż do chwili, gdy kapłan odmawia *Nobis quoque*; na te słowa ceremoniarz uderza się w piersi i udaje się do mszału. Przechodząc przez środek przykłęka (równocześnie z diakonem, który dotychczas był przy mszale). Czyni to również po dojściu do mszału (także z diakonem). Przy ołtarzu przewraca karty mszału i przykłęka razem z celebransem. Po *Pax Domini* odsuwa się o krok w lewo, by zrobić miejsce dla subdiakona. Na *Agnus Dei* bije się w piersi (słowa odmawia razem z asystą). Po *Agnus Dei* klęka na *suppedaneum* i schodzi *in planum* (razem z subdiakonem). Tu stojąc czeka na pocałunek pokoju.

Gdy subdiakon przykłęka wraz z diakonem, ceremoniarz przykłęka razem z nimi. Odwraca się do subdiakona, kłania się jemu i odbiera od niego pocałunek pokoju, po czym razem z subdiakonem klęka i udaje się do akolity (przed odebraniem pocałunku pokoju ceremoniarz skłania nieco głowę do subdiakona, podobnie czyni po odebraniu go).

Gdy celebrans po spożyciu Hostii świętej zdejmuje palkę, ceremoniarz z akolitami (jeśli mają przyjąć Komunię św.) udaje się do ołtarza i klęka (ceremoniarz z jednym akolitą po stronie Lekcji, a turyfer z drugim akolitą po stronie Ewangelii). Gdy celebrans kreśli znak krzyża kielichem z Krwią Przenajśw., ceremoniarz rozpoczyna *Confiteor*. Przyjąwszy Komunię św., ce-

remoniarz z akolitami wracają przed kredensję, gdzie klęcząco odprawiają dziękczynienie.

Po Komunii św., gdy diakon zamknie tabernakulum, ceremoniarz wraz z akolitami wstaje, podchodzi do mszału, gdy przeniesie go diakon i wskazuje celebransowi zaraz *Communio*, a później *Postcommunio*. Po ostatniej oracji zamyka mszał i zanosi go wraz z pulpitem na kredensję. Na błogosławieństwo klęka na swoim miejscu przy kredensji. Podczas ostatniej Ewangelii zanosi biret subdiakonowi na stronę Ewangelii, kładąc go na stopniu. Sam trzyma w ręce birety celebransa i diakona, stojąc po stronie Lekcji. Po zejściu celebransa wręcza diakonowi biret celebransa, a następnie jego, później mówi: *Adoratio SS-mi*.

9. Msza św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu (ceremoniarz)

Na kredensji przygotowuje ceremoniarz dodatkowy welon namienny do błogosławieństwa. Zanosi tu także manipularza asysty, które podaje po dokonanych wystawieniu, a przed ministranturą.

Podczas Mszy św. postępuje jak we Mszy św. z asystą bez wystawienia, z następującymi wyjątkami:

Birety zanosi do stołu kredensyjnego, a nie na *sedes*. Potem zabiera łądkę i schodzi się z turyferem na środku, celem nałożenia kadzidła. Podaje łądkę diakonowi, następnie odbiera ją i idzie na stronę Ewangelii, gdzie klęka na nierwszym stopniu obok subdiakona i klęczy przez cały czas okadzania. Potem wstaje, idzie na środek, przykłęka z turyferem, odnosi łądkę i podaje asyście manipularze.

Na *Indulgentiam* schodzi się z turyferem. Przykłęka, po czym stojąc czeka (razem z turyferem), aż celebrans odmówi *Oramus Te Domine*. Następnie, mając się udać do nałożenia kadzidła, przykłęka tuż przed stopniami i wchodzi na *suppedaneum*.

Przy Mszy św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu, ilekroć ceremoniarz wchodzi na *suppedaneum*, klęka zawsze wpierw przed stopniami; u góry nie klęka, natomiast przykłęka na dole po zejściu.

Po nałożeniu kadzidła nie schodzi na środek, lecz idzie na stronę Ewangelii, zajmując miejsce na najwyższym stopniu obok subdiakona. Po okadzeniu ceremoniarz schodzi się dopiero na środku z turyferem, przykłęka i odnosi łądkę.

Gdy w Ewangelii śpiewanej przez diakona zachodzi imię *Jesus*, wówczas ceremoniarz z diakonem i turyferem zwracają się w stronę ołtarza i skłaniają się ku Najśw. Sakr.

Po ofiarowaniu podczas okadzania Najśw. Sakramentu klęka koło kredensji, po czym dopiero udaje się do ołtarza, by zabrać mszał.

10. Msza św. żałobna (ceremoniarz)

Na kredensji nie przygotowuje ceremoniarz welonu naramiennego dla subdiakona.

Podczas Mszy św. żałobnej odpada nasypanie kadzidła po ministranturze i na Ewangelię. Po odśpiewaniu Lekcji przez subdiakona, ceremoniarz zabiera od niego lekcjonarz, subdiakon nie idzie po błogosławieństwo. Po Ewangelii zabiera zaraz ewangeliarz od subdiakona i znosi go na kredensję. W czasie Mszy św. żałobnej odpada pocałunek pokoju (reszta czynności jak podczas zwykłej Mszy św. z asystą.)

11. Subdiakon we Mszy św. z asystą

Uwaga: w razie potrzeby może funkcje subdiakona pełnić klerik mający niższe święcenia, lub przynajmniej tonsurę.

Wtedy jednak:

1. nie nosi manipularza,
2. nie puryfikuje kielicha,
3. nie nalewa wody do kielicha,
4. nie zdejmuje palki.

W zakrystii umywa ręce i przywdziewa szaty liturgiczne przy równoczesnym odmawianiu przepisanych modlitw. Bierze humerał, albę, cingulum, tunicellę oraz, gdy posiada święcenia subdiakonatu, manipularz. Na dany znak przez ceremoniarza klania się krzyżowi, celebransowi, nakłada biret i mając ręce złożone, idzie obok diakona (po lewej jego ręce) wzgl. przed diakonem do ołtarza.

Przed ołtarzem staje po lewej ręce celebransa, zdejmuje biret i przyklęka. Następnie stojąc na tym samym miejscu odmawia razem z celebransem i diakonem modlitwy wstępne. Przed słowami: *vobis fratres i vos fratres*, schyla się wpierw z diakonem do poziomu celebransa i następnie, gdy celebrans zwraca się w jego stronę, odpowiada na to umiarkowanym zwro-

tem, po czym razem z diakonem wyprostowuje się. Przy tej czynności i innych wspólnych z diakonem powinien uważać na równoczesne postępowanie. Przy *Miserere* schyla się nieco, zaś przy *Confiteor* głęboko. Pamięta też w czasie odmawiania o zwrotach w stronę celebransa, gdy wymawia słowa *tibi pater i te pater*. Podnosi się na *Indulgentiam*. Na *Deus tu conversus* schyla się nieco. Po ministranturze wchodzi na *suppedaneum* z celebransem (nie przyklęka, ani nie klania się). Następnie odwraca się w prawą stronę i asystuje przy nakładaniu kadzidła.

Następuje teraz okadzanie ołtarza. Gdy celebrans w czasie okadzania przyklęka, subdiakon przyklęka również. Tak samo postępuje przy przechodzeniu przed środkiem ołtarza. Subdiakon towarzyszy celebransowi, znajdując się po lewej jego stronie. Po okadzeniu ołtarza schodzą diakon i subdiakon *in planum*, po stronie Lekcji, aby okadzić celebransa. Subdiakon stoi podczas okadzania celebransa po lewej stronie diakona. Klania się razem z diakonem celebransowi przed i po okadzeniu. Następnie odbiera od diakona kadzielnicę i podaje ją turyferowi.

Podczas *Introitu* stoi subdiakon za diakonem *in plano* po stronie Lekcji (wg niektórych autorów w formie półkola). Na początku *Introitu* żegna się razem z celebransem, nie skłania głowy na *Gloria Patri*, i odmawia *Kyrie*, stojąc za diakonem. Następnie robi razem z celebransem i diakonem zwrot w lewo i idzie *in plano* do środka ołtarza, nie klękając tam. Skoro celebrans zaczyna intonować *Gloria*, subdiakon staje po lewej stronie diakona (który posunął się na prawo), a na *Deo* skłania głowę i razem z diakonem idą, bez przyklęknięcia, na górę, subdiakon na lewą stronę celebransa, diakon na prawą, by odmawiać z nim wspólnie *Gloria*. Razem podtrzymują tablicę (subdiakon trzyma lewą ręką, a diakon prawą), tworząc półkole. Pod koniec odkładają tablicę na miejsce i żegną się razem z celebransem.

O ile asysta udaje się *ad sedes*, subdiakon przyklęka z diakonem i udaje się *ad sedes*, siada i wkłada biret na głowę (o ile Msza św. nie jest z wystawieniem Najśw. Sakramentu), ręce trzyma pod tunicellą. Gdy chór śpiewa słowa wymagające skłonu głowy, zdejmuje biret i pochyla wraz z celebransem i diakonem głowę.

Pod koniec *Gloria* śpiewanego przez chór subdiakon wstaje, kładzie biret na krzesło i udaje się do ołtarza. Na środku *in pla-*

no przyklęka z diakonem, po czym zajmuje swoje miejsce za diakonem in plano.

Jeśli celebrans zostaje przy ołtarzu podczas śpiewania Gloria, lewicy po odmówieniu hymnu wracają na swoje miejsca. Po Dominus vobiscum subdiakon idzie za celebransem na stronę Lekcji.

Na początku ostatniej oracji ceremoniarz podaje subdiakonowi lekcjonarz. Po otrzymaniu lekcjonarza opiera go o piersi tak, iż grzbiet ma w prawej ręce. Następnie wraz z ceremoniarzem, który kroczy przed nim (wzgl. po lewej ręce), idą na środek przed ołtarz, przyklękają in plano i udają się na stronę Lekcji. Po odśpiewaniu Lekcji idzie subdiakon z ceremoniarzem przed ołtarz, tu przyklękają wspólnie i idą do celebransa (lekcjonarz trzyma subdiakon na piersiach). Tu subdiakon klęka na najwyższym stopniu. Po otrzymaniu błogosławieństwa oddaje lekcjonarz ceremoniarzowi, po czym przenosi mszał na stronę Ewangelii. Przechodząc, przyklęka przed krzyżem na najniższym stopniu. Położwszy mszał, pozostaje przy nim i przewraca karty.

Na końcu Ewangelii mówi Laus Tibi Christe i przesuwa nieco mszał na środek ołtarza.

Przy nakładaniu kadzidla asystuje podobnie jak po ministranturze, a po nałożeniu schodzi in planum, gdzie staje przed turyferem. Gdy diakon po otrzymaniu błogosławieństwa staje obok subdiakona, przyklękają wszyscy, a następnie przechodzą w procesji na stronę Ewangelii.

Po Ewangelii zanoszą subdiakon lekcjonarz celebransowi do pocałowania, nie przyklękając przed krzyżem lub Najśw. Sakramentem (nawet w czasie wystawienia). Trzymając lekcjonarz w lewej ręce, wskazuje prawą ręką początek Ewangelii. Następnie daje, trzymając oburącz, lekcjonarz do pocałowania, po czym zamyka go i skloniwszy się celebransowi, wraca bez przyklęknięcia na lewą stronę diakona. Po okadzeniu celebransa oddaje lekcjonarz ceremoniarzowi i wraca przed ołtarz, gdzie przyklęka na głos ceremoniarza.

Podczas Credo subdiakon zachowuje się podobnie jak przy Gloria.

Podczas Oremus przed Offertorium subdiakon przyklęka na najniższym stopniu i idzie do stołu kredensyjnego, gdzie akolita nakłada mu welon naramienny. Subdiakon chwytając teraz lewą ręką odkryty kielich za trzon i nakrywa go prawym końcem

welonu. Kładzie prawą rękę na welon i zanoszą tak nakryty kielich do ołtarza na stronę Lekcji.

Skoro diakon podał patenę celebransowi, subdiakon wyciera kielich. Następnie podaje go wraz z puryfikaterzem diakonowi, po czym odbiera od akolity ampułki z winem i wodą. Ampułkę z winem podaje diakonowi. Sam trzyma ampułkę z wodą i mówi: Benedicite Pater Reverende. Po otrzymaniu błogosławieństwa nalewa kilka kropli wody do wina i oddaje ampułki akolicie.

Z kolei subdiakon z rękoma złożonymi na piersiach czeka, aż diakon poda mu patenę, którą nakrywa welonem i trzyma ją przez welon stroną wydrążoną do siebie, wysoko przed sobą, nie dotykając nią piersi. Bez przyklęknięcia lub skłonu głowy schodzi na środek przed ołtarz, gdzie przyklęka na najniższym stopniu (zaraz powstaje). Gdy diakon przychodzi okadzać subdiakona, ten opuszcza trochę patenę i zwraca się do niego. Przed i po okadzeniu skłania głowę. Na Orate fratres opuszcza nieco patenę i odpowiada Suscipiat, nie schylając głowy.

W końcu prefacji na sine fine dicentes idzie bez przyklęknięcia na lewą stronę celebransa. Tutaj schylony mówi z celebransem, diakonem i ceremoniarzem Sanctus, przy końcu nie żegna się. Potem schodzi na swoje miejsce.

Gdy na Podniesienie diakon, który na początku Kanonu był przy mszale, przechodzi na prawą stronę celebransa i tutaj klęka, czyni to również subdiakon, ale na najniższym stopniu w środku. Podczas Podniesienia opuszcza patenę i głęboko schyla głowę. Gdy diakon po Podniesieniu przyklęka, by przejść na lewą stronę celebransa do mszału, wstaje razem z nim i stoi teraz do Pater noster. Pod koniec Pater noster na słowa Panem nostrum przyklęka subdiakon na najniższym stopniu i razem z diakonem udaje się na prawą stronę ołtarza, diakona ma po lewej stronie, jemu oddaje patenę. Oddawszy patenę, subdiakon klęka na jedno kolano i idzie do stołu kredensyjnego, gdzie akolita zdejmuje mu welon naramienny, potem wraca na swoje miejsce. Tutaj przyklęka na najniższym stopniu i zaraz powstaje.

Po Pax Domini diakon nakrywa kielich palką, subdiakon klęka równocześnie z nim na najniższym stopniu i idzie na suppedaneum pomiędzy celebransa i ceremoniarza i odmawia głośno wraz z celebransem Agnus Dei, bijąc się przy tym w piersi. Potem przyklękawszy na suppedaneum, idzie z ceremoniarzem na swoje miejsce, gdzie już nie przyklęka. Gdy

diakon przychodzi do subdiakona, by mu udzielić pocałunku pokoju, tenże odwraca się do niego i odbiera pocałunek (wkładanie rąk). Przed pocałunkiem i po nim skłania głowę do diakona. Gdy diakon powie: *Pax tecum*, odpowiada mu subdiakon *Et cum spiritu tuo*. Po skłonie głów diakon i subdiakon przyklękają. Następnie subdiakon w ten sam sposób, w jaki otrzymał pocałunek pokoju, przekazuje go ceremoniarzowi.

Jeżeli subdiakon nie zanosí nikomu pocałunku pokoju, to po udzieleniu tegoż ceremoniarzowi, przyklęka z nim i udaje się na prawą stronę celebransa, jeśli posiada święcenia subdiakonatu, a jeśli ich nie ma, to udaje się na lewą stronę celebransa. Na *Domine non sum dignus* diakon i subdiakon pochylają się razem z celebransem i uderzają się w piersi. Podczas spożywania Hostii św. i Krwi Najśw. czynią niski pokłon ciała przed Najśw. Sakramentem. Po spożyciu Hostii św. przez celebransa, na jego skinienie głowy odkrywa subdiakon prawą ręką kielich.

O ile ma być Komunia św. wiernych, wówczas po wypiciu Krwi Najśw. przykrywa subdiakon kielich palką. Następnie diakon i subdiakon przyklękają i zmieniają miejsca.

Niższa asysta odmawia już uprzednio *Confiteor*. Na *Miserere* i *Indulgentiam* klękają przy celebransie, zwróceniu do niego. W czasie rozdawania Komunii św. diakon trzyma patenę, subdiakon zaś towarzyszy celebransowi z rękoma złożonymi. Gdy diakon udziela także Komunii św., wówczas patenę przy celebransie trzyma subdiakon, a przy diakonie ceremoniarz. Wracając do Stołu Pańskiego zamieniają diakon i subdiakon w odpowiedniej chwili miejsce: diakon idzie na prawą, a subdiakon na lewą stronę celebransa. Kielich puryfikuje subdiakon, jeśli jednak nie ma on odpowiednich święceń, czyni to diakon.

Aż do *Ite, missa est* stoi subdiakon za diakonem. Podczas udzielania błogosławieństwa klęczy subdiakon po lewej stronie diakona na najwyższym stopniu i schyla cokolwiek głowę. Po błogosławieństwie idzie subdiakon na lewą stronę celebransa i trzyma, jeżeli potrzeba, tablicę z początkiem Ewangelii św. Jana, odpowiada przy tym *Et cum spiritu tuo* i *Gloria Tibi, Domine*. Trzymając tablicę nie żegna się i nie przyklęka.

Po Ewangelii razem z celebransem idzie na środek, skłania głowę i schodzi na dół, bierze swój biret, przyklęka, wkłada biret i odchodzi do zakrystii.

12. Subdiakon we Mszy św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu

We Mszy św. z wystawieniem odpada całowanie ręki i przedmiotów podawanych celebransowi.

Subdiakon całuje jednak rękę celebransa, gdy otrzyma błogosławieństwo po Lekcji. Celebrans całuje lekcjonarz podany mu przez subdiakona po Ewangelii. Przed i po okadzeniu celebransa należy się ukłonić.

Gdy celebrans, czy to przychodząc, czy odchodząc ze środka, przyklęka, czynią to razem z nim także diakon i subdiakon.

Po nałożeniu kadzidła po Introicie następuje okadzanie Najśw. Sakramentu przed okadzeniem ołtarza, podczas którego subdiakon klęczy obok celebransa, z lewej jego strony na najniższym stopniu.

Gdy subdiakon po Ewangelii przenosi Ewangeliarz celebransowi do ucałowania, przechodząc przed Najśw. Sakramentem nie przyklęka, lecz wszystko wykonuje tak jak w zwykłej Mszy z asystą. Przynosząc kielich do ołtarza przyklęka na dole, nie u góry; później przed zejściem z pateną ku środkowi przyklęka u góry, a nie na dole.

Podczas okadzania Najśw. Sakramentu subdiakon klęczy obok celebransa.

Przed odniesieniem kielicha po Komunii św. subdiakon przyklęka, bierze kielich, schodzi na dół, przyklęka znowu na środku i zanosí kielich do kredensji, potem wraca i staje bez przyklęknięcia za diakonem.

13. Subdiakon we Mszy św. żałobnej

We Mszy św. żałobnej odpadają wszelkie pocałunki, nawet kielicha i pateny. Po ministranturze odpada okadzanie ołtarza.

Po odśpiewaniu Lekcji oddaje subdiakon lekcjonarz ceremoniarzowi (po przyklęknięciu z nim na środku ołtarza). Potem idzie zaraz do mszału i skoro celebrans odejdzie, przenosi mszał. Podczas Ewangelii asystuje subdiakon przy mszale jak zwykle.

Po przeczytaniu Ewangelii nie ma nałożenia kadzidła. Po Ewangelii odśpiewanej przez diakona subdiakon nie zanosí lekcjonarza do pocałowania celebransowi (nie okadza się celebransa ani poprzednio ewangeliarza). Ponieważ subdiakon nie trzyma pateny od ofiarowania do *Pater noster*, dlatego też nie otrzymuje

welonu naramiennego. Podczas ofiarowania kielicha przechodzi subdiakon na lewą stronę celebransa i asystuje podczas okadzania ołtarza, jak na *Introit* w zwykłej Mszy św. z asystą.

Nie odpada we Mszy żałobnej okadzanie celebransa, odpada natomiast okadzanie innych osób.

Podczas *Lavabo* stoi subdiakon za diakonem, jak na *Introit*. W czasie Kanonu na słowa celebransa *Quam oblationem* przykłada subdiakon i idzie na stronę Ewangelii, gdzie odbiera od turyfera kadzielnice, następnie klęka na najwyższym stopniu po stronie Ewangelii i okadza Przenajświętsze Ciało i Krew Pańską. Podczas przykłonienia celebransa przed i po Podniesieniu schyla subdiakon głowę. Po oddaniu kadzielnicy turyferowi zajmuje subdiakon znowu swe miejsce w środku ołtarza i stoi tutaj aż do *Pax Domini*.

Po *Pax Domini* idzie subdiakon na lewą stronę celebransa i mówi razem z nim *Agnus Dei* schylony, ale nie bije się w piersi. Udzielanie pocałunku pokoju odpada.

Dalszy ciąg czynności jest taki sam jak podczas Mszy św. z asystą.

14. Diakon we Mszy św. z asystą

W zakrystii diakon myje ręce i ubiera się w humerał, albę, cingulum, manipularz, stułę i dalmatykę, odmawiając przy tym odnośne modlitwy. Na dany znak skłania się w kierunku krzyża i celebransa, wkłada biret i idzie w procesji do ołtarza z prawej strony subdiakona.

Jeśli przy wyjściu podaje się wodę święconą celebransowi, wówczas diakon macza w niej swą rękę i podaje ją celebransowi.

Przy ołtarzu zajmuje miejsce po prawej ręce celebransa, zdejmując biret, oddaje ceremoniarzowi i odbiera biret celebransa. Przykłada i żegna się z celebransem. Po czym odmawia na przemian równo z całą asystą ministranturę. Skłania głowę na *Gloria Patri*, żegna się na *Aditorium nostrum*. Podczas *Confiteor*, które odmawia celebrans, stoi wyprostowany, a przy wymawianiu przez celebransa słów *vobis fratres* i *vos fratres* schyla się najpierw z subdiakonem do poziomu kapłana, a następnie skłania się w stronę celebransa. Podczas *Misereatur* schyla się nieco, a przy *Confiteor* głęboko.

Po ministranturze wchodzi na *suppedaneum* z celebransem. Następnie odwraca się w lewą stronę (do celebransa).

Odbiera łądkę od ceremoniarza, całuje łyżeczkę, rękę celebransa, a następnie mówi: *Benedicite Pater Reverende*. Po nałożeniu kadzidla staje zwrócony do ołtarza i odbiera od turyfera kadzielnice, podając ją celebransowi. Podczas okadzania ołtarza asystuje celebransowi po prawej jego ręce.

Pod koniec okadzania ołtarza diakon schodzi stopień niżej po stronie Lekcji i odbiera od celebransa kadzielnice. Teraz schodzi i na planum i okadza celebransa.

Okadziwszy celebransa diakon staje w słupku na przedostatnim stopniu od góry za celebransem (według niektórych autorów obok niego). Żegna się na początku *Introitu*, a na *Gloria Patri* skłania głowę.

Odmówiwszy na przemian *Kyrie*, lewicy wraz z celebransem, udają się na środek. Diakon w tym celu czyni zwrot w lewo i idzie na swoim stopniu na środek (nie przykłada). Skoro celebrans zaczyna intonować *Gloria*, diakon odsuwa się trochę na stronę Lekcji, a gdy podszedł subdiakon, skłoniwszy się na *Deo*, udaje się bez przykłonienia na górę, na prawą stronę celebransa i podtrzymuje razem ze subdiakonem tablicę. Pod koniec odkładają tablicę na miejsce tak, by przy *Cum Sancto Spiritu* przeznać się razem z celebransem.

Jeśli celebrans zostaje przy ołtarzu podczas śpiewania *Gloria*, wówczas lewicy po wspólnie odmówionym hymnie skłaniają głowy i wracają na swoje miejsca (w słupek, bez przykłonienia).

Po *Dominus vobiscum* idzie diakon w stronę Lekcji. Tutaj stoi za celebransem. Na *Oremus* i imię *Jesus* pochylają diakon i celebrans głowy w stronę krzyża. Na imię *Maria* czyni się średni ukłon w stronę mszału (lub obrazu, czy statuy Najśw. Maryi Panny).

Skoro ceremoniarz skłania się diakonowi, wówczas ten odkłoniwszy się, idzie do mszału i asystuje celebransowi podczas ostatniej oracji, Lekcji i gradułu, przewracając odpowiednie kartki. W chwilę potem otrzymuje od ceremoniarza ewangeliarz. Chwyta księgę oburącz na dole w narożnikach, trzyma ją tak, że spoczywa ona na dole na rękach, a u góry na piersi; idzie teraz na środek, przykłada na stopniu, wchodzi wyżej, kładzie księgę na ołtarzu i staje obok celebransa (podczas czytanej Ewangelii).

Celebrans po skończonej Ewangelii idzie na środek, by nałożyć kadzidło (diakon usługuje jak przed *Introitem*). Po oddaniu łądki diakon klęka na najwyższym stopniu po stronie Lekcji,

gdzie odmawia *Munda cor*. Potem udaje się na *suppedaneum* i bierze z ołtarza ewangeliarz. Klęka przed celebransem tak, że ma ołtarz z prawej strony, i mówi *Iube Domne benedicere*. Otrzymuje błogosławieństwo, nie żegnając się, ani nie odpowiadając Amen. Podczas tej całej ceremonii diakon ma głowę schyloną. Otrzymawszy błogosławieństwo całuje prawą rękę celebransa, wstaje, schodzi *in planum* i zajmuje miejsce obok subdiakona, klęka i w procesji udaje się na stronę Ewangelii. Jako ostatni podchodzi i staje między ceremoniarzem a turyferem, podaje subdiakonowi ewangeliarz, otwiera go i śpiewa *Dominus vobiscum*. Po odpowiedzi chóru śpiewa dalej *Sequentia*... Następnie odbiera od ceremoniarza kadzielnicę i okadza ewangeliarz w środku, następnie w lewo i prawo od siebie (głęboki pokłon głowy). Skończywszy śpiewać Ewangelię, diakon wskazuje subdiakonowi początek Ewangelii, mówiąc: *Secundum Lucam* (Marcum...) i usuwa się trochę, by przepuścić subdiakona. Teraz zwraca się do celebransa, odbiera od turyfera kadzielnicę i czeka na subdiakona. Skoro ten wrócił, kłania się i okadza celebransa.

Gdy w czasie Mszy św. jest kazanie, wtedy lewicy idą wraz z celebransem na *suppedaneum*, stąd razem z nim udają się (jak na *Gloria*) *ad sedem*.

Podczas *Credo* diakon zachowuje się podobnie jak podczas *Gloria*, przy czym przed *Et incarnatus est* kładzie z subdiakonem tablicę na ołtarzu, by razem z celebransem uklęknąć (dalszy ciąg jak przy *Gloria*).

Po *Dominus vobiscum* przed *Offertorium* diakon skłania głowę i udaje się na prawą stronę celebransa (bez przyklęnięcia). Skoro subdiakon przyniósł kielich, odkrywa go, zdejmując palkę i bierze patenę z hostią. Całuje brzeg pateny i podaje ją celebransowi, całując jego prawą rękę. Teraz diakon chwytając kielich za trzon, bierze ampulkę z winem i wlewa je do kielicha. Po nalaniu (przez subdiakona) wody, diakon, jeśli zachodzi potrzeba, wyciera wnętrze czary. Teraz kładzie puryfikaterz obok korporantu i podaje kielich celebransowi. Całuje przy tym podstawę kielicha, następnie rękę celebransa. Kielich trzyma razem z celebransem i wraz z nim odmawia modlitwę *Offerimus*.

Następuje teraz nałożenie kadzidła i podanie kadzielnicy (jak na *Introit*). Celebrans po otrzymaniu kadzielnicy okadza ofiary mszalne, a diakon w tym czasie trzyma prawą rękę na podstawie kielicha, a lewą na piersiach, potem odstawia kielich co-

kolwiek w prawo, przyklęka przed okadzeniem krzyża, postawia kielich z powrotem na środku, przyklęka i towarzyszy celebransowi przy okadzeniu ołtarza. Pod koniec okadzania odbiera po stronie Lekcji kadzielnicę (z pocałunkiem jak przed *Introitem*), staje obok turyfera i okadza celebransa. Potem odsuwa się i staje na przodzie w narożniku przy stopniach, by okadzić subdiakona. Teraz podaje kadzielnicę turyferowi i idzie na swój stopień przed subdiakona, klęka i odwraca się do turyfera, który go okadza.

Podczas prefacji diakon stoi za celebransem. Pod koniec prefacji usuwa się trochę na stronę Lekcji, a po przyjściu subdiakona wchodzi razem na *suppedaneum*, gdzie wraz z celebransem odmawiają wspólnie *Sanctus*. Na *Benedictus* wyprostowują się. Diakon czyni znak krzyża i idzie, przyklękawszy na środku na swoim stopniu, ku lewej stronie celebransa, by asystować przy mszale. Podczas *Memento* cofa się diakon cokolwiek na bok. Na *Hanc oblationem* idzie diakon na swój stopień za celebransa, przyklęka i staje po prawej jego stronie, wreszcie klęka. Gdy celebrans przyklęka, diakon pochyla nisko głowę. Skoro celebrans powstaje, powstaje z nim również i diakon, zdejmując palkę, kładąc ją na ołtarzu i klęka znowu, na poprzednim miejscu. Gdy celebrans opuszcza kielich po podniesieniu, diakon powstaje, by położyć palkę, przyklęka potem razem z celebransem i idzie (nie przyklękawszy na środku) na stronę Ewangelii, gdzie znowu przyklęka.

Na *Nobis quoque* uderza się diakon z celebransem w pierś, przyklęka razem z ceremoniarzem klękającym *in plano*, przechodzi na stronę Lekcji (obok celebransa) i klęka znowu wraz z ceremoniarzem. Skoro celebrans wypowie *praestas nobis*, diakon zdejmując palkę i razem z nim przyklęka, po czym nakłada palkę, przyklęka z celebransem i idzie bezpośrednio za celebransa (tutaj nie przyklęka). Na *Panem nostrum* przyklęka diakon na stopniu i udaje się na *suppedaneum*, gdzie otrzymuje od subdiakona patenę, którą wyciera puryfikaterzem i trzyma (wewnętrzzną stroną do celebransa) pionowo w puryfikaterzu obu rękoma obok korporantu, a podając ją, całuje tylną stronę pateny i rękę celebransa. Gdy kapłan wsunie *Hostie* św. na patenę, wtedy diakon odkrywa kielich i przyklęka. Po *Pax Domini* nakrywa kielich palką. *Agnus Dei* odmawia z celebransem, po czym klęka niezwłocznie na oba kolana obok niego.

Gdy zauważy, że celebrans kończy modlitwę *de Pace*, podnosi się, całuje ołtarz, nie kładąc nań rąk i przyjmuje *Pax*. Skłania głowę, kładzie ręce swoje pod ramiona celebransa, odpowiada *Et cum spiritu tuo*, składa ręce i oddaje rewerencję celebransowi, po czym przyklęka i schodzi na dół do subdiakona, aby jemu udzielić pocałunku pokoju. Po pocałunku diakon przyklęka na stopniu wraz z subdiakonem i idzie na lewą stronę celebransa do mszału (u góry nie przyklęka): *Na Domine non sum dignus* uderza się w piersi pochyliwszy się.

Jeśli ma być Komunia św. wiernych, wówczas kiedy subdiakon nakryje palką kielich, lewicy zamieniają miejsca (przyklękają na środku; nie ma *SS - u* na ołtarzu). Teraz diakon otwiera tabernakulum; wyjmuje cyborium, zamyka drzwiczki tabernakulum i otwiera cyborium. Po czym wszyscy przyklękają. Diakon bierze teraz patenę i klęka na *suppedaneum* zwrócony do celebransa. Pozostaje w tej pozycji na *Misereatur*, *Indulgentiam*, *Ecce Agnus* oraz na potrójne *Domine non sum dignus*. Skoro celebrans udaje się rozdzielać Komunię św., diakon idzie na prawą stronę celebransa i podtrzymuje patenę. Wracając lewicy zamieniają miejsce (najlepiej, gdy wrócą znowu do ołtarza), diakon staje po prawej ręce celebransa i wszyscy przyklękają. Teraz diakon kładzie patenę na korporale, następnie zamyka cyborium, otwiera tabernakulum, wkłada cyborium i wszyscy przyklękają. Diakon zamyka tabernakulum. Teraz diakon zamienia miejsce z subdiakonem (przyklękają na środku) i asystuje przy mszale.

Skoro subdiakon oddał ampułki, diakon bierze pulpit z mszałem i przynosi go na stronę Lekcji (skłon głowy przed wzięciem mszału), zamieniając miejsce z subdiakonem (przyklęka na środku na swoim stopniu). Po postawieniu mszału diakon natychmiast wraca na swój stopień (skłon po postawieniu mszału).

Jeżeli funkcje subdiakona pełni kleryk nie mający święceń subdiakonatu, wówczas diakon po udzieleniu pocałunku pokoju, po przyklęknięciu na stopniu, wstępuje na prawą stronę celebransa (tutaj nie klęka), zdejmując palkę przed spożyciem Krwi Przenajświętszej i nakrywa potem kielich. Nie potrzebuje teraz zamieniać miejsca, gdy następuje Komunia św., a po Komunii św., lub jeśli jej nie ma, natychmiast spełnia funkcje subdiakona.

Po *Communio* idzie diakon na swoim stopniu z celebransem do środka (bez przyklęknięcia) i wraca na *Postcommunio* na stronę Lekcji.

Jeśli w czasie Wielkiego Postu po zwykłych modlitwach po Komunii św. następuje jeszcze *oratio super populum*, wtedy diakon po Oremus celebransa, śpiewa *Humiliate capita vestra Deo* (odwraca się przedtem do ludu).

Po ostatniej modlitwie wraca diakon z celebransem przed środek ołtarza na swoim stopniu. Na *Ite, missa est* zwraca się do ludu. Po zaśpiewaniu *Ite, missa est* odwraca się do ołtarza. Gdy śpiewa *Benedicamus Domino*, pozostaje zwrócony do ołtarza.

Po odpowiedzi chóru klękają lewicy na najwyższym stopniu (na środku obok siebie), by otrzymać błogosławieństwo kapłańskie.

Podczas błogosławieństwa czynią znak krzyża św. Natychmiast po błogosławieństwie lewicy wstają. Diakon udaje się na *suppedaneum* na prawą stronę celebransa; zegna się na początku Ewangelii i przyklęka z celebransem na słowa *Et Verbum...*

Po ostatniej Ewangelii idzie diakon po prawej stronie celebransa na środek, skłania głowę i schodzi *in planum*. Teraz odbiera od ceremoniarza biret celebransa, podaje go celebransowi (pocałunki), po czym odbiera swój biret, przyklęka, nakłada biret i udaje się do zakrystii, przed celebransem po prawej stronie subdiakona. W zakrystii kłania się w pierw krzyżowi, potem celebransowi. Po rozebraniu się, myje ręce.

15. Msza św. z asystą podczas wystawienia Najśw. Sakramentu (diakon).

1. Wszystkie pocałunki odnośnie do biretu i kadzidła odpadają podczas wystawienia Najśw. Sakramentu (inne pozostają).
2. Jeżeli Najśw. Sakrament już jest wystawiony, zdejmują wszyscy birety, skoro znaleźli się *in conspectu SS - mi*, nie wcześniej.
3. Po nałożeniu kadzidła przed *Introitem* schodzą się lewicy z celebransem na najwyższym stopniu. Tutaj diakon klęcząc otrzymuje kadzielnicę i podaje ją celebransowi. Następuje okadzenie Najśw. Sakr., a potem ołtarza. Okadzanie celebransa następuje *in plano*.
4. Na *Gloria*, *Credo* i *Sanctus* przyklęka diakon przed wejściem na *suppedaneum* na stopniu, a po odmówieniu *Gloria* itd. na *suppedaneum* przed zejściem (tylko a quo).

5. Diakon klęka, gdy przynosi księgę lub bursę do ołtarza, tylko na dole na stopniu, nie zaś u góry.
6. Skoro diakon odmówił *Munda cor*, bierze bez przyklęknięcia ewangeliaarz, klęka przed celebransem, otrzymuje błogosławieństwo, po czym wstaje, przyklęka przed Najśw. Sakr. i schodzi *in planum* na prawą stronę subdiakona.
7. Jeżeli w Ewangelii zachodzi imię Jesus, wówczas zwraca się diakon w tej chwili w stronę Najśw. Sakramentu i skłania głowę.
8. Po nałożeniu kadzidła na ofiarowanie najpierw okadza się ofiary, a potem schodzi się bez uprzedniego przyklęknięcia na najwyższy stopień, skąd klęcząc okadza się Najśw. Sakrament, po czym po przyklęknięciu okadza się ołtarz.
9. Okadzenie celebransa następuje *in plano*, jak przed *Introitem*.
10. Diakon na okadzanie przez turyfera przyklęka *super gradum inf.*, zanim wejdzie na swój stopień (*a quo*), natomiast ani przed ani po okadzeniu nie przyklęka, lecz czyni to przed i po *Ite, missa est*.
11. Przyklęknięcia podczas przenoszenia mszału po Komunii św. zachodzą *in utroque termino*.

Reszta ceremonii odbywa się bez zmian, jak w zwykłej Mszy św. z asystą.

16. Msza św. żałobna (diakon)

We Mszy żałobnej odpadają wszelkie pocałunki, nawet pateny i kielicha.

Po ministranturze diakon staje natychmiast w słupku, a na *Introit* udaje się na stronę Lekcji. Nie ma okadzania ołtarza przed *Introitem*.

Na *Dies irae* można siadać i to albo przed albo po odczytaniu Ewangelii przez celebransa. Diakon zanoszą ewangeliaarz jak zwykle na ołtarz, ale nie ma nałożenia kadzidła, dlatego też diakon natychmiast odmawia *Munda cor* i bierze ewangeliaarz bez proszenia o błogosławieństwo, a uczyniwszy celebransowi rewerencję schodzi *in planum*. Ewangelie śpiewa się bez

uprzedniego okadzania ewangeliaarza. Ponieważ celebrans nie całuje początku Ewangelii, dlatego diakon nie wskazuje go subdiakonowi.

Nie okadza się celebransa po Ewangelii. Asysta udaje się bezpośrednio na komendę ceremoniarza do ołtarza.

Na *Offertorium* diakon rozkłada korporał, który przyniósł subdiakon wraz z kielichem. Diakon nie podaje subdiakonowi pateny. Wody się nie błogosławi. Okadzenia darów ofiarnych dokonuje się podobnie jak w zwykłej Mszy św. z asystą. Po okadzeniu ołtarza okadza się tylko celebransa, po czym diakon oddaje kadzielnicę subdiakonowi i udaje się na swoje miejsce (za celebransa).

Na *Panem nostrum* przyklęka diakon sam i idzie na prawą stronę celebransa, by podać mu patenę, która leży na ołtarzu pod korporalem, po prawej stronie.

Po *Agnus Dei*, które odmawia się wspólnie bez uderzania się w piersi, zamienia diakon z subdiakonem miejsce. *Pax* odpada. Diakon śpiewa w miejsce *Ite, missa est*, nie odwracając się. *Requiescant in pace*.

VII. BISKUPIE MSZE ŚW.

1. Asysta podczas cichej Mszy biskupa

Jest rzeczą bardzo wskazaną, by co najmniej dwóch duchownych (z których jeden ma wyższe święcenia) asystowało biskupowi przy cichej Mszy św. Nieraz może się jednak zdarzyć, że tylko jeden kapłan będzie mógł asystować przy pomocy dwóch akolitów. Wobec tego po ogólnych uwagach podamy najpierw (w streszczeniu) funkcje dwóch asystentów, a potem tylko jednego asystenta we Mszy biskupiej.

Pamiętać należy o tym, że podając przedmiot liturgiczny (np. manipularz, stulę, kielich) całuje się najpierw dany przedmiot, a następnie dopiero pierścień biskupa. Nigdy nie całuje się przedmiotu w tym miejscu, w którym całuje go biskup, lecz nieco obok.

W związku ze Mszą św. biskup myje trzy razy palce: 1) przed wkładaniem paramentów, 2) we Mszy na *L a v a b o* i 3) po ablucji, przy czym za każdym razem zdejmuje pierścień.

Asystujący przy Mszy biskupiej przyklękają przed krzyżem ołtarzowym oraz przed biskupem diecezjalnym.

Przed Mszą św. należy przygotować przed ołtarzem klęcznik, na którym winien znajdować się kanon i zapalona bugia (ręczny lichtarz). Po modlitwach przygotowawczych stawia się kanon w miejsce środkowego kanonu na ołtarzu (wszystkie trzy kanony ołtarzowe usuwa się). Na ołtarzu zapala się cztery świece.

Na środku płyty ołtarzowej kładzie się ornat, a na nim stulę. Jeśli ma być Msza żałobna na stule kładzie się manipularz (do innych Mszy manipularz kładzie się obok innych paramentów po stronie Ewangelii). Na końcu kładzie się cingulum, albę i humerał. Na kredensji należy przygotować kielich, naczynie z wodą, ręcznik, ampułki oraz przynajmniej jedną tackę dla piuski, pierścienia i krzyża biskupiego.

2. Msza biskupa z dwoma asystentami

Przed Mszą św. asystenci stoją obok klęcznika biskupa. Jeden trzyma bugię, drugi usługuje przy kanonie. Po modlitwach przygotowawczych jeden asystent znosi kanon na środek ołtarza, a asystent drugi stawia bugię przy otwartym już mszale. W międzyczasie biskup staje przed ołtarzem i oddaje krzyż biskupi i mozzettę.

Po umyciu rąk biskup ubiera się do Mszy św. Asystent podaje biskupowi do pocałowania humerał (sam go nie całuje), a potem ubiera go we wszystkie paramenty. Przed stulą daje mu krzyż biskupi.

Podczas modlitw u stopni ołtarza asystenci klęczą obok biskupa. W Confiteor mówią tibi (te) pater, a nie Reverendissime. Gdy biskup zaczyna mówić Indulgentiam asystent, który trzyma manipularz (poza Mszą żałobną) powstaje dając wpieryw manipularz do pocałowania biskupowi, a potem nakłada mu go na lewą rękę.

Asystent ze strony Lekcji przynosi na ofiarowanie kielich i wykonuje to wszystko co czynią diakon i subdiakon we Mszy z asystą (przy podawaniu wody mówi: Benedicite, Pater Reverendissime).

Po modlitwie do Ducha św. stawia się kanon na miejscu kanonu ołtarzowego po stronie Lekcji.

Przed myciem rąk zdejmuje asystent biskupowi pierścień (nakłada go po umyciu). Asystent ze strony Ewangelii podtrzymuje kanon, który po psalmie zabiera z powrotem na środek ołtarza.

Przy końcu ostatniej sekrety usuwa się z pulpitu mszał, a kładzie się kanon z otwartą prefacją. Na początku prefacji zdejmuje się biskupowi piuskę.

Na konsekrację asystenci klękają. Asystent ze strony Lekcji zdejmuje palkę, nakrywa kielich i ewentualnie po pierwszej konsekracji przewraca kartę w kanonie. Po spożyciu Krwi Przenajśw., a nie dopiero po ablucji nakłada się biskupowi piuskę.

Po Komunii św. asystent ze strony Ewangelii stawia kanon na środku ołtarza, a mszał kładzie na pulpit i przenosi go razem z bugią na stronę Lekcji, gdzie asystuje biskupowi przy ostatnim myciu rąk i przy mszale. Asystent drugi udaje się w międzyczasie na stronę Ewangelii, wyciera kielich i znosi go na kredensję.

Przy ostatniej Ewangelii jeden asystent trzyma kanon, drugi bugię (podobnie w czasie dziękczynienia).

Jeżeli w czasie Mszy św. biskup udziela Komunii św., wtedy asystent otwiera tabernakulum (i zamyka je), ale nie wyjmuje puszki i nie chowa jej. Wykonuje to biskup sam. Z tego też powodu asystent nie wkłada na siebie stulę.

3. Msza biskupa z jednym asystentem

Często zdarza się, że tylko jeden asystent (kapelan) usługuje biskupowi przy Mszy św. Spełnia on wówczas, o ile to tylko możliwe, funkcje dwóch asystentów, jednakże w wielu czynnościach muszą go wyręczać akolici. Już w czasie modlitw przed Mszą św. jeden z nich trzyma bugię, a potem stawia ją po prawej stronie kanonu, który kładzie na środku drugi akolita. Przy ubieraniu biskupa jeden z akolitów przynosi asystentowi paramenty z ołtarza.

W czasie ministrantury asystent klęczy po prawej stronie biskupa, podnosi się jednak wcześniej, by po Indulgentiam nałożyć biskupowi manipularz.

Podczas Mszy św. asystent usługuje biskupowi po prawej względnie po lewej stronie, zależnie od różnych funkcji. Mszał winien przynosić nie asystent, lecz jeden z akolitów.

CZEŚĆ DRUGA

WIELKI TYDZIEŃ¹⁾

WPROWADZENIE

Wielki Tydzień nabrzmiał jest w doniosłe wydarzenia związane z dziejami odkupienia ludzkości. Początkowo obrzędy liturgiczne sprawował Kościół mniej więcej w tych samych dniach i godzinach, w których następowały tajemnice zbawienia. Ustanowienie Najśw. Sakramentu obchodzono we Wielki Czwartek wieczorem. Dnia następnego po południu czczono pamiątkę śmierci Zbawiciela. We Wielką Sobotę wieczorem rozpoczynała się wigilia zakończona rano Mszą rezurekcyjną.

Pod koniec wieków średnich zmiany w liturgii posunęły się ostatecznie tak daleko, że nabożeństwa trzech dni Wielkiego Tygodnia odprawiano już w godzinach porannych. Kiedy Wielki Czwartek, Piątek i Sobota należały jeszcze do świąt nakazanych (de praecepto), wtedy wierni mieli możliwość uczestniczyć przed południem w świętej liturgii. Kiedy jednak w wieku XVII Kościół zniósł te święta, wtenczas zaczęli duchowni sprawować obrzędy liturgiczne przy coraz to mniejszym udziale wiernych. Bywało tak, że poza kapłanem i ministrantami nie było w świątyni wiele osób. Ten stan rzeczy dotrwał do naszych czasów.

Dnia 16. XI. 1955 r. Stolica Apostolska wydała nowe przepisy w sprawie Wielkiego Tygodnia. Wszystkie nabożeństwa przesunięto na godziny popołudniowe czy wieczorne w tym celu, by wierni łatwiej mogli uczestniczyć w świętych tajemnicach.

Omówienie Niedzieli Palmowej, Wielkiego Czwartku, Piątku i Wielkiej Soboty pozwoli zorientować się w nowych przepisach,

¹⁾ Ponieważ równocześnie wydaje O. Fr. Małczyński Ceremoniał W. T., dlatego pozwalamy sobie tutaj na krótkie omówienie W. T., takie jednak, że wystarczy ono każdemu duszpasterzowi.

których wprowadzenie wydało już chwalebne owoce. Z powodu bardziej odpowiednich godzin wierni licznie biorą udział w liturgii Wielkiego Tygodnia.

I. NIEDZIELA PALMOWA

W modlitwie brewiarzowej nie ma w Niedzielę Palmową żadnych zmian, są natomiast znacznie większe zmiany przy poświęceniu palm.

Przy poświęceniu gałązek palmowych (lub innych) i w czasie procesji używa kapłan szat w kolorze czerwonym.

Przywdziewa najpierw humerał, albę, bierze cingulum, stułę i kapę. Ubrany w ten sposób dokonuje poświęcenia palm (Benedic, quaesumus, Domine). Przy rozdzielaniu palm śpiewa się psalmy: 23 i 46, według nowego tłumaczenia.

Po rozdzieleniu palm celebrans umywa ręce (nie przy tym nie mówi). Potem następuje Ewangelia. Po niej procesja z gałązkami palmowymi. Podczas procesji śpiewa się antyfony (ilość dowolna, zależnie od potrzeby) i psalm 147. Mogą też wierni śpiewać inne pieśni ku czci Chrystusa Króla. (Nihil impedit, quominus canteatur a fidelibus „Christus vincit“, vel alius cantus in honorem Christi Regis — rubr. 20).

Gdy procesja wchodzi do kościoła, wtedy zaczyna się śpiewać antyfonę *Ingrédiente Domino in sanctam civitatem*. Po przybyciu do ołtarza celebrans przyklęka (względnie, jeśli nie ma Najśw. Sakramentu, czyni pokłon) i zwraca się do wiernych. Ręce ma złożone. Zakończeniem procesji jest oracja *Domine Jesu Christe*. Po tej oracji kapłan zdejmuje szaty czerwone. Do Mszy św. ubiera szaty koloru fioletowego.

Mszę św. związaną z poświęceniem palm rozpoczyna kapłan od pocałowania ołtarza na środku (opuszcza całą ministranturę) i okadzenia go. Po czym rozpoczyna od razu *Introit* (jak we Mszy św. z asystą).

Kto w Niedzielę Palmową odprawia dwie lub trzy Msze św., nie potrzebuje w każdej z nich czytać pasji, wystarczy pasja w jednej Mszy; w drugiej lub trzeciej może kapłan zamiast pasji przeczytać tylko wyjątek z Ewangelii według św. Mateusza 27, 45—52.

Msza św. w Niedzielę Palmową ma *Credo*. Prefacja przypada o krzyżu. We Mszy św. związanej z poświęceniem palm odpada

ostatnia Ewangelia. W innych Mszach jako ostatnią Ewangelię czyta się Ewangelię rozpoczynającą się od słów: *Cum appropinquasset Jesus*.

II. OD PONIEDZIAŁKU DO ŚRODY WIELKIEGO TYGODNIA

Modlitwa brewiarzowa w tych dniach nie uległa żadnym zmianom. Wszystkie części tej modlitwy odmawia się tak jak dotychczas.

We Mszy św. jest zawsze tylko jedna oracja. Po Komunii św. dochodzi jednak jeszcze *oratio super populum*. Każdy dzień ma swój osobny formularz mszalny zawarty w *Ordo Hebdomadae Sanctae Instauratus*.

III. WIELKI CZWARTEK

1. Uwagi dotyczące modlitwy brewiarzowej

Jeśli odmawia się brewiarz w chórze lub wspólnie, wówczas nie można antycypować *Jutrznii* i *Laudesów* (to samo dotyczy Wielkiego Piątku i Wielkiej Soboty). Jeśli jednak w katedrze we Wielki Czwartek rano ma być Msza, w czasie której biskup dokonuje poświęcenia olejów, wtedy można antycypować modlitwę brewiarzową.

Mniejsze części brewiarza (*horae minores*) należy odmawiać o zwykłych godzinach. Ci, którzy biorą udział we Mszy wieczornej nie odmawiają *Nieszporów* (*Vesperae ab iis qui missae vespertinae interfuerunt, hodie non dicuntur*). *Kompletorium* we Wielki Czwartek odmawia się po obnażeniu ołtarzy.

We Wielki Czwartek odmawia się pacierze kapłańskie tak jak podaje je *Brewiarz Rzymski*, uwzględniając jednak następujące zmiany: w *Laudesach*, mniejszych częściach i w *Nieszporach* po antyfonie *Christus factus est* odmawia się *Pater noster* (całe po cichu), opuszcza się psalm *Miserere* i od razu dodaje się orację *Respice*. Zakończeniem tej oracji mówi się po cichu (*Qui tecum*).

Przy *Kompletorium* po *Kantyku Symeona* odmawia się antyfonę *Christus factus est*, później *Pater noster* (całe po cichu). Psalm *Miserere* opuszcza się i dodaje się zaraz orację *Visita, quaesumus* (*Per Dominum...* po cichu). Po tej oracji wszyscy opuszczają chór.

2. Msza św. z poświęceniem olejów

W katedrze biskup po Tercji odprawia Mszę św., w czasie której dokonuje poświęcenia olejów. Tę Mszę odprawia się według Pontyfikatu Rzymskiego, z uwzględnieniem pewnych zmian zawartych w Ordo Hebdomadae Sanctae Instauratus.

3. Msza wieczorna

Msza św. wieczorem we Wielki Czwartek winna się odprawić między godziną 17 a 20. Jeśli Msza św. śpiewana odprawia się bez asysty winno kapłanowi usługiwać przynajmniej trzech ministrantów (Declaratio S. C. R., z dnia 15 marca 1956 r.). Przed Mszą należy przygotować kielich z dwoma hostiami. Jedną z nich spożyje kapłan w czasie Najśw. Ofiary, druga posłuży do Grobu Pańskiego. Pamiętać należy, że obecnie wierni we Wielki Piątek przyjmują również Komunię św. i dlatego, zależnie od potrzeb, należy przygotować odpowiednią ilość komunikantów do konsekracji. Ze względu na procesję z Najśw. Sakramentem Ołtarza należy przygotować również baldachim, kapę i welon naramienny. Przed Mszą św. krzyż na ołtarzu okrywa się białą zasłoną.

Msza św. odprawia się w kolorze białym. Wszyscy obecni kapłani i diakoni mają na sobie stuly. Jeśli Msza jest bez asysty, to jednak celebrans okadza ołtarz w ten sam sposób jak we Mszy z asystą.

W czasie pochodu z zakrystii do ołtarza chór śpiewa *In troit*. Celebrans po przybyciu do ołtarza oddaje pokłon krzyżowi, przystępuje do ołtarza, ustawia na nim kielich, otwiera mszał i schodzi na dół, by odmówić ministranturę (bez psalmu *Iudica*). Po odmówieniu modlitw u stopni ołtarza idzie na górę, całuje ołtarz, nasypuje kadzidło i okadza ołtarz (et incensat more solito, etiam quando solus in cantu celebrat). Jeśli kapłan odprawia bez asysty, wówczas ministrant okadza go w ten sam sposób jak diakon celebransa we Mszy z asystą. Należy o tym uprzednio pouczyć ministrantów.

Po okadzeniu, *Introicie* i *Kyrie* celebrans śpiewa *Gloria*. W czasie tego hymnu biją dzwony (dzwonki również) i grają organy. Po hymnie organy i dzwony milkną aż do wigilii wielkanocnej. Po *Gloria* kapłan odprawia Mszę św. dalej według rytu Mszy z asystą, czy też według rytu Mszy śpiewanej.

Po Ewangelii winno być krótkie kazanie związane z ustanowieniem Eucharystii, kapłaństwa i z miłością bliźniego.

Credo w dzisiejszej Mszy odpada. Toteż tam gdzie nie ma obrzędu umywania nóg kapłan po kazaniu dalej odprawia Mszę św.

Do stosowania obrzędu mycia nóg należy podchodzić z wielką roztropnością. Instrukcja Archidiecezji Warszawskiej posiada następującą uwagę w tej sprawie: „Co do mycia nóg poza katedrami i kościołami zakonnymi, gdzie to dotąd miało miejsce, należy w każdym innym wypadku poradzić się Ordynariusza, który ostatecznie rozstrzygnie, czy w danym kościele *ratio pastoralis suadet*, aby wprowadzić nową ceremonię“ (Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie, 1957 r., nr 4. s. 135).

Jeżeli w kościele jest obrzęd mycia nóg należy uprzednio przygotować w prezbiterium albo też w głównej nawie ławki dla 12 mężczyzn (ze względu na tłok w świątyni lepiej będzie przygotować ławki w prezbiterium). W pobliżu ustawia się stół, na którym winna być woda i ręczniki.

Diakon i subdiakon (względnie ministranci) wyprowadzają z zakrystii parami 12 mężczyzn, którzy oddają pokłon ołtarzowi i celebransowi siedzącemu w prezbiterium, potem siadają. W czasie tego pochodu i mycia nóg chór śpiewa antyfony, psalmy i wersety podane w nowym Ordo Hebdomadae Sanctae. W międzyczasie celebrans zdejmuje ornat i manipularz (jeśli jest asysta zdejmuje ona również manipularze); przepasuje się ręcznikiem i obmywa nogi. Po tym obrzędzie celebrans umywa ręce i wyciera je, nie odmawiając przy tym żadnej modlitwy. Na koniec wkłada manipularz (i ewentualnie asysta również) oraz ornat i przychodzi przed stopnie ołtarza. Tu odmawia *Pater noster*, odpowiednie wersety i oracje. Po czym dalej odprawia Mszę św. Po sekrecie śpiewa prefację o krzyżu.

Msza św. wielkoczwartkowa ma własne *Communicantes*. Na ostatnie *Agnus Dei* kapłan mówi również *miserere nobis*, a nie jak zwykle *don a nobis pacem*.

Pierwsza modlitwa przed Komunią św. oraz pocałunek pokoju odpadają w dzisiejszej Mszy św.

Po spożyciu Krwi Najświętszej przystępuje kapłan do rozdzielania Komunii św. (odpada *Confiteor*, *Misereatur* i *Indulgentiam*). Jeśliby biskup rozdawał Komunię św., wierni nie całują jego pierścienia (*Si episcopus sacram communionem distribuerit, fideles anulum ejusdem ante communionem non osculantur*). Po Komunii św. wiernych celebrans wraca do ołtarza, stawia puszkę na ołtarzu i dalej odprawia Mszę św. (teraz zachowuje się tak jak przed wystawionym Najświętszym Sakra-

mentem). Istnieje reguła, że ilekroć jest we Mszy Gloria, tylekroć jest *Ite, Missa est*. Dziś zachodzi wyjątek. Mimo że było Gloria, to jednak nie ma *Ite, Missa est*, lecz *Benedicamus Domino*.

Dzisiejsza Msza wieczorna kończy się modlitwą *Placeat tibi*. Odpada więc błogosławieństwo i ostatnia Ewangelia. Jeśli w jakimś kościele lub kaplicy odprawia się we Wielki Czwartek cicha Msza za zgodą ordynariusza (według Instrukcji Kongregacji Rytu z dnia 16 listopada 1955 r.), wtedy kończy się ona tak jak każda inna Msza św., a więc nie odpada w niej błogosławieństwo i ostatnia Ewangelia.

Po Mszy św. celebrans zdejmuje ornat i manipularz, a bierze na siebie białą kapę (jeśli jest asysta, to ona również zdejmuje manipularze). Następnie nasypuje kadzidło do dwóch kadzielnic (bez błogosławieństwa), klęka na stopniu ołtarza i okadza Najświętszy Sakrament. Potem nakryty welonem przenosi procesjonalnie puszkę do ołtarza bocznego. Celebrans idzie pod baldachimem. Z boku towarzyszą mu diakon i subdiakon (wzgl. ministranci). Na przodzie procesji idzie subdiakon z krzyżem (wzgl. kleryk lub ministrant). W czasie całej procesji akolici (wzgl. ministranci) okadzają Najśw. Sakrament, a chór śpiewa *Pange lingua*. Po przyjsciu do ołtarza bocznego celebrans stawia puszkę na korporale, nakłada kadzidło, klęka i okadza Najśw. Sakrament. W międzyczasie śpiewa się *Tantum ergo* (jeśli jest więcej puszek, przenosi je celebrans lub diakon prywatnie z dwoma okalitami).

Po okadzeniu celebrans (wzgl. diakon) wkłada puszkę do tabernakulum i zamyka je. Jeszcze przez pewien czas wszyscy winni milcząco adorować Eucharystię. Po adoracji celebrans wraca do zakrystii. Tu zdejmuje kapę i białą stulę, a wkłada stulę fioletową (diakon również) i udaje się dokonać obnażenia ołtarzy. W czasie obnażania ołtarzy odmawia antyfonę i początek ps. 21. Ołtarza, w którym jest Najśw. Sakrament nie obnaża się.

Po obrzędzie obnażenia ołtarzy — jeśli odmawia się brewiarz chórowo — mówi się Kompletorium.

IV. WIELKI PIĄTEK

1. Modlitwa brewiarzowa

Modlitwę brewiarzową odmawia się we Wielki Piątek tak jak podana jest ona w Brewiarzu Rzymskim, trzeba jednak uwzględnić te same zmiany, które podano przy Wielkim Czwartku.

2. Przygotowanie

Przed nabożeństwem należy przygotować w zakrystii humerał, albę, cingulum i czarną stulę dla celebransa. Prócz tego drewniany krzyż, okryty fioletową zasłoną i dwa świeczniki ze świecami.

Wielki ołtarz winien być obnażony. Przy ołtarzu należy przygotować mszał z pulpitem ołtarzowym (prócz tego wysoki pulpit), czarną kapę, fioletową stulę i tego koloru ornat oraz jeden obrus ołtarzowy.

3. Lekcje i Pasja

Po przybyciu do ołtarza celebrans (i ewentualnie asysta wyższa) pada na twarz. Nie padają na twarze ministranci (*non vero ministrantes in faciem procumbunt*). Po modlitwie celebrans wstaje i przed stopniami ołtarza śpiewa orację *Deus, qui peccati*. Po oracji sam celebrans wzgl. lektor czyta dwie Lekcje z responsoriami. Lektor czyta Lekcje stojąc przed stopniami ołtarza, na środku. Po Lekcjach nie ma *Deo Gratias*. Po pierwszym responsorium następuje *Oremus, Flectamus genua*, modlitwa w milczeniu przez pewien czas, *Levate* oraz oracja *Deus, a quo*.

Po Lekcjach następuje Ewangelia o męce i śmierci Zbawiciela. Ewangelię czyta się lub śpiewa przy wysokim pulpicie ustawionym na posadzce (*in plano*) przed ołtarzem, po stronie Ewangelii. Jeśli Ewangelię śpiewają diakoni, celebrans udziela im wspólnego błogosławieństwa: *Dominus sit in cordibus vestris, et in labiis vestris*. Diakoni wspólnie odpowiadają *Amen*. Przy śpiewie Ewangelii winni towarzyszyć diakonom akolici, ale bez świec (jak przy Mszy żałobnej). Przed Ewangelią odpada okadzanie ewangeliarza. Po Ewangelii nie okadza się celebransa.

4. Modlitwy za wszystkie stany

Celebrans bierze czarną kapę. Teraz nakrywa się ołtarz obrusem i na środku płyty ołtarzowej umieszcza się pulpit z mszałem. Celebrans po przybyciu do ołtarza całuje płytę ołtarzową i zaczyna śpiewać modlitwy za wszystkie stany.

Po każdej modlitwie jest pewna przerwa na cichą modlitwę celebransa i wiernych.

5. Adoracja krzyża

Po uroczystych modlitwach za wszystkie stany celebrans (wraz z asystą) udaje się ad sedes i zdejmuje ornat. Potem udaje się do zakrystii i bierze krzyż okryty fioletową zasłoną. Towarzyszą mu ministranci z zapalonymi świecami. Celebrans z krzyżem staje przed stopniami ołtarza (in plano), po stronie Lekcji. Twarz ma zwróconą do wiernych. Odkrywa najpierw górną część krzyża i śpiewa: *Ecce lignum Crucis*. Potem wstępuje po stopniach ołtarza i staje na miejscu, gdzie zwykle czyta Lekcję. Zwraca się twarzą do ludu, odsłania prawą część krzyża i śpiewa znowu: *Ecce lignum Crucis*. Wreszcie posuwa się na środek przed tabernakulum i odsłania resztę krzyża oraz śpiewa ostatni raz *Ecce lignum Crucis*.

Po obnażeniu krzyża następuje jego adoracja, najpierw przy stopniach ołtarza, a później przy balaskach (adoracja wiernych). Krzyż trzymają ministranci. Stopniowo zbliżając się do krzyża, klęka się trzykrotnie na jedno kolano. Na końcu całuje się nogi Zbawiciela. Jeśli chodzi o zdejmowanie obuwia, należy wykazać tu dużo roztropności i trzeba pamiętać o tym, że nie jest ono konieczne. W czasie, kiedy wierni adorują krzyż, chór śpiewa *Impropéria*. Po adoracji krzyż stawia się na środku ołtarza w ten sposób, by widzieli go wierni i by nie przeszkadzał celebransowi w nabożeństwie. Akolici stawiają również swoje świece na ołtarzu.

6. Komunia św.

Po adoracji celebrans zdejmuje czarną stulę, a bierze stulę fioletową oraz ornat tego koloru. Na ołtarzu rozkłada się korporał. Obok tabernakulum stawia się naczynko z wodą do obmycia palców po Komunii św. Mszał ustawia się na ołtarzu po stronie Ewangelii.

Kiedy ołtarz jest już przygotowany przynosi się Najśw. Sakrament. W czasie przenoszenia Eucharystii śpiewa się *Adoramus te*.

Po przeniesieniu Najśw. Sakramentu celebrans mówi (nie śpiewa) głośno wstęp do *Pater noster*. Modlitwę Pańską wszyscy odmawiają głośno razem z celebransem.

Po przyjęciu Najśw. Sakramentu kapłan udziela wiernym Komunii św. (jak w każdej Mszy św.); po Komunii wiernych umywa

palce. Puskę wkłada do tabernakulum i odmawia trzy modlitwy dziękczynne (*Super populum... Omnipotens... i Reminiscere*).

W Polsce trzeba uwzględnić zwyczaj Grobu Pańskiego. W związku z tym celebrans wkłada hostię do monstrancji. Monstrancję do Grobu Pańskiego znosi się uroczyście w procesji (baldachim, krzyż, chorągwie). Po przeniesieniu monstrancji przynosi się również puszkę do Grobu Pańskiego. Po skończonym nabożeństwie liturgicznym obnaża się ponownie wielki ołtarz.

V. WIGILIA PASCHALNA

1. Modlitwa brewiarzowa

Jeśli odmawia się brewiarz w chórze lub wspólnie, wówczas należy uwzględnić następujące zmiany: Jutrznia i Laudesów nie antycypuje się, lecz odmawia się je w sobotę rano, Kompletorium nie odmawia się (odmawia się Kompletorium, jeśli odmawia się brewiarz prywatnie). Wszystkie części modlitwy brewiarzowej odmawia się według wskazań Brewiarza Rzymskiego z tym, że w Laudesach i w mniejszych częściach po antyfonie *Christus factus est* mówi się *Pater noster* (całe po cichu), opuszcza się ps. 50 i dodaje się orację *Concede, quaesumus*. W Nieszporach zachodzą również drobne zmiany podane w nowym Ordo.

Przy prywatnym brewiarzu Kompletorium odmawia się z pewnymi zmianami.

2. Poświęcenie ognia i paschału

Przed ceremoniami nakrywa się obrusami ołtarz, nie zapala się jednak świec (dopiero na początek Mszy św.).

Kapłan ubrany w humerał, albę, cingulum, stulę fioletową i kapę poświęca ogień, przed kościołem lub też w przedsiionku świątyni. Przy poświęceniu ognia kapłan na początku mówi *Dominus vobiscum* i orację. Po oracji pokrapia wodą święconą ogień, nic przy tym nie mówiąc.

Z kolei kapłan rysuje na świecy paschalnej znak krzyża świętego, greckie litery i bieżący rok (wzór podaje Ordo Hebdomadae Sanctae Instauratus). Po poświęceniu diakon bierze stulę oraz dalmatykę białego koloru. Teraz rusza procesja do kościoła. Od poświęconego ognia zapala się wszystkie świece.

3. Exultet, Lekcje, Litania, poświęcenie wody chrzcielnej

Po procesji diakon (wzgl. celebrans sam) śpiewa Exultet.¹⁾ Po Exultet następują Lekcje (tylko cztery), a po nich Litania do Wszystkich Świętych.

Poświęcenie wody dokonuje się w prezbiterium (in medio chori, versus latus epistolae, in conspectu fidelium), w przerwie Litanii do Wszystkich Świętych.

Po poświęceniu wody następuje odnowienie obietnic Chrztu świętego. Poniżej podajemy pclskie tłumaczenie upomnienia i wersetów z responsoriami.

„Święta Matka Kościół²⁾, Bracia najmilsi, rozważając w tę noc najświętszą śmierć i pogrzeb Pana naszego Jezusa Chrystusa, przez nocne czuwanie wypłaca Mu się z długu miłości, a obchodząc Jego chwalebne zmartwychwstanie raduje się pełną wesela. Ponieważ zaś, jak uczy apostoł, przez Chrztost zostaliśmy współpogrzebani z Chrystusem w śmierci, aby jako Chrystus zmartwychwstał, tak i my byśmy w nowości życia chodzili, wiedząc że stary nasz człowiek został współlukrzyżowany z Chrystusem, abyśmy nadal nie służyli grzechowi. Rozumiejmy więc, żeśmy umarli dla grzechu, a żyjemy dla Boga w Jezusie Chrystusie Panu naszym.

Dlatego Bracia najmilsi kończąc czterdziestodniowe ćwiczenia postne, odnowmy przyrzeczenia Chrztu Świętego, przez które odrzekaliśmy się niegdyś szatana i jego spraw, a przyrzekliśmy wiernie służyć Bogu w świętym Kościele Katolickim. A więc:

K. Odrzekacie się złego ducha?

L. Odrzekamy.

K. I wszystkich spraw jego?

L. Odrzekamy.

K. I wszelkiej pychy jego?

L. Odrzekamy.

K. Wierzycie w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi?

L. Wierzymy.

¹⁾ Zwrócić należy uwagę, że ceremonie Wigilii paschalnej są dość długie i nieraz kapłanowi nie staje już głosu. Nowe przepisy pozwalają kapłanowi czytać Exultet.

²⁾ Tłumaczenie podane za urzędowym miesięcznikiem Archidiecezji Warszawskiej (Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie, 1957 r., nr 4, s. 148—149).

K. Wierzycie w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedyne, narodzonego i umęczonego?

L. Wierzymy.

K. Wierzycie i w Ducha Świętego, Święty Kościół powszechny, Świętych Obcowanie, grzechów odpuszczenie, ciała zmartwychwstanie i żywot wieczny?

L. Wierzymy.

K. A teraz pomódlmy się do Boga tak, jak nas uczył Pan nasz Jezus Chrystus: Ojciec nasz...

A Bóg Wszechmogący, Ojciec Pana naszego Jezusa Chrystusa, który odrodził nas z wody i z Ducha Świętego i który nam udzielił odpuszczenia grzechów — niech nas Sam łaską Swą strzeże w tymże Jezusie Chrystusie Panu naszym na żywot wieczny.

L. Amen.

4. Msza

Po odnowieniu przyrzeczeń kończy się śpiew Litanii do Wszystkich Świętych. Pod koniec Litanii celebrans ubiera się do Mszy św. Mszę rozpoczyna się podobnie jak uroczystą Mszę w Niedzielę Palmową (opuszcza się modlitwy u stopni ołtarza).

Gdy chór kończy śpiewać Kyrie, celebrans intonuje Gloria. Po Lekcji śpiewa trzy razy uroczyste Alleluja.

Po ablucji następują tzw. Laudesy. Msza rezurekcyjna kończy się ostatnim błogosławieństwem, odpada więc ostatnia Ewangelia¹⁾.

¹⁾ Przy odprawianiu procesji rezurekcyjnej należy uwzględnić zarządzenia poszczególnych diecezji.

CZEŚĆ TRZECIA

MODLITWA BREWIARZOWA

UWAGI OGÓLNE

Pius X zapisał się w historii Kościoła jako wielki reformator. Zdaje się jednak, że Pius XII przejdzie do karty dziejów jako jeszcze większy reformator, zwłaszcza liturgicznej służby Bożej. Dekret Kongregacji Rytu z dnia 23 marca 1955 r. wprowadził znaczne zmiany w modlitwie brewiarzowej. Przed tym dekretem było nieraz tak, że przez kilka dni trzy oktawy biegły równocześnie, ilość komemoracji była spora.

Stolica Apostolska postanowiła uprościć i skrócić modlitwę brewiarzową. Można się spodziewać, że w niezbyt długim czasie ulegnie ona dalszym pomyślnym reformom.

I. UKŁAD BREWIARZA RZYMSKIEGO

Brewiarz Rzymski składa się zwykle z czterech (albo jednego) tomów: Pars hiemalis, verna, aestiva, autumnalis. Układ poszczególnych tomów jest jednakowy (nowe brewiarze, np. Dessaina mają inny układ). Najpierw Brewiarz Rzymski ma *Ordinarium officii divini* (zawiera ono stałe modlitwy jak również wskazówki co do odmawiania poszczególnych części brewiarza). *Psalterium* zawiera 150 psalmów, rozłożonych na poszczególne dni (*feriae*) tygodnia. *Proprium de tempore* posiada czytania i modlitwy na niedziele, na poszczególne dni tygodnia i na najwyższe święta ruchome. *Proprium Sanctorum* ma specjalne czytania i modlitwy na uroczystości świętych czczonych liturgicznie w całym Kościele. *Commune Sanctorum* ma wspólne czytania i modlitwy dla świętych różnej kategorii (apostołowie, ewangeliści, itd.).

Na końcu Brewiarza Rzymskiego znajduje się *Præparatio ad Missam*, *Gratiarum actio* i wreszcie własne formularze dla poszczególnych diecezji.

II. UKŁAD POSZCZEGÓLNYCH CZĘŚCI

Zwykle modlitwa brewiarzowa przeznaczona na jeden dzień składa się z następujących części:

Jutrznia — część większa (hora maior)

Laudesy — " " " "

Pryma

Tercja

Seksta

Nona

} Horae minores

Nieszpory (część większa)

Kompletorium (część mniejsza)

Wszystkie te części należy odmówić w ciągu jednego dnia. Jutrznie i Laudesy można antycypować dnia poprzedniego po odmówieniu Nieszporów (dopiero od godziny 14).

1. Jutrznia i Laudesy

Jutrznia ma 9 psalmów i tyleż lekcji (w officium simplex Jutrznia ma 9 psalmów i tylko 3 lekcje). Odmawia się ją w sposób następujący:

Na początku mówi się: *Domine, labia mea aperies (mały znak krzyża na ustach). Et os meum annuntiabit laudem tuam. Potem dodaje się Deus, in adiutorium meum intende... Gloria Patri...*

Po tym wstępie przychodzi *Invitatorium* (krótka modlitwa) z psalmem 94. ⁷ Przed psalmem 94 *Invitatorium* odmawia się 2 razy. W czasie odmawiania psalmu powtarza się *Invitatorium* całe, bądź też tylko drugą jego część. Po psalmie 94 odmawia się hymn, własny dla każdej uroczystości. Po hymnie następuje właściwa Jutrznia złożona z trzech nokturnów. Nokturn ma trzy psalmy i trzy lekcje. Każdy z nich odmawia się podobnie. W chórze Jutrznie winno się odmawiać razem z Laudesami. W prywatnym odmawianiu brewiarza można Laudesy odłączyć od Jutrznie. Jeśli oddziela się Jutrznie od Laudesów, wtedy po ostatniej lekcji, po *Te Deum* (wzgl. po ostatnim responsorium) następuje *Dominus vobiscum* i oracja. Po niej zakończenie: *Dominus vobiscum. Et cum spiritu tuo. Benedicamus Domino. Fidelium animae per misericordiam Dei requiescant in pace. Amen.* W ten sposób kończy się wszystkie części brewiarza poza *Kompletorium* i *Prymą*. Jeśli *Laudesy* odmawia się zaraz po *Jutrznie*, wtedy

orację odmawia się tylko raz — na końcu *Laudesów*. W *Jutrznie* nie ma nigdy komemoracji, w *Laudesach* dopuszczalne są najwyżej dwie, czyli razem według nowych przepisów (podobnie jak we *Mszy św.*) mogą być najwyżej trzy oracje.

W *środe* (*feria quarta*) odmawia się niekiedy trzeci nokturn według drugiego wzoru (wtedy gdy *Laudesy* są wg II wzoru).

Laudesy zaczyna się od *Deus, in adiutorium... Gloria Patri... Alleluja*, wzgl. *Laus tibi*... Potem odmawia się 5 psalmów z antyfonami, kapitulum, hymn, werset i responsorium, *Benedictus* z antyfoną (na początku i na końcu) i orację, po której dodaje się komemoracje (najwyżej dwie).

2. Pryma

Prymę zaczyna się podobnie jak *Laudesy*. Po *Alleluja* następuje hymn, który ma niekiedy inne zakończenie (konkluzję). Z kolei odmawia się trzy wzgl. cztery psalmy. W *Prymie* i we wszystkich mniejszych częściach brewiarza przed pierwszym psalmem odmawia się tylko pierwszą część antyfony, a po ostatnim psalmie odmawia się całą antyfonę. Po psalmach następuje kapitulum i różne modlitwy. W małym responsorium (*responsorium breve*) czasem zmienia się wiersz: *Qui sedes ad dexteram Patris*. *Pryma* kończy się krótką lekcją z błogosławieństwem (lekcja jest zwykle taka sama jak kapitulum w *Nonie*).

3. Tercja, Seksta, Nona

Tercję, *Sekstę* i *Nonę* odmawia się w ten sam sposób. Stąd też wystarczy zapoznać się z odmawianiem jednej z nich.

Tercję rozpoczyna się podobnie jak *Laudesy* czy *Prymę*. Z kolei odmawia się hymn i trzy psalmy, po których następuje kapitulum, małe responsorium, werset i responsorium, *Dominus vobiscum*, oracja i zakończenie (jak przy *Laudesach*).

4. Nieszpory

Nieszpory odmawia się podobnie jak *Laudesy*, a więc na początku *Deus, in adiutorium...*, 5 psalmów z antyfonami, kapitulum, hymn, werset i responsorium. W *Laudesach* odmawia się po wersecie, *Benedictus* z antyfoną, w *Nieszporach* natomiast mówi się *Magnificat* (stojąco) z odpowiednią antyfoną.

5. Kompletorium

Kompletorium zaczyna się od wersetu *Jube, domne (Domine), benedicere*. Potem odmawia się dalej przepisane modlitwy. *Pater noster* odmawia się całe po cichu.

Zakończenie hymnu w Kompletorium jest zasadniczo stałe, niekiedy jednak ulega zmianie.

Kompletorium kończy się antyfoną Maryjną z oracją. Po oracji dodaje się: *Divinum auxilium maneat semper nobiscum. Amen.*

III. RODZAJE OFICJUM

W modlitwie brewiarzowej mamy różne rodzaje oficjów, (zależnie od tego, czy jest to wielkie święto, zwykły dzień itd.): *officium festivum*, *of. ordinarium*, *of. medium* i *of. simplex* (możnaby jeszcze dodać inne, jak *of. dominicale*, czy też *of. B. M. V. in sabbato*).

1. Officium festivum

Officium festivum ma wszystkie modlitwy własne (własne psalmy, lekcje itd.). Brakujących czasem modlitw szuka się pod wskazanym odnośnikiem.

Psalmy w *Laudesach*, *Prymie*, *Tercji*, *Sekście*, *Nonie* i *Kompletorium* są z niedzieli. W *Prymie* w miejsce psalmu 117 odmawia się psalm 53.

2. Officium ordinarium

Officium ordinarium najczęściej zachodzi w modlitwie brewiarzowej. *Invitatorium* i hymn w *Jutrzn* bierze się ze wspólnego formularza (*Commune*) dla danej grupy świętych. Antyfony i psalmy bierze się z bieżącego dnia (*feria currens*). Przy *of. ordinarium* (zachodzi wtedy zawsze przynajmniej *duplex*) antyfony we wszystkich większych częściach (*Jutrzn*, *Laudesy*, *Nieszpory*) odmawia się całe (przed psalmem i po nim). Przy odmawianiu brewiarza w niedzielę należy pamiętać o następującym przepisie dekretu o reformie rubryk: „*Dominicae hucusque sub ritu semiduplici celebratae, ad ritum duplicem elevantur; antiphonae tamen non duplicantur.*”

Lekcje pierwszego nokturnu bierze się zwykle z *Pisma Św.*, czytanego po kolei (*Scriptura currens*). Lekcji tych szuka się

w tej części *Brewiarza Rzymskiego*, która nosi nazwę *Proprium de tempore*. Lekcje drugiego nokturnu ma dany formularz własny; jeśli nie ma własnych lekcji trzeciego nokturnu, wówczas bierze się je z odpowiedniego formularza wspólnego.

W *Laudesach* i *Nieszporach* psalmy wraz z antyfonami bierze się z danego dnia (*feria currens*). *Kapitulum* i resztę modlitw — poza własną oracją — bierze się znowu ze wspólnego formularza.

W *Prymie* zarówno hymn jak i psalmy z antyfonami bierze się z bieżącego dnia. Resztę modlitw, począwszy od *kapitulum*, bierze się ze wspólnego formularza.

W *of. ordinarium* *Kompletorium* bierze się z danego dnia. Kończy się ono, jak zwykle, antyfoną Maryjną.

3. Officium medium

Jutrzn i *Laudesy* odmawia się przy *officium medium* tak samo jak przy *officium festivum*. Dotyczy to również *Nieszporów* i *Kompletorium* (*Kompletorium* z niedzieli). W mniejszych częściach *brewiarza*, poza *Kompletorium*, hymn, psalmy i antyfony bierze się z danego dnia, a resztę z własnego formularza.

4. Officium simplex

W *officium simplex* odmawia się wszystko podobnie jak w *of. ordinarium*, z tym, że po 9 psalmach następują tylko trzy lekcje (po pierwszym i drugim nokturnie opuszcza się wersety i *responsoria*); pierwsze dwie lekcje bierze się *de Scriptura currenti*, trzecia jest własna. *Officium simplex* kończy się na *Nonie*. *Nieszpory* są już z ferii (oracja z poprzedniej niedzieli).

Według zasad *of. simplex* odmawia się *Officium B. M. V. in sabbato* oraz *officium feriale*.

IV. KILKA UWAG O KALENDARZU LITURGICZNYM

Stolica Apostolska oświadczyła, że „*sacerdotem, qui probabilius iudicet errare Kalendarium, teneri eidem Calendario stare nec proprio inhaerere iudicio quoad Officium.*” Gdy chodzi o wybór formularza poza diecezją, to należy pamiętać o następującym orzeczeniu *Stolicy Apostolskiej*: „*Beneficiati tenentur semper ad Officium propriae ecclesiae; simplices vero sacerdotes conformari possunt cum Officio loci, ubi morantur.*”

DODATEK

DEKRET OGÓLNY ŚW. KONGREGACJI RYTU o odnowieniu obrzędów Wielkiego Tygodnia

Największe tajemnice naszego zbawienia, mianowicie Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Pana Naszego Jezusa Chrystusa, już od czasów apostołskich starał się Kościół, Matka nasza, corocznie w szczególniejszy sposób wspominać i czcić. Najprzód przez osobny okres trzech dni obchodzono najważniejsze chwile tych tajemnic, mianowicie Chrystusa „ukrzyżowanego, pogrzebanego i zmartwychwstałego“ (Św. Augustyn, List 55, 14). Wkrótce dołączyło się uroczyste wspomnienie ustanowienia Najśw. Eucharystii, wreszcie w niedzielę, która bezpośrednio Mękę wyprzedza, przybył liturgiczny obchód triumfalnego wjazdu Pana Naszego, Króla Mesjańskiego, do miasta świętego. Tak powstał wyjątkowy tydzień liturgiczny, który z powodu wyższości obchodzonych tajemnic został nazwany świętym (Wielkim) i wzbogacony wspańiałymi i pobożnymi obrzędami.

Obrzędy te uprawiano w tych samych dniach i godzinach, w których te najświętsze tajemnice się wydarzyły. I tak, pamiątkę ustanowienia Najśw. Eucharystii obchodzono w czwartek wieczorem, uroczystą Mszą św. Wieczery Pańskiej. W piątek zaś w godzinach popołudniowych urządzano osobne nabożeństwo liturgiczne poświęcone Męce i Śmierci Pańskiej. Wreszcie w sobotę wieczorem rozpoczynała się uroczysta wigilia, która kończyła się dnia następnego rano radością Zmartwychwstania.

W średnich wiekach zaczęto z różnych powodów czas tych liturgicznych czynności tak przesuwać, że pod koniec średniowiecza wszystkie liturgiczne uroczystości przeniesiono na godziny ranne; nie bez szkody dla liturgicznego ich znaczenia i nie bez dysharmonii między tekstem Ewangelii a odnośnymi tekstami liturgicznymi. W szczególności skutkiem tego liturgia wigilii

paschalnej, oderwana od swego nocnego czasu, straciła swoją naturalną przejrzystość, a także znaczenie słów i symbolów. Ponadto dzień wielkiej soboty wypełniony przedwczesną radością wielkanocną, utracił swój właściwy charakter żałobny pamiątki pogrzebu Pańskiego.

W bliższych czasach dołączyła się jeszcze inna zmiana i to z duszpasterskiego punktu widzenia największa. Otóż dawniej czwartek, piątek i sobotę Wielkiego Tygodnia obchodzono przez wiele wieków jako święta uroczyste, w tym oczywiście celu, by cały lud chrześcijański, wolny w tych dniach od prac służebnych, mógł brać udział w obrzędach tych świętych dni. Tymczasem w ciągu wieku XVII papież zmuszeni byli zmniejszyć liczbę świąt uroczystych z powodu zmienionych warunków życia społecznego. I tak Urban VIII konstytucją apostolską „Universa per orbem“ z 24. IX. 1642 r., zmuszony był zamienić trzy święta Wielkiego Tygodnia na dni robocze.

Z tego powodu zmniejszył się z konieczności udział wiernych w tych świętych obrzędach, a to przede wszystkim z tej przyczyny, że ich odprawianie przeniesiono już od dawna na godziny poranne, w których powszechnie na całym świecie zwykle otwarte są szkoły, warsztaty pracy i załatwia się sprawy służbowe. Dlatego w rzeczywistości, jak uczy prawie powszechne doświadczenie, uroczyste i poważne nabożeństwa liturgiczne duchowieństwo zwykło odprawiać w kościołach prawie pustych.

I nad tym trzeba ubolewać. Albowiem obrzędy liturgiczne Wielkiego Tygodnia odznaczają się nie tylko szczególną swoją godnością, lecz i szczególną mocą sakramentalną i skutecznością dla ożywienia życia chrześcijańskiego i nie można ich zastąpić przez te nabożeństwa, które się zwykło nazywać pozaliturgicznymi, a które w okresie trzech dni odbywają się w godzinach popołudniowych.

Z tych powodów doświadczeni liturgiści, kapłani zajęci duszpasterstwem, a przede wszystkim sami biskupi zwracali się w ostatnich czasach do Stolicy Świętej z prośbami, aby obrzędy liturgiczne świętych trzech dni Wielkiego Tygodnia przywrócono tak, jak niegdyś było, na godziny popołudniowe, w tej myśli, by wierni mogli bez trudu uczestniczyć w świętych obrzędach.

Rozważywszy pilnie tę sprawę, Ojciec św. Pius XII już w 1951 r. wznowił na próbę liturgię świętej wigilii paschalnej, według uznania Ordynariuszów diecezji.

Skoro próba spotkała się powszechnie z uznaniem, jak to wynika ze sprawozdań wielkiej liczby Ordynariuszów diecezji przesłanych Stolicy świętej — skoro ci Ordynariusze nie omieszkali przy tym ponowić prośb, by podobnie jak do wigilii paschalnej, także i dla innych dni Wielkiego Tygodnia dokonano tego samego liturgicznego odnowienia przez przeniesienie świętych obrzędów na godziny wieczorne, — wreszcie biorąc pod uwagę, że Msze wieczorne, przewidziane konstytucją apostolską „Christus Dominus“ z 6. I. 1953 r., wszędzie odprawiają się przy większym udziale wiernych; mając to wszystko na uwadze Ojciec św. Pius XII nakazał, aby Komisja dla odnowienia liturgii przez tegoż Papieża ustanowiona sprawę o wznowieniu porządku nabożeństw Wielkiego Tygodnia zbadała i wysunęła propozycje. Otrzymałszy je Ojciec św. Pius XII postanowił, aby cała ta sprawa ze względu na swą wagę była poddana jeszcze szczególnemu zbadaniu przez Księży Kardynałów św. Kongregacji Rytu.

Księża Kardynałowie na nadzwyczajnym zebraniu dnia 19. VII. br. w Watykanie rozważywszy dokładnie tę sprawę, uchwalili jednogłośnie, że należy zatwierdzić wznowienie porządku Wielkiego Tygodnia i nakazać jego wykonanie, o ile zgodzi się na to Ojciec św.

Po przedstawieniu tych wniosków szczegółowo Ojcu św. przez podpisanego Kardynała Prefekta, Jego Świątobliwość raczył zatwierdzić uchwały Księży Kardynałów.

Dlatego Św. Kongregacja Rytu na podstawie szczególnego zlecenia Ojca św. Piusa XII zarządza co następuje:

I. Zarządzenie o wznowieniu porządku nabożeństw we Wielkim Tygodniu

1) Ci, których obowiązuje obrządek rzymski, na przyszłość winni zachowywać wznowiony Porządek Wielkiego Tygodnia, a zawarty w urzędowym wydaniu Drukarni Watykańskiej. Ci, których obowiązuje inny obrządek łaciński, winni zachowywać tylko czas odprawiania liturgicznych nabożeństw ustanowionych w nowym porządku.

2) Ten nowy porządek należy zachowywać począwszy od 25 marca, tj. drugiej niedzieli Męki Pańskiej czyli Palmowej 1956 roku.

3) Przez cały Wielki Tydzień wykluczone są wszelkie kommemoracje, a we Mszy zakazuje się także oracji z jakiegokolwiek tytułu nakazanych.

II. Godzina odpowiednia dla odprawiania liturgii Wielkiego Tygodnia.

Brewiarz.

4) W niedzielę II Męki Pańskiej czyli Palmową, w poniedziałek, wtorek i środę Wielkiego Tygodnia odmawia się brewiarz w godzinach zwykłych.

5) W okresie trzech dni, tj.: w czwartek Wieczery Pańskiej, w piątek Męki i Śmierci Pańskiej i w Wielką Sobotę, jeśli brewiarz odmawia się w chórze lub wspólnie, należy zachować następujące przepisy:

Jutrzni i Laudesów nie antycypuje się, lecz odmawia się je rano, w odpowiedniej godzinie. W kościołach katedralnych, w których we Wielki Czwartek odprawia się rano Mszę św. związaną z poświęceniem Olejów, Jutrznie i Laudesy można antycypować.

Mniejsze części brewiarza odmawia się w odpowiednich godzinach.

Nieszpory we Wielki Czwartek i Piątek opuszcza się, ponieważ ich miejsce zajmują obrzędy liturgiczne pierwszorzędne dla tych dni. Natomiast w Wielką Sobotę mówi się je po południu w odpowiedniej godzinie.

Completerium we Wielki Czwartek i Piątek odmawia się po wieczornych obrzędach, natomiast opuszcza się je we Wielką Sobotę.

Przy prywatnym odmawianiu w okresie tych trzech dni wszystkie części brewiarza należy odmówić według rubryk.

Msza czyli główne nabożeństwo liturgiczne.

6) W niedzielę II Męki Pańskiej uroczyste poświęcenie palm i procesja odbywają się rano w godzinie zwykłej, w chórze jednak po Tercji.

7) We Wielki Czwartek Wieczery Pańskiej Mszę św. związaną z poświęceniem Olejów odprawia się po Tercji. Mszę Wieczery Pańskiej należy odprawić wieczorem w godzinie najodpowiedniejszej, jednak nie przed godziną piątą po południu, ani po godzinie ósmej.

8) We Wielki Piątek Męki i Śmierci Pańskiej uroczyste nabożeństwo liturgiczne odprawia się w godzinach popołudniowych, a mianowicie koło godziny trzeciej; jeśli jednak wzgląd duszpasterski nakazuje, wolno wybrać godzinę późniejszą, jednak nie późniejszą od godziny szóstej.

9) Uroczystą wigilię paschalną należy odprawiać w godzinie odpowiedniej, mianowicie w tej, która by pozwoliła Mszę uroczystą tejże wigilii zacząć około północy pomiędzy Wielką Sobotą, a Niedzielą Zmartwychwstania.

Gdzie jednak — po rozważeniu warunków miejsca i wiernych, na podstawie decyzji Ordynariusza — wypadnie antycypować odprawianie wigilii, to nie wolno jej zaczynać przed zmierzchem dnia, w żadnym razie przed zachodem słońca.

III. Wstrzymanie się od mięsa i post do północy Wielkiej Soboty.

10. Wstrzymanie się od mięsa i post w okresie Wielkiego Postu, które dotąd według kan. 1252 § 4 we Wielką Sobotę kończyło się po południu, w przyszłości będzie się kończyło o północy Wielkiej Soboty.

Zarządzenia te obowiązują bez względu na przeciwne przepisy.

Dnia 16. XI. 1955 r.

(—) C. Kard. Cicognani
Prefekt Świętej Kongregacji Rytu

L. S.

(—) † A. Carinci, Arcybp Seleuc.
Sekretarz Świętej Kongregacji Rytu

INSTRUKCJA O NALEŻYTYM ODPRAWIANIU WZNOWIONEGO PORZĄDKU WIELKIEGO TYGODNIA

Cel wznowionego porządku Wielkiego Tygodnia polega na tym, by wierni z większą łatwością, pobożnością i skutecznością mogli brać udział w świętej liturgii tych dni, przywróconej na jej właściwe i równocześnie odpowiednie godziny. Z tego powodu jest rzeczą ważną, by ten zbawienny cel został w pełni osiągnięty.

Dlatego Święta Kongregacja Rytu uznała za rzecz odpowiednią uzupełnić Dekret o wznowieniu Porządku Wielkiego Tygodnia przez Instrukcję, która by ułatwiła przejście do nowego Porządku, a równocześnie wiernych doprowadziła skuteczniej do przyswojenia sobie owoców z żywego udziału w świętych obrzędach.

Wszyscy zainteresowani winni zaznajomić się z tą Instrukcją i wykonać jej postanowienie.

I. Przygotowanie duszpasterskie i obrzędowe.

1. Ordynariusze diecezji winni się starać, by kapłani, zwłaszcza zatrudnieni w duszpasterstwie dobrze się zaznajomili nie tylko z rytuałem odprawiania wznowionego porządku Wielkiego Tygodnia, ale także z jego liturgicznym znaczeniem i celem duszpasterskim.

Winni prócz tego starać się o to, by także wierni w ciągu 40-dniowego Postu byli odpowiednio wprowadzani w rozumienie wznowionego Porządku Wielkiego Tygodnia tak, by podczas odprawianych nabożeństw brali pobożny udział myślą i sercem.

2. Najważniejsze punkty pouczenia wiernych w tej sprawie są następujące:

a) Niedziela II Męki czyli Palmowa

Należy wiernych zachęcić, by w większej liczbie brali udział w uroczystej procesji z palmami, dając w ten sposób Chrystusowi Królowi publiczne świadectwo miłości i wdzięczności.

Należy także zachęcić wiernych, by w czasie właściwym w ciągu Wielkiego Tygodnia przystąpili do Sakramentu Pokuty; należy to upomnienie tam zwłaszcza z naciskiem podkreślić, gdzie przyjął się zwyczaj, że wierni tłumnie przystępują do Spowiedzi św. wieczorem we Wielką Sobotę i rano w niedzielę Zmartwychwstania. Duszpasterze winni więc postarać się o to, by przez cały Wielki Tydzień, a szczególnie w okresie trzech dni świętych, wierni mieli ułatwioną sposobność przystąpienia do Sakramentu Pokuty.

b) Czwartek Wieczery Pańskiej.

Należy wiernych pouczyć o miłości, dla której Chrystus Pan „w przeddzień Swej Męki“ ustanowił Najśw. Eucharystię, ofiarę i Sakrament, wieczną pamiątkę Swej Męki, którą stale mają kapłani sprawować.

Trzeba także wiernych zachęcić, by po Mszy Wieczery Pańskiej adorowali Najświętszy Sakrament.

Gdzie wreszcie w wykonaniu polecenia Pana o braterskiej miłości, dokonuje się umycia nóg według przepisów o wznowieniu Porządku Wielkiego Tygodnia, należy wiernych pouczyć o głębokim znaczeniu tego obrzędu i o tym, że jest rzeczą odpowiednią, by w tym dniu sami spełniali dzieła chrześcijańskiej miłości.

c) Piątek Męki i Śmierci Pańskiej.

Należy wiernych przygotować do właściwego zrozumienia szczególnej liturgii tego dnia, w którym po czytaniach świętych i prośbach odśpiewuje się uroczyste opis Męki Pana Naszego — wznosi się modły w intencjach całego Kościoła i rodzaju ludzkiego, — następnie najpobożniej odbywa się uczczenie Krzyża św., zwycięskiego znaku naszego odkupienia, przez całą rodzinę chrześcijańską, przez duchowieństwo i lud — w końcu według przepisów wznowionego Porządku, co zresztą było zwyczajem przez wiele wieków, wszyscy, którzy tego pragną i są przygotowani, mogą przystąpić do Komunii św. w tym szczególnie celu, by przyjmując pobożnie Ciało Pańskie w tym dniu za wszystkich wydane, obfitsze otrzymali owoce odkupienia.

Kapłani także winni starać się o to, by wierni w tym szczególnie świętym dniu zachowali skupienie i nie zapominali o przepisach wstrzymaniu się od mięsa i postu.

d) Wielka Sobota i Wigilia Paschalna.

Najprzód należy wiernych pouczyć o szczególnym charakterze liturgii Wielkiej Soboty. Jest to dzień żałoby, w którym Kościół skupia się przy grobie Pana, rozważając Jego Mękę i Śmierć — wstrzymuje się po obnażeniu ołtarzy od odprawiania świętej Ofiary — aż po uroczystej wigilii czyli nocnym wyczekiwaniu Zmartwychwstania, przychodzi czas na radość wielkanocną, której obfitość sływa na dni następne.

Zadanie i cel tej wigilii na tym polegają, by za pośrednictwem czynności liturgicznej pokazać i przypomnieć, w jaki sposób ze śmierci Pana wyniknęło życie i łaska. Tak więc w postaci świecy-paschału przedstawiony jest sam Pan, „światłość świata“ (Jan VIII, 12), który łaską swego światła rozproszył ciemności naszych grzechów. Śpiewa się pochwałę paschalną, w której opiewa się chwałę świętej nocy Zmartwychwstania. Wspomina się dalej wielkie dzieła Boże w Starym Testamencie, będące tylko odbiciem cudów Nowego Zakonu; następuje poświęcenie wody chrzcielnej, w której „razem z Chrystusem pogrzebani“ na śmierć grzechu, razem z tymże Chrystusem zmartwychwstajemy, byśmy „w nowości żywota chodzili“ (Rzym. VI, 4); i wtedy odnowiwszy nasze przyrzeczenia chrzcielne przyrzekamy wobec wszystkich, że życiem i obyczajami będziemy świadczyć o tej łasce, którą nam Chrystus wysłużył, a w czasie Chrztu na nas złął; w końcu po

wezwaniu w litanii pomocy Kościoła Triumfującego święta wigilia kończy się uroczystą Mszą Zmartwychwstania.

3. Nie mniej potrzebne jest przygotowanie samych świętych obrzędów Wielkiego Tygodnia.

Dlatego należy pilnie przygotować i uporządkować to wszystko, co się składa na pobożne i piękne odprawienie tego świętego Tygodnia. W szczególności sami sprawujący święte czynności i wszyscy posługujący, tak duchowni jak świeccy, zwłaszcza chłopcy, powinni pilnie wyuczyć się tych czynności, które mają spełniać.

II. Uwagi o pewnych rubrykach Porządku Wielkiego Tygodnia.

a) Dla całego Wielkiego Tygodnia

4. Gdzie jest dostateczna ilość duchownych, obrzędy Wielkiego Tygodnia powinny odbywać się z całą wspaniałością. Gdzie zaś jej nie ma, należy zastosować obrzęd prosty, z zachowaniem jednak szczególnych rubryk, w odpowiednich miejscach zaznaczonych.

5. Ile razy w ciągu wznowionego Porządku Wielkiego Tygodnia zachodzi zwrot „ut in Brevario Romano“, należy stosować się ściśle do wymienionej księgi liturgicznej, z uwzględnieniem jednak dekretu ogólnego Św. Kongregacji Rytu „De rubricis ad simpliciorum formam redigendis“ z 23. III. 1955 r.

6. Przez cały Wielki Tydzień, tj. od niedzieli II Męki czyli Palmowej aż do Mszy wigilii paschalnej włącznie, we Mszy (i we Wielki Piątek w uroczystej liturgii), jeśli się ją uroczysto odprawia, mianowicie z asystą, celebrans opuszcza to wszystko, co śpiewają lub odmawiają diakon, subdiakon lub lektor.

b) Dla niedzieli II Męki Pańskiej lub Palmowej.

7. Do poświęcenia i do procesji należy używać gałązek palm lub oliwek, lub innych drzew. Gałązki te — stosownie do zwyczajów na różnych miejscach — albo przygotowują sobie sami wierni i do kościoła przynoszą, albo też po poświęceniu rozdziela się wiernym.

c) Dla Wielkiego Czwartku Wieczery Pańskiej

8. Na uroczyste wystawienie Najśw. Sakramentu należy przygotować miejsce odpowiednie w kaplicy lub na ołtarzu, jak to przepisuje Mszał rzymski, i przystroić je w zasłony i światło.

9. Zachowując dekrety św. Kongregacji Rytu o unikaniu lub usuwaniu nadużyć w tym miejscu, należy tu zachować powagę, która odpowiada liturgii tych dni.

10. Proboszczowie i rektorzy kościołów niech wzywają wiernych do publicznej adoracji Najśw. Sakramentu, a to od zakończenia Mszy Wieczery Pańskiej aż przynajmniej do północy, kiedy to po liturgicznym przypomnieniu ustanowienia Najśw. Sakramentu następuje przypomnienie Męki i Śmierci Pana.

d) Dla wigilii paschalnej

11. Nic nie stoi na przeszkodzie, by znaki, które celebrans ma w paschale wyźłobić rylcem, były wprawdzie kolorami lub w inny sposób przygotowane.

12. Wypada by świece, które niosą duchowni i lud, były zapalone w czasie śpiewania *praeconium* (*Exultet*) i w czasie odnawiania przyrzeczeń chrzcielnych.

13. Należy odpowiednio przystroić naczynie z wodą przygotowaną do poświęcenia.

14. Jeśli są osoby do ochrzczenia, zwłaszcza jeśli ich jest więcej, — pozwala się tego rana w odpowiednim czasie antycypować ceremonie Rytuału rzymskiego, które wyprzedzają samo udzielenie Chrztu, tj. przy Chrzcie dzieci do *Credis* (*Rituale Rom.*, tit. III. cap. II, n. 12), a przy Chrzcie dorosłych do słów *Quis vocaris* (*Rituale Rom.*, tit. III. cap. IV, n. 38).

15. Jeśli w tę uroczystą wigilię wypadnie udzielić wyższych święceń, Biskup powinien ostatnie upomnienie (z nałożeniem tzw. „pensum“), które według Pontyfikatu Rzymskiego mówi się po błogosławieństwie biskupim, a przed ostatnią Ewangelią, wygłosić w tę noc przed błogosławieństwem biskupim.

16. W wigilię Zesłania Ducha św., po opuszczeniu lekcji czyli proroctw, po opuszczeniu poświęcenia wody chrzcielnej i litanii zaczyna się Mszę, także konwentualną, uroczystą lub śpiewaną, w sposób zwykły, od wyznania grzechów u stopni ołtarza i introitu „*Cum sanctificatus fuero*“, jak to Mszał rzymski tamże przepisuje dla Mszy prywatnych.

III. Msza, Komunia św. i post eucharystyczny w okresie trzech dni

17. We Wielki Czwartek należy zachować najstarszą tradycję Kościoła rzymskiego, polegającą na tym, że zakazane jest odprawianie Mszy św. prywatnych, a wszyscy kapłani i klerycy biorą udział w uroczystościach Wieczery Pańskiej i przystępują do Stołu Pańskiego (por. kan. 862).

Gdzie jednak wzgląd duszpasterski za tym przemawia, Ordynariusz diecezji może pozwolić na jedną lub na drugą Mszę cichą w poszczególnych kościołach lub kaplicach publicznych, w kaplicach zaś półpublicznych tylko na jedną Mszę cichą, a to dlatego, by wszyscy wierni w tym dniu świętym mogli być na Mszy św. i przyjąć Ciało Pańskie. Pozwala się na odprawianie tych Mszy w tych godzinach, które są wyznaczone na Mszę uroczystą Wieczery Pańskiej (Decretum, n. II, 7).

18. We Wielki Czwartek Wieczery Pańskiej Komunię św. wolno wiernym rozdzielać tylko w czasie Mszy wieczornych, albo bezpośrednio i zaraz po ich zakończeniu; tak samo we Wielką Sobotę można jej udzielić tylko w czasie Mszy uroczystych, albo bezpośrednio i zaraz po ich zakończeniu; wyjątek stanowią tylko chorzy lub osoby w niebezpieczeństwie śmierci.

19. We Wielki Piątek Męki i Śmierci Pana Komunię św. można rozdzielać jedynie w ciągu popołudniowego obrzędu liturgicznego, z wyjątkiem chorych lub osób w niebezpieczeństwie śmierci.

20. Kapłani, którzy odprawiają uroczystą Mszę wigilii paschalnej w godzinie właściwej, tj. po północy zachodzącej między sobotą i niedzielą, mogą w sam dzień niedzielny Zmartwychwstania odprawić Mszę uroczystą, a także, jeśli mają pozwolenie, dwa i trzy razy.

21. Ordynariusze diecezji, którzy we Wielki Czwartek odprawili Mszę z poświęceniem Olejów, mogą wieczorem odprawić także uroczystą Mszę Wieczery Pańskiej; a zaś jeśli by we Wielką Sobotę chcieli celebrować uroczystą wigilię paschalną, to mogą, lecz nie muszą, odprawić uroczystą Mszę w Niedzielę Zmartwychwstania.

22. Co do postu eucharystycznego, to należy przestrzegać zasad podanych w konstytucji apostolskiej „Christus Dominus“ z 6. I. 1953 r.

IV. Uzgodnienie pewnych trudności

23. Ponieważ ze względu na różnice w warunkach miejscowych i narodowych powstały różne zwyczaje narodowe związane z Wielkim Tygodniem, Ordynariusze diecezji i duszpasterze powinni się starać o roztropne uzgodnienie zwyczajów, które sprzyjają zdrowej pobożności, z wznowionym porządkiem Wielkiego Tygodnia. Niech jednak wierni będą pouczani o wielkiej war-

tości świętej Liturgii, która zawsze, ale szczególnie w tych dniach, swoją naturą przewyższa wszystkie rodzaje pobożności i zwyczaje, choćby najlepsze.

24. Gdzie jest zwyczaj błogosławieństwa domów we Wielką Sobotę, Ordynariusze diecezji winni wydać odpowiednie zarządzenie, aby tego błogosławieństwa dokonali w odpowiedniejszym czasie, przed świętem Wielkanocy lub po nim, proboszczowie lub inni przez nich wyznaczeni kapłani duszpasterze i aby ci przy tej sposobności odwiedziali w duchu ojcowskim sobie powierzonych wiernych i aby się zaznajamiali z ich stanem duchowym. (kan. 462, n. 6).

25. Dzwonienie we Wielki Czwartek Wieczery Pańskiej podczas Mszy uroczystej wieczornej i we Wielką Sobotę podczas Mszy wigilii przepisane na początek hymnu *Gloria in excelsis*, winno odbywać się w następujący sposób:

a) W miejscowościach, gdzie jest tylko jeden kościół, dzwony winny dzwonić w godzinie, w której zaczyna się śpiew tego hymnu;

b) W miejscowościach, gdzie jest więcej kościołów, tam bez względu na to, czy we wszystkich w tym samym czasie odprawiają się święte obrzędy, czy też w różnych czasach, dzwony wszystkich kościołów tego samego miejsca winny dzwonić razem z dzwonami katedry lub kościoła macierzystego czy głównego. W razie wątpliwości, który z nich jest kościołem macierzystym lub głównym, należy zwrócić się do Ordynariusza diecezji.

Dnia 16. XI. 1955 r.

(—) C. Kard. Cicognani
Prefekt Św. Kongregacji Rytu

(—) † A. Carinci, Arcybp. Seleuc.
Sekretarz Św. Kongregacji Rytu

L. S.

Objaśnienie odnośnie do czynności liturgicznych podczas „Świętego Triduum“ zgodnie z odnowionym porządkiem Wielkiego Tygodnia

W odnowionym porządku wielkotygodniowym prócz rubryk dotyczących uroczystego odprawiania świętych obrzędów z asystą, dodano jeszcze rubryki o zwyczajnym sprawowaniu ceremonii

bez asysty. Zaiste na mocy tego postanowienia odprawianie świętych czynności we wszystkich kościołach oraz kaplicach publicznych, bądź też półpublicznych, wydaje się być bardziej ułatwione.

Ponieważ zaś w tej sprawie powstały pewne wątpliwości Święta Kongregacja Rytu postanowiła i ogłosiła co następuje:

1. We wszystkich kościołach i kaplicach zarówno publicznych jak i półpublicznych, gdzie jest więcej kleru, święte obrzędy drugiej Niedzieli Męki czyli Palmowej, Wielkiego Czwartku, Wielkiego Piątku — Męki i Śmierci Pana Jezusa oraz we Wigilię paschalną, mogą się odbywać we formie uroczystej (Instrukcja, nr 4).

2. W kościołach zaś i kaplicach publicznych i półpublicznych, gdzie jest brak asysty wyższej, może być użyty ryt zwyczajny. Do wykonania wspomnianego rytu potrzebna jest dostateczna liczba ministrantów. Mogą nimi być zarówno klerycy, jak i mali chłopcy. Przynajmniej trzech z nich potrzebnych jest na Niedzielę Palmową oraz na Mszę wielkoczwartkową, a co najmniej czterech winno posługiwać celebransowi przy wykonywaniu czynności liturgicznych Męki i Śmierci Pańskiej we Wielki Piątek oraz w Wigilię paschalną. Ministranci ci powinni być starannie pouczeni o czynnościach, które mają spełniać. (Instrukcja, nr 3).

Ten podwójny warunek zasadzający się na dostatecznej ilości ministrantów i odpowiednim ich przygotowaniu jest wymagany do doskonałego wykonania rytu zwykłego. Ordynariusze miejsca niech się zatroszczą, aby ten podwójny warunek ustanowiony dla rytu prostego był jak najdokładniej zachowany.

3. Skoro w Czwartek Wielkiego Tygodnia po Mszy Wieczery Pańskiej celebrowanej także we formie zwyczajnej, byłoby przeniesienie i wystawienie Najświętszego Sakramentu, to w tym samym kościele, czy kaplicy winna mieć miejsce popołudniowa ceremonia Wielkiego Piątku tak co do Męki, jak i co do Śmierci Chrystusowej.

4. Jeżeli z jakiegokolwiek przyczyny Msza św. Wieczery Pańskiej nie mogłaby się odbyć nawet w rycie prostym, wówczas ordynariusz miejsca ze względów duszpasterskich może zezwolić na odprawienie dwu Mszy cichych w kościołach oraz na jedną tylko Mszę cichą w kaplicach półpublicznych (Instrukcja, nr 17). Należy tutaj zachować dekret nr 7 dotyczący czasu odprawiania tychże Mszy.

5. Wigilia Wielkanocna może być obchodzona także w tych kościołach i kaplicach, w których ceremonie Wielkiego Czwartku

i Wielkiego Piątku nie miały miejsca, lub też można je zaniechać w kościołach i kaplicach, gdzie wyżej wymienione ceremonie zostały już odprawione.

Ordynariusz miejsca może udzielić pozwolenia na binację Mszy św. we Wielki Czwartek i w Wielką Sobotę oraz na powtórne odprawienie ceremonii wielkopiątkowych tym kapłanom, którzy pod swoją duszpasterską opieką mają dwie lub więcej parafii. Zezwolenie to nie może być wydane dla tej samej parafii. Należy przy tym zachować ściśle postanowienia dotyczące czasu odprawiania tych ceremonii. (Dekret, nr 7).

Po szczegółowym przedstawieniu niniejszych postanowień Jego Świątobliwości Papieżowi Piusowi XII, przez niżej podpisanego Kardynała, Jego Świątobliwość raczył to nasze ogłoszenie i rezolucje zatwierdzić.

Wyjaśnienia te obowiązują bez względu na przeciwnie przepisy.

W dniu 15 marca 1956 roku.

Kard. CICOGNANI
Prefekt Św. Kongregacji Rytu

Arcybpł A. Carinci
Sekretarz Kongregacji

INSTRUKCJA KOMISJI LITURGICZNEJ EPISKOPATU POLSKI NA WIELKI TYDZIEŃ

Reforma liturgiczna Wielkiego Tygodnia nie ogranicza się do poprawienia zewnętrznych form. Dąży ona do tego, aby co roku odnowić duchowo wiernych przez współzycie z tajemnicami Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, które uobecniają się w niewysłowiony, lecz rzeczywisty sposób w liturgii wielkotygodniowej. To duchowe odnowienie wiernych w Chrystusie dokona się wówczas, gdy wierni wezmą zewnętrzny i wewnętrzny udział w świętych obrzędach.

W trosce o poprawne przeprowadzenie reformy W. Tygodnia w duchu odnowienia liturgicznego, w oparciu o teksty liturgiczne, Instrukcję Św. Kongregacji Obrzędów oraz liczne wyjaśnienia tejże Kongregacji, Komisja Liturgiczna Episkopatu podaje następujące wskazania duszpastersko-liturgiczne:

I. WPROWADZENIE WIERNYCH W ZROZUMIENIE OBRZĘDÓW WIELKIEGO TYGODNIA

Kapłani winni dokładnie zapoznać się z duchem reformy liturgicznej Wielkiego Tygodnia i w tym celu przestudiować stronę obrzędową, liturgiczną i duszpasterską odnowionego Porządku Wielkiego Tygodnia (O. H. S. I.), aby mogli spełnić polecenie Instrukcji Św. Kongregacji Obrzędów o wprowadzeniu wiernych w zrozumienie formy i ducha obrzędów Wielkiego Tygodnia już w ciągu Wielkiego Postu. Należy również poświęcić kilka lekcji we wszystkich klasach szkół na wprowadzenie młodzieży w ducha odnowionej liturgii Wielkiego Tygodnia. Główne punkty pouczenia podaje Instrukcja Św. Kongregacji Obrzędów.

II. CZYTANIA LITURGICZNE

Wszystkie czytania biblijne Wielkiego Tygodnia należy wiernym przeczytać po polsku, a mianowicie: epistoły i ewan-

gelie po uprzednim odśpiewaniu ich po łacinie, natomiast Pasję oraz lekcję Wielkiego Piątku i Wigilii Wielkanocnej można czytać od razu po polsku, lecz celebrans musi je równocześnie odczytać po łacinie. Śpiewanie Męki Pańskiej po polsku może się odbywać tylko poza prezbiterium na chórze muzycznym lub w nawie kościoła.

III. KOMENTARZ LITURGICZNY

Obecnie w całym Kościele kładzie się wielki nacisk na komentarz towarzyszący świętym obrzędom. Jeśli w parafii jest dwóch lub więcej kapłanów, to jeden z nich podczas obrzędów *Tridui Sacri* powinien być na ambonie lub przy balustradzie. On czyta polskie teksty, objaśnia święte obrzędy w miarę ich spełniania i kieruje zachowaniem się wiernych w takich chwilach, jak procesja, adoracja krzyża, procesja z paschałem itp. Jeżeli celebrans jest sam, to czytanie tekstów powierza organście lub jednemu z wiernych, który tę funkcję spełni pobożnie i ze zrozumieniem. Sam celebrans w chwilach właściwych, tzn. przed rozpoczęciem nowej części obrzędu, objaśni ją wiernym i poda stosowne akty.

IV. ŚPIEWY

„Ordo Hebdomadae Sanctae Instauratus” rozróżnia śpiew chóru (schola) i wszystkich obecnych. Wyraźnie przepisano, aby wszyscy obecni śpiewali krótkie odpowiedzi: „Et cum spiritu tuo”, „Amen” itp., refren „Gloria, laus et honor...” w Niedzielę Palmową, „Venite adoremus” przy odsłonięciu krzyża w Wielki Piątek, oraz trzykrotne „Alleluja” w Wielką Noc Zmartwychwstania Pańskiego. Śpiewu tego należy wiernych zawczasu nauczyć.

Tam, gdzie Rytuał Polski dopuszcza śpiewy w języku polskim, należy je po myśli Encykliki o muzyce kościelnej z 25 grudnia 1955 r. dokładnie uzgodnić z treścią liturgii.

V. PRZYGOTOWANIE MINISTRANTÓW

Według Instrukcji Św. Kongregacji Obrzędów „należy starannie przygotować i uporządkować to wszystko, co składa się na pobożne i piękne odprawienie tego Świętego Tygodnia; w szczególności sami wykonawcy obrzędów świętych i wszyscy im posługujący, tak duchowni, jak i świeccy, zwłaszcza mini-

stranci, powinni pilnie wyuczyć się czynności, które mają spełniać". Tę samą zasadę podaje już Memoriale Rituum Benedykta XIII, normujące święte obrzędy w małych kościołach od początku XVIII w.: „Proboszcz ma obowiązek uprzednio, jakby za rękę prowadząc, wywiczyć ministrantów we właściwych im czynnościach, aby je wypełniali dokładnie i poważnie, a nie błakali się, nie wiedząc co robić“.

W Deklaracji z 15 marca 1956 r., pkt. 2 Św. Kongregacja Obrzędów zarządziła: „W kościołach i kaplicach publicznych, przy których nie ma odpowiedniej liczby duchowieństwa o wyższych święceniach, można stosować ryt prosty. Do spełnienia jednak tego rytu prostego trzeba wystarczającej liczby „ministrantów, kleryków albo chłopców, a mianowicie: co najmniej trzech w drugą Niedzielę Męki Pańskiej czyli Palmową i w czasie Mszy św. Wieczery Pańskiej, a czterech przy opracowaniu obrzędu liturgicznego w Piątek Męki i Śmierci Pańskiej, i w Wigilię Wielkanocną. Ministrantów tych należy wyuczyć wszystkiego, co do nich należy (Instructio nr 3). Dwa te warunki, mianowicie należyta liczba ministrantów i odpowiednie ich pouczenie są konieczne do należytego odprawienia obrzędów w sposób prosty. Ordynariusze miejscowi powinni czuwać, aby te dwa warunki rytu prostego były jak najdokładniej spełnione“.

Ponieważ w Polsce bez trudu można mieć większą ilość ministrantów, tym więcej trzeba dołożyć starań, aby umieli oni czynności swe spełniać z własnym pożytkiem duchowym i ku zbudowaniu wiernych.

VI. SZCZEGÓŁY OBRZĘDOWE

A. Druga Niedziela Męki Pańskiej czyli Palmowa.

1. Trzeba pouczyć wiernych, że materię poświęcenia stanowią wiosenne gałązki drzew, cząstka odradzającej się przyrody, symbol zwycięstwa życia nad śmiercią. Nie należy zatem przynosić do poświęcenia pęków suchej trzciny (Instrukcja II, 7).

2. W kościołach, gdzie zwykle odprawia się Msza św. wieczorna cum magno populi concursu, może Ks. Biskup Ordynariusz pozwolić, by poświęcenie palm i procesja odbywały się wieczorem przed Mszą św. wieczorną (rano nie wolno wówczas tych ceremonii dokonać).

3. Gdzie to możliwe, zaleca się dokonać poświęcenia palm w innym kościele lub kaplicy, i przejść procesjonalnie do kościoła

głównego. — Poświęcenia palm można również dokonać przy jakiejś kapliczce lub krzyżu, i stamtąd przejść w procesji do kościoła (Ephem. Lit. VI, 56). Jeżeli odprawienie dłuższej procesji jest niemożliwe, należy odbyć przynajmniej krótszą dookoła kościoła. Procesji nie wolno opuszczać, ponieważ stanowi ona charakterystyczny obrzęd tego dnia.

4. Obrzęd podawania palmy celebransowi został zniesiony. Celebrans nie wręcza palmy diakonowi i subdiakonowi. Palmy dla nich przeznaczone zachowuje się do czasu procesji na kredensie.

5. Zatrzymywanie się procesji z palmami u drzwi kościoła i uderzenie krzyżem w drzwi nie było zwyczajem lokalnym polskim, lecz przepisem Mszału Rzymskiego, który został uchylony przez O. H. S. I.

6. Zwyczajem lokalnym natomiast było praktykowane w niektórych kościołach zatrzymywanie się procesji na środku kościoła i uderzanie palmą krucyfiksu przy śpiewie „Scriptum est enim“. Ponieważ obrzęd ten nie harmonizuje z charakterem procesji ku czci Chrystusa Króla, palma zaś jest symbolem zwycięstwa i nie różgi, obrzęd ten znosi się. Procesję należy odprawić ściśle wedle przepisów O. H. S. I. W czasie procesji można śpiewać w języku polskim Ps. 147: „Jerozolim, chwal Pana nad Pany“, znany wiernym z niesporów, albo pieśni do Chrystusa Króla. Nie należy natomiast śpiewać pieśni o Męce Pańskiej. Przepis „Memoriale Rituum“ o przywiązywaniu do krzyża poświęconej palmy został przez O. H. S. I. uchylony (Dekret S. K. O. z 23. VII. 56, nr O. 101—56 ad 1).

7. Jeżeli w czasie Mszy św. śpiewa się Pasję, kończy ją „Chronista“ w tonie pasji.

B. Ciemna Jutrznia

Przepis Brewiarza Rzymskiego o czynieniu pewnego hałasu przy końcu Ciemnych Jutrznia został przez O. H. S. I. uchylony (Dekret S. K. O. nr O. 101—56 ad 3).

C. Wielki Czwartek

1. Uroczystą Mszę św. wolno odprawić tylko między godziną 16 a 21. W wyjątkowych wypadkach, ze względu na dobro dusz, może Ks. Biskup Ordynariusz pozwolić na odprawienie w tym samym kościele jeszcze jednej (lub dwóch) Mszy, ale cichej. Należy jednak przestrzegać powyższy przepis co do czasu odprawiania Mszy.

2. Kapłanom, którzy zarządzają dwoma parafiami, Ks. Biskup Ordynariusz może pozwolić na binację Mszy Wieczerzy Pańskiej. To samo dotyczy Wielkiego Piątku i Soboty (cfr. Ordo 1957, pag. 57).

3. Indult nadzwyczajny. — Do Komunii św. w Wielki Czwartek 1957 r. wolno przystępować tylko podczas Mszy św. lub bezpośrednio po nich. Jednakże mogą wierni, którzy ze względu na obowiązki służbowe nie mają żadnej możliwości udania się do kościoła na Mszę św. (np. żołnierze, pracownicy niektórych zakładów pracy), Komunię św. przyjąć w godzinach przedpołudniowych (od świtu do godziny 13). Ze względu na to, że jest to indult nadzwyczajny, i by nie było nadużyć, należy wiernym w Niedzielę Męki Pańskiej i Palmową dokładnie objaśnić, kto i w jakich warunkach może z tego indultu korzystać. Należy tymże wiernym wyznaczyć i podać do wiadomości najdogodniejszą godzinę poranne na przyjęcie Komunii św.

4. O. H. S. I. wyraźnie przepisuje Komunię duchowieństwa i wiernych z komunikantów konsekrowanych w ciągu wieczornej Mszy św. Jeszcze przed jej rozpoczęciem należy wynieść Najśw. Sakrament z tabernakulum Wielkiego Ołtarza. Nie jest sprzeczne z przepisami umieszczenie świętych postaci w ołtarzu przygotowanym do uroczystego przechowania Najśw. Sakramentu.

5. Wszędzie, gdzie względy duszpasterskie za tym przemawiają, można odprawić umywanie nóg. Obrzęd ten powinno poprzedzić bardzo sumienne przygotowanie pasterskie i ceremonialne.

6. Według Ceremoniału Biskupów, „należy przygotować i jak najpiękniej przyozdobić jedną z kaplic w kościele, jasno ją oświetlić, a na ołtarzu ustawić 6 świeczników“. Instrukcja Ś. K. O. przypomina ten przepis. Nie wolno zatem umieszczać Najśw. Sakramentu w zakrystii. Ma być to miejsce łatwo dostępne dla wiernych, gdyż tam będzie się odbywała publiczna adoracja Najśw. Sakramentu. Jeżeli kościół nie ma drugiego ołtarza, należy urządzić prowizoryczny, podobnie jak na Boże Ciało.

7. Kapłani i diakoni, uczestniczący w uroczystej wieczornej Mszy Wieczerzy Pańskiej, od samego początku wkładają białe stuly.

8. We Mszy św. oprócz hostii mszalnej i komunikantów kapłan konsekruje hostię przeznaczoną do wystawienia w Bożym Grobie. Hostię tę można konsekrować w otwartej kustodii lub umieścić w kustodii po komunii kapłana.

9. Po ukończeniu Mszy św. według przepisów O. H. S. I. kapłan przynosi kustodię razem z puszką do kaplicy uroczystego przechowania Najśw. Sakramentu.

10. Po obnażeniu ołtarzy, w kościołach z oficjum chórowym, odmawia się kompletę przy zgaszonych świecach i bez śpiewu. Kompletę odmawia się bez paramentów. Przewodniczy na niej hebdomadariusz w stali. W kościołach zakonnych można kompletę odmówić po polsku, jako modlitwę wieczorną (Ś. K. O. Dekr. 101—56 ad 4). W kościołach parafialnych recytowanie komplety nie obowiązuje.

11. W myśl polecenia O. H. S. I. należy zorganizować adorację Najśw. Sakramentu przez wiernych przynajmniej do północy. Zaleca się odprawienie Godziny Świętej.

D. Wielki Piątek

1. Nabożeństwo wielkopiątkowe powinno się rozpocząć o godzinie 15 (godzina śmierci Pana Jezusa). Gdzie jednak względy duszpasterskie za tym przemawiają, można już prędzej lub później zacząć, ale nigdy przed godz. 12, i nie po godz. 21.

2. Przygotowując „Boży Grób“ należy mieć na uwadze przepis Instrukcji II, 9 o powadze, jaka przystoi liturgii tych dni. „Boży Grób“ ma uświadamiać wiernym wielkość ofiary Chrystusa i budzić skruchę. Uwaga wiernych powinna być skierowana przede wszystkim na Najśw. Sakrament, a nie rozproszona nadmiarem szczegółów dekoracyjnych. — Rytuał Rzymski dla Polski wyraźnie przepisuje tron dla Najśw. Sakramentu i tabernakulum. Niedopuszczalne jest traktowanie monstrancji jako elementu dekoracyjnego i umieszczanie jej w sztucznych obłokach, grotach itp. (por. Dekr. S. C. R. C. nr 3178 w analogicznej sprawie) — Oświetlenie elektryczne, zgodnie z zasadami estetyki i przepisami Kościoła, powinno pochodzić z lamp ukrytych. Wyraźnie zakazane są wszelkie korony, promienie, wieńce itp. z żarówek elektrycznych, oraz wszelkie efekty teatralne (Dekrety S. R. C. nr 3859, 4206, 4210, 4322).

3. „Odnowiony Porządek Wielkiego Tygodnia“ wymaga udziału wiernych w liturgii, której wszystkie zwyczaje miejscowe mają być podporządkowane. Liturgię Wielkiego Piątku i Wigilii Wielkanocnej powinno się odprawiać przy ołtarzu głównym, a „Boży Grób“ należy urządzić w bocznej kaplicy lub bocznym ołtarzu i to w takim miejscu, aby nie stanowił przeszkody dla obrzędów Wigilii Wielkanocnej.

4. Obrzędy należy odprawić wedle O. H. S. I.

5. Jeżeli śpiewa się pasję, kończy ją chronista w tonie pasji, a nie ewangelii. (Nuty podaje „Cantus in ordinem hebdomadae sanctae noviter inducti et Variationes in cantu historiae Passionis iuxta ordinem faciendae”).

6. W czasie adoracji krzyża tam, gdzie nie śpiewa się improperiów, lub gdy one nie wystarczają na wypełnienie czasu adoracji, należy odśpiewać: „Święty Boże, Święty mocny, Święty nieśmiertelny, zmiłuj się nad nami” (tylko to wezwanie), oraz pieśni: „Ludu mój, ludu” i „Krzyżu święty”, wiernie oddające treść improperiów.

7. Jeżeli w nabożeństwie bierze udział większa liczba wiernych, można do adoracji podać kilka krzyży, każdy w otoczeniu akolitów ze świecami (Ś. K. O. Dekr. O. 101—56 ad 5), — albo można zastosować następujący sposób adoracji (adoratio simultanea): Kapłan po adoracji Krzyża św. przez ministrantów bierze Krzyż, wstępuje na suppedaneum i trzymając Krzyż ten versus populum zachęca wiernych krótkimi słowami do wspólnej adoracji przez odpowiedni czas.

8. Równocześnie z puszką należy przenieść na ołtarz kustodię z Hostią. Kustodię należy od razu wstawić do tabernakulum wielkiego ołtarza.

9. „Pater noster” winni recytować po łacinie wszyscy obecni. Wymaga to uprzedniego wyćwiczenia w ciągu Wielkiego Tygodnia.

10. Rubrykę nr 29 należy interpretować wedle rubryk Kanonu, tj. Celebrans bierze w prawą rękę komunikant, przenosi go do lewej i trzymając go nad puszką trzykrotnie uderza się prawą ręką w piersi mówiąc: „Domine, non sum dignus” (Ś. K. O. Dekr. O. 101—56 ad 6).

11. Kapłani i diakoni wkładają fioletowe stuły tylko na czas Komunii św.

12. Po Komunii św. i umyciu palców, puszkę z komunikantami należy umieścić w tabernakulum wielkiego ołtarza i złożyć korporał.

13. Następnie kapłan śpiewa w tonie ferialnym z mszału, stojącego na środku ołtarza, trzy oracje przepisane przez O. H. S. I.

14. Celebrans i asystujący udają się do kredensu. Celebrans zmienia ornat fioletowy na fioletową kape, diakon i subdiakon

zachowują swoje szaty. W tym czasie należy usunąć mszał, rozłożyć na ołtarzu korporał i zanieść na ołtarz monstrancję oraz welon przeznaczony do jej okrycia.

15. Celebrans wraca przed ołtarz i po przyklęnięciu na jedno kolano, klęka wraz z subdiakonem na najniższym stopniu. Diakon udaje się do ołtarza i ze zwykłymi ceremoniami umieszcza Hostię w monstrancji i okrywa ją welonem. Jeżeli nie ma diakona, czyni to jeden z kapłanów lub celebrans.

16. Następuje nałożenie kadzidla i okadzenie, oraz procesjonalne odniesienie Najśw. Sakramentu do „Bożego Grobu”. O ile to możliwe, w czasie procesji winno być dwóch turiferarzy, a krzyż procesjonalny powinien nieść inny subdiakon ubrany we fioletową tunicellę. Po odniesieniu monstrancji należy przenieść do tabernakulum „Bożego Grobu” puszkę z komunikantami.

17. Po odniesieniu Najśw. Sakramentu do „Bożego Grobu” w kościołach z oficjum chórowym odmawia się przed wielkim ołtarzem kompletę przy zgaszonych świecach. Kompletę recytuje się bez paramentów; przewodniczy hebdomadariusz w stalli (Por. uwagę przy Wielkim Czwartku nr 6).

E. Wielka Sobota

1. Zasadniczo Msza wigilijna powinna się odprawiać o północy. Wolno jednak korzystać z indultu dla Polski i odprawić ją wcześniej, ale nie przed godz. 20.

2. Rano należy według zwykłej formy poświęcić wodę do błogosławienia pokarmów.

3. Trzeba dołożyć wszelkich starań, aby wierni jak najliczniej uczestniczyli w liturgii Wigilii Wielkanocnej. Należy im wytłumaczyć, że Wigilia Wielkanocna jest już obchodem Zmartwychwstania Pańskiego. Należy wiernych pouczyć, że nazwa „wigilia” użyta jest w O. H. S. I. w znaczeniu pierwotnym i odpowiada współczesnemu Matutinum, tj. Jutrznii. Jak na Boże Narodzenie przewidziany jest obchód, składający się z Jutrznii, Mszy nocnej i Laudes, tak obecnie na Wielkanoc przewidziano ten sam schemat: Wigilia, tj. Jutrznia, Msza nocna, skrócone Laudes.

4. Przedstawiciele Ś. K. O. kilkakrotnie zwracali uwagę na niewłaściwość zbyt wczesnego rozpoczynania Wigilii Wielkanocnej. Natomiast nie sprzeciwia się duchowi odnowionych obrzędów rozpoczynanie Wigilii Wielkanocnej przed świętem Niedzieli. Liturgiczna noc sięga od zachodu do wschodu słońca. Duszpasterz,

wziąwszy pod uwagę miejscowe warunki, wyznaczy początek Wigilii w tych granicach.

5. Św. Kongregacja Obrzędów zdecydowała, że nadal pozostaje w mocy Dekr. Nr 3895 ad 1, pozwalający na używanie tego samego paschału przez kilka lat; nie wolno jednak ryć krzyża na nastawce, a grana umieszczać w części starej, lecz grana należy zawsze umieścić w końcu krzyża wyrzytego w danym roku (Ś. K. O. Dekr. O. 101—56 ad 8).

6. Jeżeli w czasie Wigilii Wielkanocnej udziela się chrztu niemowlętom, to ceremonie przygotowawcze można odbyć rano, albo może je odprawić inny kapłan w czasie czytania prorocत्व. W ciągu Wigilii Wielkanocnej celebrans nie powinien odprawić ceremonii przygotowawczych chrztu św.; one nie należą do liturgii tej nocy, celebrans kontynuuje obrzęd chrztu od pytania: „Czy wierzysz w Boga Ojca?...“

7. Celebrans, który udzielając chrztu w czasie Wigilii Wielkanocnej zmieni kapę fioletową na białą, może zatrzymać tę białą kapę na procesję z wodą do chrzcielnicy, aby nie musiał powtórnie zmieniać kapy na odnowienie obietnic chrztu św. (Ś. K. O. Dekr. O. 101—56 ad 9).

8. Ponieważ uroczysta Msza Wigilii Wielkanocnej jest głównym obchodem Zmartwychwstania Pańskiego, należy wiernych zachęcić do wzięcia udziału w niej przez Komunię św. Tę Mszę rezurekcyjną należy odprawić z jak największą okazałością zewnętrzną. Jeżeli w czasie tej Mszy oprócz tekstów liturgicznych śpiewa się pieśni polskie, mogą to być jedynie pieśni wielkanocne. Żadną miarą nie wolno wracać do pieśni pasyjnych. Pieśń „Wesoły nam dzień dziś nastał“ należy zachować na procesję.

9. Dla udzielenia Komunii św. należy konsekrować komunię w ciągu tej Mszy św. Po Komunii św. puszkę należy wstać do tabernakulum głównego ołtarza.

10. Ponieważ obrzęd „otwarcia grobu“ i procesja rezurekcyjna poprzedzały jutrznię Zmartwychwstania Pańskiego, a z chwilą ukończenia uroczystej Mszy Zmartwychwstania jest już nie tylko po Jutrzni, lecz i Laudes Zmartwychwstania, dalsze trwanie „Bożego Grobu“ byłoby sprzeczne z duchem liturgii. Z dawnych ksiąg liturgicznych i ze źródeł historycznych wynika, że tradycyjną porą procesji rezurekcyjnej była w Polsce przedrozbiorowej noc. Dopiero wojny poprzedzające upadek państwa polskiego, oraz zarządzenia policyjne zaborczych państw niekatolickich

spowodowały przesunięcie rezurekcji na godziny ranne. Odtąd w Polsce w myśl najlepszej tradycji liturgicznych procesję rezurekcyjną odprawiać należy bezpośrednio po Mszy św. Wigilii Wielkanocnej.

11. Celebrans, ukończywszy Mszę św., udaje się wraz z asystą do kredensu, gdzie zdejmuje manipularz i ornat, a wkłada białą kapę, asystujący zdejmują manipularze, po czym wszyscy udają się do „Bożego Grobu“. Procesję może odprawić również inny kapłan. — W kaplicy „Bożego Grobu“ należy uprzednio przygotować figurę Zmartwychwstania i krzyż procesjonalny z czerwoną stulą, nieskrzyżowaną. Zgodnie z przepisem Rytuału, czerwona stula ma być umieszczona na krzyżu procesjonalnym, a nie na drugim krzyżu dodatkowym.

12. Ponieważ uroczysta Msza Zmartwychwstania i skrócone Laudes, opiewające nawiedzenie Grobu przez święte niewiasty, stanowią doskonale wprowadzenie w tajemnicę Zmartwychwstania, należy opuścić przewidziane dotychczas psalmy i oracje oraz pokropienie Grobu.

13. Po krótkiej adoracji, celebrans, klęcząc, bierze w ręce krzyż procesjonalny z czerwoną stulą i trzykrotnie intonuje antyfonę: „Surrexit Dominus de sepulchro“ (dotąd ceremonia ta odbywa się po procesji). Po zaintonowaniu trzeci raz antyfony celebrans podaje krzyż krucyferowi, a sam śpiewa: „In resurrectione tua Christe, alleluja“, po czym wstaje i śpiewa orację: „Deus qui nos resurrectionis dominicae...“ (teksty w Rytuale dla Polski, str. 486, w Rytuale Warmińskim str. 125 i 120).

14. Krucyfer i niosący figurę Zmartwychwstania udają się na czoło procesji.

15. Celebrans nakłada kadzidło bez błogosławieństwa i klęcząc okadza Najśw. Sakrament.

16. Gdy celebrans zwróci się z monstrancją do wiernych, intonuje się pieśń: „Wesoły nam dzień dziś nastał“ albo „Chrystus zmartwychwstał jest“, jeżeli jest taki zwyczaj.

17. Gdy procesja wraca, intonuje się „Te Deum“.

18. Gdy niosący krzyż i figurę Zmartwychwstania dojdą do Wielkiego Ołtarza, umieszczają insygnia zmartwychwstania obok ołtarza na przygotowanych podstawach. Krzyż po stronie Episto-

ły, a figurę w pobliżu Paschału (nie na mensie ołtarza). Krzyż procesjonalny i figura nie powinny stać na mensie ołtarza.

19. Na „Salvum fac“ udziela się uroczystego błogosławieństwa. Po skończeniu „Te Deum“ nie dodaje się żadnych wersetów ani oracji, lecz chowa się Najśw. Sakrament wedle zwyczajów miejscowych. (Jeżeli w diecezji nie ma zwyczaju błogosławienia na „Salvum fac“, trzeba odśpiewać „Przed tak wielkim“ i orację „Deus qui nobis“).

20. Na zakończenie wierni odśpiewają „Wesel się Królowo“. Nie dodaje się wersetu ani oracji.

Przygotowanie i godne odprawienie nabożeństw Wielkiego Tygodnia wkłada na barki duszpasterza wielki ciężar. Pamiętać jednak należy, że przygotowanie i dobre odprawienie nabożeństw Wielkiego Tygodnia, to nie tylko sprawa dyscypliny kościelnej, ale to sprawa wiary w Chrystusa, który w tajemnicach swoich dalej żyje i działa.

Niechaj tej pracy przyświecają słowa Ojca św. Piusa XII: „Ruch liturgiczny jest znakiem planów Opatrzności Bożej na dzisiejsze czasy, jest przejściem Ducha Św. w Kościele Bożym, aby bardziej zbliżyć ludzi do tajemnic wiary i bogactw łaski, które wypływają z czynnego uczestnictwa wiernych w życiu liturgicznym“.

ODNOWIENIE PRZYMIERZA CHRZTU ŚW. W WIELKĄ SOBOTĘ

Podczas ceremonii wielkosobotnich przewidują rubryki odnowienie przyrzeczeń chrztu św., które w języku polskim ma następujące brzmienie:

„W dzisiejszą noc najświętszą, Bracia najmilsi, święta Matka Kościół przeżywa na nowo śmierć i pogrzeb Pana naszego Jezusa Chrystusa, oraz trwając w Jego miłości odbywa to czuwanie nocne. Obchodząc zaś uroczyste Jego chwalebne zmartwychwstanie, weseli się wielką radością.

Ponieważ zaś — jak poucza Apostoł — razem z Chrystusem zostaliśmy przez chrzest współpogrzebani na śmierć, tak tedy jako Chrystus zmartwychwstał, i my powinniśmy żyć nowym życiem. Wiemy wszak, że stary człowiek (grzechu) został w nas ukrzyżowany razem z Chrystusem, abyśmy już więcej nie służyli grzechowi. Pamiętajmy więc o tym, że umarliśmy odtąd dla grzechu, ale żyjemy dla Boga w Chrystusie Jezusie, Panu naszym.

Dlatego, Bracia najmilsi, na zakończenie czterdziestodniowego ćwiczenia postnego, odnowmy przyrzeczenia chrztu świętego, przez które niegdyś odrzekliśmy się szatana i spraw jego, jak również świata, który nieprzyjacielem jest Boga, a obiecaliśmy wiernie służyć Bogu w świętym Kościele katolickim.

A zatem:

Kapłan: — Czy odrzekacie się ducha złego?

Lud: — Odrzekamy.

Kapłan: — I wszystkich spraw jego?

Lud: — Odrzekamy.

Kapłan: — I wszelkiej pychy jego?

Lud: — Odrzekamy.

Kapłan: — Czy wierzycie w Boga, Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi?

Lud: — Wierzymy.

Kapłan: — Czy wierzycie w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedynego, Pana naszego, narodzonego i umęczonego?

Lud: — Wierzymy.

Kapłan: — Czy wierzycie w Ducha Świętego, święty Kościół katolicki, Świętych obcowanie, grzechów odpuszczenie, ciała zmartwychwstanie i żywot wieczny?

Lud: — Wierzymy.

Kapłan: — A teraz wszyscy wspólnie pomódlmy się do Boga, jak nas Pan nasz Jezus Chrystus nauczył się modlić:

Lud: — Ojcze nasz...

Kapłan: — A Bóg wszechmogący, Ojciec Pana naszego Jezusa Chrystusa, który odrodził nas z wody i Ducha Świętego, i który udzielił nam odpuszczenia grzechów, niech nas zachowa przez łaskę swoją w tymże Chrystusie Jezusie, Panu naszym, na życie wieczne. Amen“.

ŚWIĘTA KONGREGACJA SAKRAMENTÓW

I.

Dekret o udzielaniu Bierzmowania tym, którzy z powodu ciężkiej choroby znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci

Nauka katolicka głosi, że przez Sakrament Bierzmowania udziela się darów Ducha Świętego. Stąd wielka troska Kościoła o to, aby dzieci wodą chrztu obmyte, zostały umocnione sakramentem, który udziela łask Ducha Świętego ku wzmocnieniu wiary na chrzcie św. przyjętej, aby obfitością łaski obdarzone i znakiem żołnierzy Chrystusowych oznaczone, stały się sposobne do wszelkich dobrych uczynków.

Jakkolwiek Bierzmowanie nie jest bezwzględnie konieczne do zbawienia (kan. 787), to jednak dla jego wielkiego znaczenia i dla jego licznych a cennych korzyści winni proboszczowie i inni duszpasterze dołożyć wszelkich starań, aby żaden chrześcijanin, mający ku temu sposobność, nie lekceważył tak wielkiej i zbawiennej tajemnicy Odkupienia. Pomaga ona bowiem walnie w walce przeciwko złości szatańskiej oraz przeciwko pokusom świata i ciała, służy ku pomnożeniu łaski i wszelkich cnót na ziemi, a chwały wiecznej w niebie.

Czujni duszpasterze dokładają wprawdzie wszelkich starań, aby wedle możliwości wszyscy ochrzczeni ten sakrament przyjęli, skoro tylko doszli do wieku rozpoznania, tj. mniej więcej do 7 lat, który to wiek można snadnie uprzedzić zgodnie z wyraźnym przepisem kan. 788, gdy dziecko jest w niebezpieczeństwie śmierci albo duszpasterz uzna to za wskazane dla słusznych i ważnych przyczyn. Mimo to — jak wynika z poczynionych doświadczeń — bardzo wiele dzieci, które przecież łatwiej ulegają śmierci, zanim dojdą do wieku rozeznania, umiera bez Namaszczenia św., zwłaszcza w czasach obecnych po tej okrutnej wojnie. Doświadczenie uczy, że dotyczy to także wielu dorosłych, którzy w wieku dziecięcym dla różnych przyczyn nie przyjęli Bierzmowania.

Przykre to zjawisko nie istnieje w kościele wschodnim, gdzie panuje zwyczaj bierzmowania dzieci zaraz po chrzcie. Wprawdzie zwyczaj ten istniał w pierwszych wiekach także w kościele łacińskim, a także dziś bywa stosowany jako prawo zwyczajowe u niektórych narodów; jednakże ogólne prawo kościoła łacińskiego we wspomnianym kan. 788 postanawia, aby udzielanie tego sakramentu odkładano mniej więcej do 7 roku życia, aby dzieci po uprzedniej odpowiedniej nauce tym większe z tego sakramentu odniosły korzyści.

Główny jednak powód, dla którego tak liczni chrześcijanie bez tego sakramentu umierają, leży w tym, iż w niebezpieczeństwie życia z powodu nieobecności biskupa, sakramentu tego przyjąć nie mogą.

Kościół wyraźnie uczy, że sam biskup jest zwyczajnym szafarzem Bierzmowania (kan. 782, § 1) i dlatego Stolica Apostolska zawsze pilnie dbała o to, aby udzielanie tego sakramentu wedle możliwości było zastrzeżone biskupowi jako właściwe jego prawo i obowiązek. Św. Kongregacja Sakramentów z świętą gorliwością zawsze czuwała nad tym, aby nie ucierpiała cześć dla sakramentu, aby wierny lud nie doznał zawodu z powodu zbyt skromnej uroczystości, aby należna okazałość obrządku nie została umniejszona.

Jednakże nieraz, powodowana koniecznością i dobrem wiernych, Stolica Apostolska widziała się zmuszoną dopuścić, aby biskupa, którego dla pewnych trudności rzeczowych i osobistych nie można było osiągnąć, zastąpił zwykły kapłan godnością kościelną oznaczony jako nadzwyczajny szafarz tego sakramentu (kan. 782, § 2), któryby z należąca okazałością sakrament ten sprawował, upomniawszy wpierw wiernych, że wyłącznie Biskup jest zwyczajnym szafarzem tego sakramentu, on sam zaś udziela tego sakramentu z upoważnienia Stolicy Apostolskiej, jak tego liczne indulty papieskie wyraźnie dowodzą.

Aby więc zaćścić duchowej potrzebie tylu dzieci, młodzieży i dorosłych wiernych, którym dla ciężkiej choroby groziła by śmierć, a którzy z wszelką pewnością umarliby bez św. Namaszczenia, gdyby chciano dosłownie zastosować prawo powszechne co do zwyczajnego szafarza sakramentu, św. Kongregacja Sakramentów uznała za rzecz konieczną wynaleźć i wskazać środek zaradczy z tej ważnej przyczyny, by tak znaczna liczba wiernych znalazła sposobność do przyjęcia Bierzmowania.

Uwzględniając ważność tej sprawy, Ojciec św. Pius XII, pragnąc służyć zbawieniu dusz, w trosce swej wielkiej o Kościół powszechny, raczył polecić tej Św. Kongregacji, zgodnie z władzą swą w rozstrzygnięciu tego zagadnienia, aby sprawę pilnie i dokładnie na zebraniach plenarnych rozpatrzyła, a rozstrzygnięcie, które uzna za właściwe, Jemu przedłożyła.

Sw. zaś Kongregacja, zasięgnąwszy zdania szeregu konsultorów nauką i rozumem celujących i uwzględniając ponadto wszystkie dokumenty i akta dotyczące udzielania Bierzmowania, przedstawiła całą rzecz dokładnemu sądowi Kardynałów na kilku sesjach plenarnych.

Niebawem po zbadaniu wydanej przez nich opinii tenże Ojciec św. na audiencji udzielonej J. E. Sekretarzowi tej św. Kongregacji dnia 6. V. 1946 polecił temuż świętemu Urzędowi wydanie dekretu, który by zasady co do udzielania Bierzmowania w szczególnych podanych już okolicznościach ustalił według praw przez Niego z całym zrozumieniem po dojrzałym namyśle uznanych i dobroliwie objaśnionych.

Posłuszna więc poleceniu apostolskiemu Św. Kongregacja Sakramentów niniejszym dekretem poniżej podanym postanowiła:

1. Na mocy ogólnego indultu Stolicy Apostolskiej udziela się władzy sprawowania sakramentu Bierzmowania, jednakże tylko w wypadkach i pod warunkami niżej wymienionymi jako szafarzom nadzwyczajnym (kan. 782, § 2) następującym kapłanom i wyłącznie im:

- a) proboszczom mającym własne terytorium, z wykluczeniem zatem proboszczów dla osób i rodzin, chyba że i oni mają własne choć kumulowane terytorium;
- b) wikariuszom, o których mówi kan. 471 oraz wikariuszom ekonomom (administratorom);
- c) kapłanom, którym wyłącznie i stale powierzone jest na pewnym terytorium i z określonym kościołem pełne duszpasterstwo z wszystkimi prawami i obowiązkami proboszczowskimi.

2. Wspomniani kapłani mogą ważnie i godziwie udzielać Bierzmowania sami osobiście, lecz tylko wiernym na własnym terytorium przebywającym, nie wyłączając osób, które przebywają w miejscach wyjętych spod prawa proboszczowskiego,

a więc nie wyłączając seminariów, szpitali, sanatoriów i innych różnych instytucji, także religijnych, obdarzonych jakimkolwiek przywilejem wyjęcia (por. kan. 792), o ile ci wierni dla ciężkiej choroby znajdują się w prawdziwym niebezpieczeństwie śmierci, której — jak można przewidywać — nie unikną.

Jeżeliby ci kapłani przekroczyli granice tego rozporządzenia, niechaj wiedzą, że postępują nieopatrnie i sakrament sprawują nieważnie, przy czym jeszcze uwzględnić trzeba postanowienie kan. 2365.

3. Władzy tej mogą używać tak w samym mieście biskupim jak i poza nim, czy stolica biskupia jest zajęta czy opróżniona, skoro tylko biskup diecezjalny jest nieosiągalny albo ma prawem przewidzianą przeszkodę w osobistym udzielaniu Bierzmowania, a nie ma innego biskupa będącego w łączności ze Stolicą Apostolską, choćby tylko tytularnego, który by bez wielkiej trudności mógł go zastąpić.

4. Bierzmowania należy udzielać według odpowiednich przepisów kodeksu oraz według Rytuału Rzymskiego, co obszernie i dokładnie niżej będzie podane. Bezwarunkowo też należy udzielać Bierzmowania darmo.

5. Jeżeli ci, którzy mają być bierzmowani, władają już rozumem, potrzebne jest prócz stanu łaski pewne przygotowanie i pouczenie, aby mogli sakrament ten przyjąć owocnie. Jest więc rzeczą szafarza, by według zdolności poszczególnych chorych pouczył ich o tym, co wiedzieć powinni, wzbudzając w nich intencję przyjęcia tego sakramentu dla umocnienia duszy. Winni też odnośni kapłani starać się o to, aby chorzy po wyzdrowieniu otrzymali odpowiednie pouczenie o tajemnicach wiary, o istocie i skutku tego sakramentu (por. kan. 786).

6. Zgodnie z kan. 798 szafarz nadzwyczajny zapisze fakt Bierzmowania w księdze parafialnej *C o n f i r m a t o r u m*, wpisując tam imię swoje i imiona bierzmowanego (jeżeli jest zamiejskowym, także nazwę jego diecezji i parafii), dalej imiona rodziców i świadka bierzmowania, dzień i miejsce i wreszcie słowa: „Bierzmowanie zostało udzielone na mocy indultu apostolskiego w niebezpieczeństwie śmierci dla ciężkiej choroby bierzmowanego“. Zapisek trzeba też umieścić w księdze chrztów zgodnie z kan. 470, § 1.

Jeśli bierzmowany jest z innej parafii, szafarz powiadomi osobiście jak najprędzej właściwego proboszcza bierzmowanego

dokumentem urzędowym, zawierającym wszystkie wyżej wymienione dane.

7. Prócz tego szafarz nadzwyczajny powiadomi każdorazowo niezwłocznie pismem urzędowym właściwego Ordynariusza diecezjalnego o udzieleniu Bierzmowania, dodając wszystkie odpowiednie dane.

8. Ordynariusz pouczy według najlepszego uznania szafarzy nadzwyczajnych, o których była mowa, o przepisach tego dekretu i szczegółowo je im wyłoży, aby byli ze wszelch miar zdolni do sprawowania tak ważnego obowiązku.

9. Tenże Ordynariusz ma obowiązek przesłać każdego roku, w początkach roku następnego, do tejże Św. Kongregacji sprawozdanie o liczbie bierzmowanych oraz o sposobie stosowanym przez szafarzy nadzwyczajnych swej diecezji przy spełnianiu tego wielkiego obowiązku.

Jego Świątobliwość, ze zmiłowania Bożego Papież Pius XII na audiencji udzielonej J. E. Sekretarzowi tejże Św. Kongregacji raczył powyższy dekret zaaprobować i powagą apostolską zatwierdzić wbrew wszelkim innym, choćby specjalnym postanowieniom i polecił, aby dekret ten został ogłoszony w urzędowych Acta Apostolicae Sedis i zaczął obowiązywać z mocą prawa od 1 stycznia 1947 r.

Dan w Rzymie, w gmachu Św. Kongregacji Sakramentów, dnia 14 września roku 1946.

D. Kard. Jorio, Prefekt

F. Bracci, Sekretarz.

II.

Przepisy kodeksu prawa kanonicznego których należy przestrzegać przy udzielaniu Bierzmowania

1. Kapłan, któremu władza ta została udzielona, niechaj dobrze pamięta, że sakramentu Bierzmowania należy udzielać przez wkładanie ręki wraz z namaszczeniem krzyżem na czole oraz przez słowa przepisane w Pontyfikale aprobowanym przez Kościół (kan. 780).

2. Sakrament ten, który wyciska na duszy znamię niezatarte, nie może być powtórzony, jeżeli jednak istnieje rozumna wątpliwość, czy naprawdę lub czy ważnie został udzielony, należy go udzielić powtórnie warunkowo (kan. 732).

3. Krzyżmo, którego używa się przy udzielaniu tego sakramentu także przez zwykłego kapłana, winno być poświęcone przez Biskupa trwającego w łączności ze Stolicą Apostolską w ostatni Wielki Czwartek; nie należy używać starego, o ile nie zachodzi konieczność. Gdyby olej poświęcony był na wyczerpaniu, należy dodać innego oleju oliwnego nie poświęconego, nawet powtórnie, lecz w mniejszej ilości (kan. 734, 781). Nigdy zaś nie wolno udzielać Bierzmowania bez krzyżma albo przyjmować je od biskupa hereetyckiego lub schizmatyckiego. Namaszczenia należy udzielać bez jakiegokolwiek instrumentu, lecz wprost ręką szafarza, włożoną jak należy na głowę bierzmowanego (kan. 781, § 2).

4. Kapłan obrządku łacińskiego, który mocą indultu władzę tę posiada, biermuje ważnie tylko wiernych własnego obrządku, o ile indult wyraźnie nie postanawia inaczej. Nie wolno kapłanom obrządku wschodniego, którzy mają władzę lub przywilej bierzmowania dzieci swego obrządku razem z chrztem, udzielać Bierzmowania dzieciom obrządku łacińskiego (kan. 782, §§ 4 i 5).

5. Kapłan posiadający przywilej apostolski jest obowiązany udzielić tego sakramentu tym, dla których dobra władzy mu udzielono, o ile słusznie i rozumnie o to proszą (kan. 785, §§ 1 i 2).

6. Jakkolwiek sakrament ten nie jest bezwzględnie konieczny do zbawienia, nie wolno jednak nikomu zaniechać okazji i sakramentu zlekceważyć; owszem proboszcz winien starać się o to, aby wierni w stosownym czasie do Bierzmowania przystąpili (kan. 787).

7. Prastarym zwyczajem kościelnym winien jak przy chrzcie tak i przy Bierzmowaniu być obecny, jeżeli to możliwe, świadek Bierzmowania (kan. 793).

8. Świadek może przedstawić do Bierzmowania tylko jedną albo dwie osoby, o ile szafarz z słusznej przyczyny nie postanowi inaczej; poszczególny bierzmowany ma mieć jednego świadka (kan. 794).

9. Świadek Bierzmowania ma mieć następujące przymioty:

1°) Winien być sam bierzmowany, mieć dostateczne rozpoznanie oraz intencję sprawowania tego urzędu;

- 2°) Nie może być ani heretykiem, ani schizmatykiem, ani też ekskomunikowanym wyrokiem sądowym, ani pozbawionym czci mocą prawa, ani wykluczonym od aktów prawnych, ani też duchownym usuniętym lub degradowanym;
- 3°) Nie ma być ojcem, matką lub małżonkiem bierzmowanego;
- 4°) Winien być wyznaczony przez bierzmowanego albo jego rodziców lub opiekunów albo — jeżeli ci są nieobecni lub odmawiają — przez bierzmującego lub proboszcza;
- 5°) Ma w samym akcie Bierzmowania dotykać fizycznie bierzmowanego osobiście lub przez zastępcę (kan. 795).
10. Dla godziwego sprawowania urzędu świadka wymaga się:
- 1°) Aby nie był już ojcem chrzestnym, wyjąwszy przypadek, że szafarz dla rozumnej przyczyny zarządzi inaczej, albo też udziela się Bierzmowania — zgodnie z prawem — zaraz po chrzcie;
- 2°) Aby był tej samej płci co bierzmowany, o ile bierzmujący w poszczególnych wypadkach z rozumnej przyczyny nie postanowi inaczej;
- 3°) Ma mieć osiągnięty 14 rok życia, o ile bierzmujący dla słusznej przyczyny nie postanowi inaczej;
- 4°) Nie ma być ekskomunikowany dla notorycznego przestępstwa, albo wykluczony od aktów prawnych, albo pozbawiony czci mocą prawa, o ile wyrok nie uczynił zastrzeżenia, nie może podlegać interdyktowi albo skądinąd być grzesznikiem publicznym, albo pozbawionym czci na skutek samego czynu;
- 5°) Winien znać podstawowe zasady wiary;
- 6°) Nie może być nowicjuszem lub członkiem zgromadzenia zakonnego, wyjąwszy przypadek, że zachodzi konieczność i otrzymał wyraźne zezwolenie przełożonego choćby miejscowego;
- 7°) Nie może mieć wyższych święceń, o ile nie otrzyma wyraźnego pozwolenia od własnego Ordynariusza (kan. 796 i 766).
11. Z ważnego Bierzmowania wynika między bierzmowanym a świadkiem pokrewieństwo duchowe, mocą którego świadek jest zobowiązany mieć bierzmowanego w stałej pieczy i dbać o chrze-

ścijańskie jego wychowanie (kan. 797). Z tego pokrewieństwa duchowego nie powstaje jednak przeszkoda małżeńska (kan. 1079).

12. Dla stwierdzenia faktu Bierzmowania — bez niczyjego uszczerbku — wystarczy jeden wiarogodny świadek albo przysięga bierzmowanego, o ile ten nie był wtedy dzieckiem (kan. 800).

13. Kapłan, który nie mając ku temu władzy ani z prawa, ani z przyzwolenia papieskiego, — ośmieliłby się udzielić sakramentu Bierzmowania, ma być suspendowany; jeżeliby zaś odważył się przekroczyć granice udzielonej sobie władzy, ma być tym samym pozbawiony tejże władzy (kan. 2365).

III.

Ritus servandus a sacerdote VI huius apostolici indulti confirmationem conferente.

Cum tempus advenerit, quo sacerdos, utens facultate sibi ab Apostolica Sede, ut supra, tributa, administrare Confirmationem aegrotanti in periculo mortis constituto intendit, saltem stola, si superpellicium habere non possit, indutus, circumstantes admoneat, quod nullus alius, nisi Episcopus, Confirmationis ordinarius minister est; se vero collaturum esse illam iure per S. Sedem delegato. Cavere debet ne coram haereticis aut schismaticis, et multo minus eis ministrantibus, confirmet.

Dein moneat patrinum (vel matrinam) ut ponat manum suam dexteram super humerum dexterum confirmandi, sive infantis, sive adulti.

Stans igitur versa facie ad confirmandum, iunctis ante pectus manibus, dicit:

V. Spiritus Sanctus superveniat in te et virtus Altissimi custadiat te a peccatis.

R. Amen.

Deinde, signans se a fronte ad pectus signo crucis, dicit:

V. Adjutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit caelum in terram.

V. Domine exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Tunc extensis versus confirmandum manibus, dicit:

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerare dignatus es hunc famulum tuum (hanc famulam tuam) ex aqua et Spiritu Sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum: emitte in eum (eam) septiformem Spiritum tuum Sanctum Paraclytum de caelis.

R. Amen.

V. Spiritum sapientiae et intellectus.

R. Amen.

V. Spiritum consilii et fortitudinis.

R. Amen.

V. Spiritum scientiae et pietatis.

R. Amen.

Adimple eum (eam) Spiritu timoris tui, et consigna eum (eam) signo Crucis Christi, in vitam propitiatus aeternam.

Per eundem Dominum Nostrum Jesum Christum, Filium tuum: Qui tecum vivit et regnat in unitate ejusdem Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum.

Postea sacerdos inquit de nomine confirmandi, et summitate pollicis dexteræ manus Chrismate intincta, confirmat eum dicens:

N. Signo te signo Cru † cis, (quod dum dicit, imposita manu dextera super caput confirmandi, producit pollice signum crucis in fronte illius, deinde prosequitur:) et confirmo te Christmate salutis. In nomine Pa † tris et Fi † lii et Spiritus † Sancti.

R. Amen.

Et leviter eum in maxilla caedit, dicens:

Pax tecum.

Sacerdos, postquam frontem confirmandi linierit sacro Christmate, eam gossypio diligenter abstergat.

Tergit postea cum mica panis, et lavat pollicem et manus super pelvim; deinde aquam lotionis cum pane et gossypio in vase mundo reponat et ad ecclesiam postea deferat, comburat, cineresque proiciat in sacrarium.

Post lotionem ab ipso sacerdote dicitur:

Confirma hoc, Deus quod operatus es in nobis, a templo Sancto tuo, quod est in Jerusalem.

V. Gloria Patri, et Filio et Spiritui Sancto. Sicut erat in principio et nunc et semper et in saecula saeculorum.

R. Amen.

Et repetitur antiphona:

Confirma hoc, Deus, etc.

Qua repetita, sacerdos stans versus infirmum, iunctis ante pectus manibus, dicit:

V. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam.

R. Et salutare tuum da nobis.

V. Domine exaudi orationem meam.

R. Et clamor meus ad te veniat.

V. Dominus vobiscum.

R. Et cum spiritu tuo.

Iunctis vero adhuc ante pectus manibus, dicit:

Oremus.

Oratio.

Deus, qui apostolis tuis Sanctum dedisti Spiritum, et per eos eorumque successores ceteris fidelibus tradendum esse voluisti; respice propitius ad humilitatis nostrae famulatum, et praesta, ut ejus cor, cujus frontem sacro Chrismate delinivimus, et signo Sanctae Crucis signavimus, idem Spiritus Sanctus in eo superveniens, templum gloriae suae dignanter inhabitando perficiat: qui cum Patre et eodem Spiritu Sancto vivis et regnas Deus, in saecula saeculorum.

R. Amen.

Deinde dicit:

Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

Et vertens se ad confirmatum, ac faciens super eum signum Crucis, dicit:

Bene † dicat te Dominus ex Sion, ut videas bona Jerusalem omnibus diebus vitae tuae, et habeas vitam aeternam.

R. Amen.

SPIS TREŚCI

Zasady ogólne	Str. 7
-------------------------	--------

CZĘŚĆ PIERWSZA

MSZA ŚWIĘTA

I. Podział Mszy św.	9
II. Zmienne części Mszy św.	9
1. Od początku Mszy św. do Gloria	9
2. Oracje	9
3. Od Lekcji do Ewangelii	11
4. Credo	11
5. Prefacja	11
6. Ostatnia Ewangelia	12
III. Msze wotywnne	12
1. Uroczyste Msze wotywnne	12
2. Msze wotywnne o N. S. Jezusowym i Niepok. Sercu Maryi	13
3. Msza wotywnna o Chrystusie Najwyższym Kapłanie	14
4. Msza wotywnna za oblubieńców	14
5. Prywatne Msze wotywnne	15
IV. Msze żałobne	15
1. Uwagi ogólne	15
2. Trzy Msze św. w Dniu Zaduszonym	15
3. Czas odprawiania żałobnej Mszy św.	16
V. Ceremonie cichej Mszy św.	16
1. Przygotowanie	16
2. Przy ołtarzu	17
3. Modlitwy u stopni ołtarza	17
4. Od Introitu do Ofiarowania	18
5. Ofiarowanie	19
6. Sekreta i prefacja	21
7. Kanon	21
8. Od Pater noster aż do Komunii św.	25
9. Puryfikacja i ablucja	27
10. Zakończenie	28
11. Zmiany we Mszy żałobnej	29

VI. Msza z asystą	Str. 29
1. Celebrans we Mszy z asystą	29
2. Akolici we Mszy z asystą	30
3. Msza św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu (Akolici)	32
4. Akolici we Mszy św. żałobnej	32
5. Turyfer we Mszy z asystą	32
6. Msza św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu (turyfer)	34
7. Msza żałobna (turyfer)	35
8. Ceremoniarz we Mszy z asystą	35
9. Msza św. z wystawieniem Najśw. Sakramentu (cerem.)	39
10. Msza św. żałobna (ceremoniarz)	40
11. Subdiakon we Mszy św. z asystą	40
12. Subdiakon we Mszy św. z wystawieniem Najśw. Sakr.	45
13. Subdiakon we Mszy św. żałobnej	45
14. Diakon we Mszy św. z asystą	46
15. Msza św. z asystą podczas wystawienia Najśw. Sakr. (diakon)	51
16. Msza św. żałobna (diakon)	52
VII. Biskupie Msze św.	53
1. Asysta podczas cichej Mszy biskupa	53
2. Msza biskupa z dwoma asystentami	54
3. Msza biskupa z jednym asystentem	55

CZĘŚĆ DRUGA

NIKTÓRE FUNKCJE W ROKU LITURGICZNYM

Wielki Tydzień	
Wprowadzenie	57
I. Niedziela Palmowa	58
II. Od poniedziałku do środy Wielkiego Tygodnia	59
III. Wielki Czwartek	59
1. Uwagi dotyczące modlitwy brewiarzowej	59
2. Msza św. z poświęceniem olejów	60
3. Msza św. wieczorna	60
IV. Wielki Piątek	62
1. Modlitwa brewiarzowa	62
2. Przygotowanie	63
3. Lekcje i Pasja	63
4. Modlitwy za wszystkie stany	63
5. Adoracja krzyża	64
6. Komunia św.	64
V. Wigilia paschalna	65
1. Modlitwa brewiarzowa	65
2. Poświęcenie ognia i paschału	65
3. Exultet, Lekcje, Litania, poświęcenie wody chrzcielnej	66
4. Msza	67

CZĘŚĆ TRZECIA

	Str.
MODLITWA BREWIARZOWA	69
Uwagi ogólne	69
I. Układ Breviarza Rzymskiego	69
II. Układ poszczególnych części	70
1. Jutrznia i Laudesy	70
2. Pryma	71
3. Tercja, Seksta, Nona	71
4. Nieszpory	71
5. Kompletorium	72
III. Rodzaje oficjum	72
1. Officium festivum	72
2. Officium ordinarium	72
3. Officium medium	73
4. Officium simplex	73
IV. Kilka uwag o kalendarzu liturgicznym	73
 DODATEK	 75
Dekret ogólny św. Kongregacji Rytu o odnowieniu obrzędów Wielkiego Tygodnia	75
Instrukcja o należytych odprawianiu wznowionego porządku Wielkiego Tygodnia	79
Objaśnienie odnośnie do czynności liturgicznych podczas „Świętego Triduum” zgodnie z odnowionym porządkiem Wielkiego Tygodnia	85
Instrukcja Komisji Liturgicznej Episkopatu Polski na Wielki Tydzień	88
Święta Kongregacja Sakramentów	100
I. Dekret o udzielaniu Bierzmowania tym, którzy z powodu ciężkiej choroby znajdują się w niebezpieczeństwie śmierci	100
II. Przepisy Kodeksu Prawa Kanonicznego, których należy przestrzegać przy udzielaniu bierzmowania	104
III. Ritus servandus a sacerdote VI huius apostolici indulti confirmationem conferente	107

